

**Rasismi, ennakkoluulot ja näennäinen suvaitsevaisuus  
opettajankoulutuksessa.**

Pitävätkö opettajaksi opiskelevat itseään tavallista  
suvaitsevaisempina?

Hannu Palojärvi

Kasvatustieteen Pro Gradu -tutkielma

Kevät 2011

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Tuula Asunta

## Tiivistelmä

Palojärvi Hannu: Rasismi, ennakkoluulot ja näennäinen suvaitsevaisuus opettajankoulutuksessa. Pitävätkö opettajaksi opiskelevat itseään tavallista suvaitsevaisempina? Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen Pro Gradu -tutkielma, 2011. - 80 s.

Tutkimuksessa selvitettiin, pitävätkö opettajaksi opiskelevat itseään tavallista suvaitsevaisempina ja pyrkivätkö he kaunistelemaan vähemmistöennakkoluuloja koskevia mielipiteitään antamalla sosiaalisesti suotuisia vastauksia. Lisäksi tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, onko suvaitsevaisuus näennäistä, eli ilmenekö siinä ristiriitaisuuksia. Vastaajien asenteita ja ennakkoluuloja kartoittavat kysymykset koskivat yhteiskuntaa, seksuaalisia vähemmistöjä, ulkomaalaisia ja maahanmuuttajia, ennakkoluulojen luonnetta sekä vastaajien oletuksia muiden mielipiteistä sekä siitä, millaisen kuvan he haluavat antaa itsestään.

Tutkimus suoritettiin määrällisenä internetissä vastattavana kyselylomake-tutkimuksena kevättalvella 2010. Tutkimusjoukko koostui 136 Jyväskylän yliopiston luokanopettaja-opiskelijasta. Vastaukset analysoitiin t-testillä ja yksisuuntaisella varianssianalyysillä sekä vastausten jakaumien sekä keskiarvojen avulla. Vastaajien taustatietoja kerättiin vertailumuuttujien aikaansaamiseksi.

Vastausten perusteella opettajaksi opiskelevat pitivät itseään hieman muita ihmisiä suvaitsevaisempina. Käsitys omasta suvaitsevaisuudesta nähtiin korkeampana kuin käsitys muiden ihmisten suvaitsevaisuudesta. Muiden ihmisten suvaitsevaisuustaso määräytyi sen mukaisesti, miten vastaajien arviot omasta suvaitsevaisuudestaan asettuivat suhteessa heidän arvioihinsa muiden ihmisten suvaitsevaisuudesta.

Suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin oli yleisesti ottaen suvaitsevais- ta, maahanmuuttajiin suhtautuminen sen sijaan oli lievästi suvaitsematonta. Naiset olivat pääsääntöisesti miehiä suvaitsevaisempia ja paljon ulkomaalais- kontakteja omaavat vastaajat muita vastaajia suvaitsevaisempia. Muilla vastaa- jien taustatiedoilla ei ollut juurikaan vastaajien asennoitumista selittävää vaiku- tusta.

Näennäistä suvaitsevaisuutta ilmeni selkeimmin maahanmuuttajia ja ul- komaalaisia koskevissa asenteissa ja oman mielipiteen esittämistä koskevissa vastauksissa. Vastaajien mukaan heidän suhtautuminen ulkomaalaisiin on erit- täin harvoin kielteinen, mutta kaikkien vastaajien asenne ulkomaalaisia kohtaan oli lievästi suvaitsemattoman asenteen puolella. Mielipiteiden esittämistä koske- vissa vastauksissa vastaajat korostivat olevansa avoimia keskustellessaan en- nakkoluuloista, mutta olettivat muiden ihmisten kaunistelevan vahvasti mielipi- teitään. Muilta osin näennäistä suvaitsevaisuutta osoittavat asenteet olivat enemmän yksittäisiä havaintoja kuin yleistettäviä linjauksia.

Avainsanat:

ennakkoluulot, opettajankoulutus, rasismi, suvaitsevaisuus, sosiaalinen suotui- suus, vähemmistö

# SISÄLLYS

<b>1</b>	<b>JOHDANTO</b> .....	<b>4</b>
<b>2</b>	<b>KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY JA AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA</b> .....	<b>6</b>
2.1	KESKEISET KÄSITTEET .....	6
2.2	AIKAISEMPIA SUVAITSEVAISUUSTUTKIMUKSIA JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON OPETTAJANKOULUTUSLAITOKSELLA .....	9
2.3	KANSAINVÄLISIÄ OPISKELIJOIDEN ENNAKKOLUULOJA JA SUVAITSEVAISUUSASENTEITA KOSKEVIA TUTKIMUKSIA .....	11
2.4	SUOMALAISTEN YLEISIÄ SUVAITSEVAISUUSASENTEITA JA ENNAKKOLUULOJA KOSKEVIA TUTKIMUKSIA.....	12
<b>3</b>	<b>PÄÄKYSYMYKSET JA TUTKIMUSONGELMAT</b> .....	<b>15</b>
<b>4</b>	<b>TUTKIMUSMENETELMÄT</b> .....	<b>17</b>
4.1	TUTKIMUKSEN RAKENNE .....	17
4.2	TUTKIMUKSEN KOHDE JA VASTAUSTEN KERÄÄMINEN.....	18
4.3	VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT .....	19
4.3.1	<i>Sukupuolijakauma ja ikä</i> .....	19
4.3.2	<i>Aloitusvuosi</i> .....	20
4.3.3	<i>Perhe- ja kulttuuritausta</i> .....	20
4.3.4	<i>Kasvu- ja kouluympäristöt</i> .....	21
4.3.5	<i>Asuminen ulkomailla</i> .....	22
4.4	VASTAUSTEN RAJAAMINEN TILASTOLLISIA ANALYYSEJA VARTEN .....	23
4.5	VASTAUSTEN ANALYSOINTIMALLIT .....	24
4.5.1	<i>Vastausten jakaumien tarkastelu</i> .....	24
4.5.2	<i>Pääkomponenttianalyysi</i> .....	25
4.5.3	<i>Summamuuttujien rakentaminen ja summamuuttujien luotettavuus</i> .....	26
4.5.4	<i>Tilastolliset keskiarvotestausmenetelmät</i> .....	28
4.6	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS .....	29
<b>5</b>	<b>TULOKSET JA HAVAINNOT</b> .....	<b>30</b>
5.1	YHTEISKUNTAA KOSKEVAT KÄSITYKSET .....	30
5.1.1	<i>Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu</i> .....	30
5.1.2	<i>Yhteiskuntaa koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus</i> .....	35
5.2	SEKSUAALISIA VÄHEMMISTÖJÄ KOSKEVAT KÄSITYKSET .....	37
5.2.1	<i>Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu</i> .....	38
5.2.2	<i>Seksuaalivähemmistöjä koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus</i> .....	41
5.3	MAAHANMUUTTAJIA JA ULKOMAALAISIA KOSKEVAT KÄSITYKSET .....	44
5.3.1	<i>Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu</i> .....	45
5.3.2	<i>Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus</i> 51	
5.4	KÄSITYKSET MUIDEN MIELIPITEISTÄ JA SIITÄ, MILLAISEN KUVAN VASTAAJAT ANTAVAT ITSESTÄÄN .....	54
5.4.1	<i>Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu</i> .....	55
5.4.2	<i>Muiden oletettuja mielipiteitä ja omista mielipiteistä muodostettavaa kuvaa koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus</i> .....	59
5.5	VÄHEMMISTÖENNAKKOLUULOJEN LUONNETTA JA MÄÄRITTELYÄ KOSKEVAT KÄSITYKSET ...	62
5.5.1	<i>Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu</i> .....	63
5.5.2	<i>Ennakkoluulojen luonnetta koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus</i> .....	67
5.6	OMIA JA TOISTEN MIELIPITEITÄ KOSKEVAT KÄSITYKSET .....	70
5.6.1	<i>Summamuuttujien keskiarvotestaukset</i> .....	70
<b>6</b>	<b>TARKASTELU JA POHDINTA</b> .....	<b>76</b>
6.1	TULOSTEN YHTEENVETO .....	76
6.2	LUOTETTAVUUDEN TARKASTELUA.....	77
6.3	HAVAINNOT TUTKIMUSPROSESSISTA.....	78
6.4	TUTKIMUKSEN JATKOKÄYTTÖMAHDOLLISUUDET.....	79

<b>LÄHTEET</b> .....	<b>81</b>
<b>LIITTEET</b> .....	<b>84</b>
LIITE 1. ....	84
LIITE 2. ....	91
LIITE 3. ....	95
LIITE 4. ....	99
LIITE 5. ....	103
LIITE 6. ....	108
LIITE 7. ....	112

## 1 Johdanto

Tämän tutkimuksen aihe sai alkunsa omista havainnoistani, joita koin aloitetuani opiskeluni opettajankoulutuslaitoksella. Juuri ennen opintoja vietin vuoden Eritreassa ja Etiopiassa Suomen YK-joukkojen rauhanturvaajana. Opettajankoulutuslaitoksella huomasin, että mielestäni pienikin rasistis-sävytteinen huumori sai osakseen vakavaa paheksuntaa. Lisäksi koin, että kertoessani omista ensikäden rauhanturvaamiskokemuksistani, monet keskustelukumppanit osittain tuomitsivat näkemyksiäni afrikkalaisesta elämänmenosta ja puolustelivat paikallisten ihmisten asemaa yleisillä ja epämääräisillä perusteilla, kuten esim. länsimaiden riistokapitalismilla. Monesti sain kuulla myös, että ”et voi sanoa noin, ei se ole niiden vika, että niillä menee huonosti”.

Nämä kokemukset saivat minut miettimään, olenko oikeasti itse rasistinen vai vallitseeko opettajankoulutuslaitoksella sellainen henki, jossa kaikkeen tulee automaattisesti suhtautua suvaitsevaisesti, koska meiltä tulevana opettajina odotetaan sellaista käytöstä? Jo perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004, 14) perusopetuksen arvopohjaan mainitaan kuuluvan ihmisoikeudet, tasa-arvo sekä kansallisten erityspiirteiden ja vähemmistöjen huomioiminen. Opetuksella edistetään myös suvaitsevaisuuteen kasvamista.

Havaintojani oli tukemassa myös muutama yliopistossa muuta alaa opiskeleva ystäväni, joiden kokemukset ”asioiden puhumisesta niiden oikeilla nimillä” saivat aikaan samansuuntaisia reaktioita muissa opiskelijoissa. Siitä, mitä nämä ”asiat” olivat, en sen tarkemmin tiedä, mutta ne auttoivat nostamaan esiin toisen tutkimukseni kannalta tärkeän lisäkysymyksen. Vallitseeko korkeakouluopiskelussa näennäisen suvaitsevaisuuden ilmapiiri? Toisin sanoen, tuomitaanko joitain asioita suvaitsevaisuuden nimissä? Käännykö suvaitsevaisuus itseään vastaan, jos perusteltuakaan kritiikkiä ei suvaita?

Koska ilmiön tutkiminen kiinnosti minua, perehdyin siihen ensimmäisen kerran kandidaatin tutkielmassani. Aiheen laajuus osoittautui sen verran suureksi, että päädyin jatkamaan sitä tässä pro gradu -työssä. Ajankohtaisuus ei ole kadonnut, sillä yhteiskunnassamme on ollut viimeisen vuoden-puolentoista ajan käynnissä lähes jokaista elämänaluetta koskettavaa merkittävää suvaitsevaisuuskeskustelua niin seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kirkkovihkimisestä, kuin sananvapauden rajoja koettelevasta maahanmuuttokritiikistäkin, unohtamatta kouluissa säännöllisesti esille nousevaa keskustelua siitä, saako

suvivirttä ja jouluevankeliumia enää esittää ilman, että se loukkaa eri uskonto-kuntiin kuuluvia oppilaita tai heidän perheitään.

Voidaan myös kysyä, onko vähemmistöjen oikeuksista keskusteltaessa unohdettu velvollisuudet ja pitäisikö enemmistön automaattisesti olla se osapuoli, joka mukautuu ja joustaa? Ja eikö enemmistön perinteiden kunnioittaminen tue myös moniarvoisuutta? Kevään 2011 eduskuntavaalien tulos osoitti, että konservatiivisilla, osin jopa vähemmistö- ja maahanmuuttokriittisillä arvoilla on kansan keskuudessa oma kannattajajoukko, jonka mielestä esimerkiksi maassa tulee elää maan tavalla ja perusarvoja tulee suosia (Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma, 2011).

Monikulttuurisuuden ja moniarvoisuuden alati lisääntyessä me pian valmistuvat opettajat tulemme varmasti kohtamaan myös entistä enemmän tilanteita, joissa suvaitsevaisuutemme punnitaan. Siksi haluan kartoittaa tutkimukseni avulla edes hieman sitä, onko tämänhetkisillä opettaja-opiskelijoilla ennakkoluuloja ja ovatko he myös niin suvaitsevaisia, kuin millaisen kuvan yliopisto-opiskelijoista helposti saa.

En yrittänytkään selvittää sitä, miten suvaitsevaisuus ilmenee tai kuinka suvaitsevaisuutta voisi lisätä ja kuinka siihen kasvatetaan. Halusin kerätä informaatiota tämän hetken OKL-opiskelijoiden vähemmistöennakkoluuloja koskevista käsityksistä, koska edellisistä tutkimuksista oli jo aikaa. Toivon, että tämän tutkimuksen julkaisemisen jälkeen joku muukin opiskelija kiinnostuisi selvittämään opettajaksi opiskelevien vähemmistöennakkoluuloja ja myös suvaitsevaisuuskäsitysten taustoja.

## 2 Käsitteiden määrittely ja aikaisempia tutkimuksia

Perehdyin ennakkoluuloisuuteen ja suvaitsevaisuuteen liittyvään kirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin sitä mukaa, kun käsittelin tutkimuksen tuloksia. Tilastollisten testien tekemisessä ja aineiston käsittelyssä olen tukeutunut mm. Metsämuurosen (2005) *”Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä”* -kirjaan. Tutkimuksen aiheeseen liittyvän teorian lisäksi olen tukeutunut tutkimusviestintää koskevaan kirjallisuuteen. Tämä tutkimus on pyritty kirjoittamaan mm. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2000) esittelemien tieteellisen kirjoitelman sääntöjen ja rakenteiden mukaisesti.

### 2.1 Keskeiset käsitteet

Seuraavassa on esitelty kyselylomakkeen väittämien ja tutkimusongelmien ymmärtämisen kannalta keskeiset käsitteet. Eri yhteyksissä samat käsitteet voivat saada eri vivahde-eroja, mutta olen pyrkinyt tiivistämään kunkin käsitteen kohdalla sen, mitä kyseisellä käsitteellä tarkoitetaan tämän tutkimuksen kannalta.

#### *Rasismi*

Rasismien käsite on lähtöisin 1930-luvulta ja se on johdettu englanninkielisestä sanasta ”race” eli rotu. Alun perin rasismi tarkoitti ”teoriaa, jonka mukaan rotu määrää ihmisiä erottavia tunnusmerkkejä ja kykyjä” (Miles 1994, 67). Käsitteen syntymiseen vaikuttanut ensinnäkin 1700–1800 -luvuilla tieteen kehittyminen ja kiinnostus rotujen tutkimiseen sekä toiseksi Hitlerin johtama fasismin nousu Euroopassa ennen toista maailmansotaa (Miles, 1994). Myöhemmin rasismien käsite on laajentunut virheelliseksi todetun rotuopin ulkopuolelle ja nykyään rasismilla tarkoitetaan yleisesti uskomusta, jossa ihmisen arvo määräytyy hänen etnisen, kansallisen tai kielellisen alkuperän tai ryhmän mukaan (Wahlström 1996, 89).

Rotuopin sijaan rasismiksi luettavat ennakkoluulot nähdään nykyisin enemmänkin kulttuurillisia eroja korostavana ideologiana, jota on helpompi kannattaa myös niiden, jotka suhtautuvat kielteisesti perinteiseen yksilön tai ryhmän biologisiin ja synnyntäisiin ominaisuuksiin perustuvaan rasismien määrittelyyn (Joronen ja Salonen 2005, 16). Ideologian lisäksi rasismi näkyy Jorosen ja Sa-

losen (2005) mukaan myös toimintana ja olosuhteena. Toiminta voi olla perinteisen rasismien tapauksessa tietoista alistamista, kulttuurillisen rasismien tapauksessa poissulkemista. Olosuhteellisen rasismien taustalla ei ole useinkaan tarkoituksellista rassistista motiivia, vaan se on seurausta mm. yhteiskunnallisten rakenteiden aiheuttamasta eriarvoisuudesta, kuten kielenopetuksen järjestämättömyydestä johtuvasta vaikeudesta menestyä työmarkkinoilla. (Joronen ja Salonen 2005, 17).

Tässä tutkimuksessa rasismilla tarkoitetaan juuri yksittäiseen henkilöön tai väestöryhmään kohdistuvaa syrjivää asennetta, jonka syynä on rasismien kohteen etninen, kulttuurinen tai kansallinen alkuperä.

### *Syrjintä*

Syrjinnällä tarkoitetaan ihmisten erottelua sellaisten ihmisten välisten erojen perusteella, jotka eivät ole hyväksytyjä (Scheinin 1996, Joronen ja Salonen 2005). Syrjintä mielletään usein negatiiviseksi, mutta Scheinin (1996) tuo esille myös positiivisen erityiskohtelun, joka liian pitkälle mennessään muuttuu suosinnaksi ja muuttuu silloin suosinnan ulkopuolelle jäävien syrjinnäksi. Kun syrjivän toiminnan katsotaan johtuvan henkilön tai ihmisryhmän etnisestä, kulttuurillisesta tai kielellisestä taustasta, voidaan puhua etnisestä syrjinnästä. Etninen syrjintä ei kuitenkaan ole automaattisesti rasismia. (Joronen ja Salonen, 2005).

Syrjinnän ja eriarvoisen kohtelun ehkäisyyn on kiinnitetty paljon huomiota jo lainsäädännön tasolta lähtien ja mm. Suomen perustuslain 6§ määrittelee kaikki ihmiset yhdenvertaiseksi lain edessä sekä kieltää asettamasta ketään eriarvoiseen asemaan ”sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.” (Suomen perustuslaki 6§). Syrjintä ei suinkaan ole aina tarkoituksellista, ja niin työelämässä kuin yhteiskunnassakin tapahtuu usein huomaamatta välillistä syrjintää, jonka taustalla saattaa olla vakiintuneita yhteiskunnan käytäntöjä, jotka ovat tahattomasti syrjiviä. (Joronen ja Salonen 2005, 17–18)

Tässä tutkimuksessa syrjinnällä tarkoitetaan ihmisten välisiin eroihin ja ominaisuuksiin perustuvaa alentavaa tai suosivaa erottelua, joka ei ole hyväksyttävästi perusteltavissa.

### *Vähemmistö*

Vähemmistö tai vähemmistöryhmä lienee sanana ja merkitykseltään useimmille tuttu, mutta se voidaan määritellä useilla eri tavoilla, kuten Laitinen ja Riikonen (1993, 46–50) pro gradussaan tuovat ilmi. Keskeisiä valtaväestön ja vähemmistön erottavia tunnuspiirteitä ovat mm. ulkoiset, kielelliset, kulttuuriset ja uskonnolliset eroavaisuudet, pienempi jäsenmäärä suhteessa muuhun väestöön ja usein heikompi tai epätasa-arvoinen asema yhteiskunnassa. Vaikka seksuaalivähemmistöillä ei olekaan näkyviä kulttuurillisia eroavaisuuksia, nekin voidaan laskea vähemmistöryhmäksi määrän ja useimmiten niihin kohdistuvan halveksunnan perusteella (Grönfors 1985, Laitisen ja Riikosen mukaan).

Långin ja Mohellin (1996, 20) määritelmässä vähemmistö on ”ryhmä ihmisiä, jotka jonkin henkilöönsä tai alkuperäänsä liittyvän ominaisuuden vuoksi poikkeavat tietyllä alueella asuvasta ja useimmiten valtaa käyttävästä valtaväestös-



tä”. Tämä määritelmä antaa mielestäni hieman enemmän liikkumavaraa vähemmistöjen määrittelyyn, koska se ei yksilöi vähemmistöjen tunnuspiirteitä pelkästään niiden jäsenten ulkoisten ominaisuuksien perusteella.

Mielestäni vähemmistön määritelmään kuuluu olennaisesti myös osa Robertsonin (1987, 286–287) erottelemia tunnuspiirteitä, joita Laitinen ja Riikonen kritisoivat turhan ahtaiksi. Ensimmäisen allekirjoittamani Robertsonin määritelmän mukaan vähemmistö on tietoinen ryhmä, jonka sisällä vallitsee yhteenkuuluvuuden tunne. Toinen mielestäni tärkeä Robertsonin määritelmä on se, että vähemmistön jäsenyys on ansaittu ominaisuus, eli siihen synnyttään ja siitä on vaikea erota. (Robertson 1987).

Tässä tutkimuksessa vähemmistöllä tarkoitetaan itsensä ryhmäksi tiedostavaa, valtaväestöä määrällisesti pienempää ja siitä selvästi erottuvaa ihmisryhmää, joka poikkeaa valtaväestöstä kielellisesti, kulttuurillisesti, uskonnollisesti, ulkonäöllisesti tai seksuaaliselta suuntautumiseltaan ja joka haluaa säilyttää omat erityispiirteensä. Vähemmistö voi olla valtaväestöä heikommassa asemassa ja siihen voidaan kohdistaa syrjintää, mutta se ei ole vähemmistön määritelmän edellytys.

### *Vähemmistöennakkoluuloisuus*

Ennakkoluulolla tarkoitetaan etukäteen muodostettua stereotyyppistä, hylkäävää ja yksinkertaistettua asennetta jotakin ilmiötä tai ihmisryhmää kohtaan. Sanan ”ennakkoluulo” merkitys liittyy useimmiten kielteiseen asennoitumiseen, eikä sitä ole helppo muuttaa edes kokemuksen perusteella (Wahlström 1996, 72).

Ennakkoluulojen jyrkkyys voi johtua myös henkilön itsetunnosta, kuten Liebkind (1996, 218) toteaa. Liebkindin mukaan avoin ja itseensä luottava ihminen on valmis kohtaamaan ja hankkimaan tietoa uusista kulttuureista, eikä koe niitä uhkana itselleen. Myös Liebkindin mukaan ennakkoluulot voivat pinttyä asenteiden johdosta. Tällöin edes positiiviset kokemukset eivät saa ennakkoluuloja hälvenemään, vaan ennakkoluulojen vastaista ilmiötä pidetään vain poikkeuksena, joka vahvistaa säännön (Liebkind 1996).

Ennakkoluulot johtavat helposti syrjintään, mutta ne voivat esiintyä yhdessä muullakin tavoin. Robertson (1987, 295) esittää, kuinka ennakkoluulojen ja syrjinnän ilmenemisen henkilön toiminnassa voi jaotella neljällä eri tavalla.

1. *Ennakkoluuloton ei-syrjijä toteuttaa tasa-arvoa sekä teoriassa että käytännössä, eikä hänellä ole kielteisiä asenteita tai tekoja vähemmistöjä kohtaan.*
2. *Ennakkoluulottomalla syrjijällä ei sinänsä ole kielteisiä asenteita vähemmistöjä kohtaan, mutta hän voi toimia syrjivästi, kun siihen on tilaisuus.*
3. *Ennakkoluuloinen ei-syrjijä suhtautuu vähemmistöihin kielteisesti, mutta esimerkiksi sosiaalisten paineiden ja lakien noudattamisen vuoksi ei toteuta syrjintää käytännössä.*
4. *Ennakkoluuloinen syrjijä suhtautuu sekä ajatuksillaan että teoillaan kielteisesti tasa-arvoa ja vähemmistöjä kohtaan. Koska syrjintä on tiedostettua, hän voi kuitenkin yrittää naamioda sen vähemmän näkyvään muotoon.*

Kun ennakkoluuloisuus kohdistuu yleisesti jotain vähemmistöä kohtaan, puhutaan vähemmistöennakkoluulosta. Tässä tutkimuksessa vähemmistöennakkoluuloisuudella tarkoitetaan sellaista kielteistä, syrjivää ja stereotyyppistä asennoitumista aikaisemmin määriteltyä vähemmistönä olevaa ihmisryhmää kohtaan, jossa kielteisyyden tueksi ei ole osoitettavissa todellisia perusteita.

### *Suvaitsevaisuus*

Wahlström (1996) viittaa YK:n suvaitsevuuden vuoden julistukseen ja suvaitsevuutta koskevaan julistukseen (UNESCO 1993, doc. 27C/25) todetessaan, että käsitteenä suvaitsevaisuus on kiistanalainen. Sen tarkka määrittely on hankalaa, mutta käytännössä suvaitsevaisuus tarkoittaa aktiivista tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden puolustamista rasismia, sotia ja väkivaltaa vastaan. Suvaitsevaisuus ei siis tarkoita välinpitämättömyyttä tai minkä tahansa asian, kuten väkivallan suvaitsemista (Wahlström 1996, 104).

Näennäinen suvaitsevaisuus kuvaa mielestäni hyvin ilmiötä, jossa suvaitsevaisuuden nimissä ollaan suvaitsemattomia jotain asiaa tai ilmiötä kohtaan. Lauseeksi puettuna tämä voisi tarkoittaa, että ”saat olla mitä mieltä tahansa, kunhan olet saamaa mieltä minun kanssani”. Pidän käsitettä aluksi omana keksintönäni, vaikkakin olen törmännyt siihen epävirallisissa keskusteluissa internetin keskustelupalstoilla.

Näennäisen suvaitsevaisuuden käsitettä on käytetty kuitenkin virallisessakin yhteydessä. Marja Nykänen (2002) selittää ”*Helsingin yliopiston syrjinnän vastainen toiminta*” -artikkelissaan näennäisellä suvaitsevaisuudella ilmiön, jossa ”homo- tai lesbotyöntekijä hyväksytään, jos hän ei tee numeroa seksuaalisesta suuntautumisestaan”.

Tässä tutkimuksessa suvaitsevaisuudella tarkoitetaan tasapuolista erilaisuuden, asenteiden ja mielipiteiden hyväksymistä. Siihen kuuluu myös oikeus yksilön kielteiseen mielipiteeseen ja suhtautumiseen, mutta ei väkivaltaiseen tai vihamieliseen käyttäytymiseen. Suvaitsevaisuus on näennäistä, jos se ei täytä edellä mainittuja piirteitä. Tutkimuksen yhtenä varsinaisena tarkoituksena onkin selvittää, onko tutkimuksen kohderyhmän suvaitsevaisuus näennäistä.

## **2.2 Aikaisempia suvaitsevaisuustutkimuksia Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksella**

Valitessani tutkimuksen aihetta ja ennen kuin olin etsinyt lähteitä, arvelin, että vähemmistöennakkoluuloisuutta on tutkittu opiskelijatutkimuksissa melko vähän. Oletukseni oli kuitenkin väärä, sillä jo Jyväskylän yliopistossa on tehty muutama varsin kattava tutkimus, joista tosin on jo useita vuosia aikaa.

Ensimmäinen löytämäni aiheeseeni läheisesti liittyvä pro gradu -tutkielma on Kari Laitisen ja Jouni Riikosen ”*Luokanopettajaksi opiskelevien ihmiskäsitys ja vähemmistöennakkoluuloisuus*” vuodelta 1993. Siinä selvitettiin vuonna 1992 Jyväskylän OKL:ssä ensimmäistä ja toista vuotta opiskelleiden opiskelijoiden (n=124) ihmiskäsitystä, vähemmistöennakkoluuloisuutta ja näiden välisiä yhteyksiä. Tutkimus oli määrällinen tutkimus, jossa tutkimusmenetelmänä oli käytetty kyselylomaketta.

Tutkimuksessa selvisi, että opettajaksi opiskelevien ihmiskäsitykset jakautuivat viiteen eri luokkaan (kristillinen, naturalistinen, humanistinen, hedonistis-totalitaarinen ja marxilainen) ja että tutkittavilla oli voimakkaita ennakkoluuloja mm. mustalaisia, suomenruotsalaisia, feministejä, pakolaisia, homoja, eri uskontokuntiin kuuluvia ja alkoholisteja kohtaan. Kristillisen ihmiskäsityksen omaavat vastaajat suhtautuivat vähemmistöihin kielteisimmin ja humanistisen ihmiskäsityksen omaavat vastaajat suvaitsevaisimmin. Naiset olivat myös hieman miehiä suvaitsevaisempia. Tutkimustulosten perusteella tutkijat kyseenalaistavat OKL:n opiskelijoiden valintamenetelmän toimivuuden ja tutkimuksen kohderyhmän sopivuuden opettajan ammattiin, koska näin ennakkoluuloiset asenteet voivat siirtyä aikanaan oppilaisiin (Laitinen & Riikonen 1993).

Laitisen ja Riikosen (1993) tutkimus oli erittäin laaja ja se käsitteli lähes kaikkia olemassa olevia vähemmistöryhmiä. Kuitenkin esimerkiksi alkoholistien ja tiettyjen poliittisten näkemysten luokittelu vähemmistöiksi ihmetytti minua. Jostain syystä Laitinen ja Riikonen halusivat määritellä vähemmistöryhmän niin avoimesti, että jopa naiset voidaan määritellä vähemmistöksi (Laitinen & Riikonen 1993, 50). Minulle tämä määrittelyn avoimuuden syy ei kuitenkaan selvinnyt. Samalla perusteella vähemmistöryhmäksi voitaisiin minusta laskea kynsien pureskelijat, tietyn merkkisen auton omistajat, harrastusryhmät jne.

Tutkimuksen laajuuden rajaamisen kannalta koin tärkeäksi määritellä oman tutkimukseni koskevan vain selvästi valtaväestöstä erottuvia vähemmistöjä, jotka ovat aikaisemmin mainitsemani määritelmän mukaisesti tietoisia itsestään.

Toinen Jyväskylän OKL:ssä tehty suvaitsevaisuutta käsittelevä tutkimus on Ulla-Maija Sarkkisen pro gradu -tutkielma *”Ovatko opettajat ja luokanopettajiksi opiskelevat suvaitsevaisia? – Miten suvaitsevaisuus ilmenee?”* vuodelta 1999. Siinä selvitettiin OKL-opiskelijoiden (n=48) sekä muutamilta eri kouluilta olevien keskisuomalaisten opettajien (n=65) suvaitsevaisuuskäsityksiä. Tutkimuksessa kartoitettiin suhtautumista ulkomaalaisiin, maahanmuuttoon, ulkomaalaisten oikeuksiin sekä tutkittavien asenteita ja stereotyyppioita. Lisäksi tutkittiin, eroavatko opiskelijoiden ja opettajien asenteet toisistaan. Tämäkin tutkimus oli määrällinen ja tiedonkeruussa käytettiin kyselylomaketta.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että vastaajat olivat yleisesti ottaen suvaitsevaisia. Vain neljäsosa vastaajista koki ulkomaalaisten maahanmuuton seuraukset kielteisenä. Opiskelijat suhtautuivat ulkomaalaisiin hieman opettajia myönteisemmin ja naiset olivat miehiä suvaitsevaisempia.

Sarkkisen (1999) tutkimuksen aihe on lähempänä omaa tutkimustani, koska sen aihe on rajattu tarkemmin koskemaan suvaitsevaisuutta ulkomaalaisia kohtaan. Ulkomaalais- ja vähemmistöryhmät määriteltiin eri kansallisuuksien perusteella, joten tutkimus oli todella yksityiskohtainen. Sarkkisen tutkimuksessa kartoitettiin hyvin myös suvaitsevaisuutta tai suvaitsemattomuutta selittäviä tekijöitä eri taustamuuttujien avulla.

Sarkkisen saamat vastaukset olivat kuitenkin varsin neutraaleja ja yhdenmukaisia (Sarkkinen 1999, 48). Tutkija itsekin mietti, kuinka paljon opettajalta odotettu käytös ohjasi vastaajan omia ajatuksia. Tästä syystä tutkimuksessani haluan tarkoituksella herättää vastaajien ajatuksia jopa hieman provosoiden, jonka avulla toivon löytäväni vastauksista edes hieman enemmän ristiriitaisuuksia tai epä johdonmukaisuuksia.

### 2.3 *Kansainvälisiä opiskelijoiden ennakkoluuloja ja suvaitsevaisuus- asenteita koskevia tutkimuksia*

Ruotsalaisen Kennert Orleniuksen artikkelissa ”Tolerance of intolerance: values and virtues at stake in education” (2008) kerrotaan tutkimuksesta, jossa mielenkiintoisen tapausesimerkin avulla selvitettiin ruotsalaisten opettaja-opiskelijoiden asenteita suvaitsemattomuuden suvaitsemisesta kohtaan. Tapausesimerkissä avoimesti natsuja ihannoiva *Sven* aloittaa lukion uudessa koulussa ja pian kouluun alkaa ilmestyä natsi-sloganeja ja graffiteja. *Sven* kerää ympärilleen samanmielisiä kavereita vasta perustettuun natsi-jengiin, jonka johtajana häntä pidetään. Vapaa-ajan lisäksi natsi-jengi kokoontuu myös koulussa opituntien aikana, mikä huolettää opettajia, koska varsinkin ulkomaalaistaustaiset oppilaat kokevat *Svenin* toiminnan ja kirjoittelut loukkaaviksi. Yrityksistä huolimatta tilanne ei parane, eikä koulun toimenpiteillä ole vaikutusta *Sveniin*, joten hänet erotetaan koulusta kuluvan lukukauden lisäksi kolmen lukukauden ajaksi.

Tutkimuksessa selvitettiin, millaisia perusteluja opettajaksi opiskelevien keskuudesta nousi esille *Svenin* tapauksia koskien. Olisiko hänet pitänyt erottaa vai ei ja miten opiskelijoiden mielipiteet ovat tulkittavissa suvaitsevaisuuden kannalta vapaamielisen demokratian suhteen.

Vastaajina oli vuonna 2006 opettajankoulutuksen juuri aloittaneita opiskelijoita (n=120), jotka oli jaoteltu kahteen ikäryhmään (19–25-vuotiaat ja 26-vuotiaat sekä vanhemmat). Vastaajista 85 % oli naisia. *Svenin* tapausesimerkin lisäksi tutkimuksessa oli kaksi muuta tasa-arvoa ja demokratiaa koskevaa esimerkkiä ja suljettuja kysymyksiä. *Svenin* tapauksessa kysyttiin lisäksi, oliko erottaminen oikea päätös, ja vastaus piti perustella. Samanlainen tutkimus tehtiin esiversiona opiskelijoille jo vuonna 2004 ja opettajille vuonna 2003. Orleniuksen (2008) artikkelissa viitataan pääosin vuoden 2006 tutkimukseen.

Tässä tutkimuksessa opettajaksi opiskelevista 65 % oli koulusta erottamis päätöksen kannalla ja 35 % sitä vastaan. Ikäryhmien välillä ei ollut juuri eroa. Osa erottamisen kannalla olleista oli sitä mieltä, että erottaminen oli oikein, koska *Sven* loukkaa muita, käyttäytyy normien vastaisesti, hän on uhka demokratialle, eikä hänen toimintaansa tule suvaita koulussa. Toiset keskittyivät pohtimaan myös ongelman ratkaisun keinoja: keskustelua, kasvatusta ja *Svenin* toiminnan taustalla olevien syiden analysointia. Erottamista vastustaneet kokivat erottamisen vain ongelman kiertämisenä sekä seurauksiin puuttumisena syiden sijaan, ihmisen perusoikeuksien loukkaamisena ja suoranaisena uhkana demokratialle, koska erottaminen on osoitus suvaitsemattomuudesta yksilön vapautta kohtaan.

Orlenius (2008) pohtii tutkimuksen valossa demokraattisen yhteiskunnan ongelmallisuutta sen suhteen, kuinka paljon yhteiskunnassa voidaan suvaita suvaitsemattomuutta lakien ja asetusten sallimissa puitteissa. *Svenin* kohdalla rangaistuksen tehokkuus jakoi myös opiskelijoiden mielipiteitä, sillä erottaminen ilman ongelman syihin puuttumista voi johtaa entistä voimakkaampaan syrjäytymiseen ja ei-toivotun toiminnan vahvistumiseen. Tutkimusartikkelin kantavana ajatuksena onkin, että suvaitsevaisuus on perustavalaatuinen arvo demokraattisessa yhteiskunnassa ja koulussa, koska suvaitsevaisuus mahdollistaa erilaisuuden ja erilaisuus edellyttää suvaitsevaisuutta (Orlenius 2008, 482).

Opettajan seksuaalisen suuntautumisen ja opiskelijoiden ennakkoluulojen vaikutusta opetuksen arviointiin on tutkittu Ewingin, Stukasin ja Sheehahin tut-

kimusartikkelissa ”Student Prejudice Against Gay Male and Lesbian Lecturers” (2002). Tutkimuksessa ryhmä Pohjois-Coloradon yliopiston psykologian opiskelijoita (n=261) arvioi vierailevien mies- ja naisluennoitsijoiden esitykset 10 kohdan arviointikaavakkeella.

Ennen luentoja opiskelijoille jaettiin luennoitsijoiden CV:t. Puolet opiskelijoista sai CV:n, jossa luennoitsijan kerrottiin olevan palkittu homoseksuaali tai lesbo tukija, ja erikoistuneen seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaa väkivaltaa koskeviin tutkimuksiin. Toinen puoli opiskelijoista sai CV:n, jossa luennoitsijan seksuaalista suuntautumista ei kerrottu, mutta hänen sanottiin olevan palkittu tutkija ja erikoistunut naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeviin tutkimuksiin. Kumpikin luennoitsija piti kahdelle luokalle sisällöltään samanlaiset luennot, mutta vaihtoi esitystapaa. Toinen luento oli vuorovaikutukseltaan vahva ja mielenkiintoinen, toinen vuorovaikutukseltaan heikko ja kuiva.

Tuloksissa löytyi tilastollisia yhteyksiä luennon laadun, luennoitsijan sukupuolen sekä luennoitsijan ilmoitetun seksuaalisen suuntautumisen välillä. Vahvan luennon jälkeen homo tai lesbo luennoitsija arvioitiin heikommaksi kuin seksuaaliselta suuntautumiseltaan tuntematon luennoitsija. Vastaavasti heikon luennon jälkeen seksuaalivähemmistöön kuuluva luennoitsija arvioitiin paremmaksi kuin suuntautumiseltaan tuntematon luennoitsija. Verrattaessa homon tai lesbon luennoitsijan arviointeja, homona pidetty miesluennoitsija arvioitiin hie- man lesbona pidettyä naisluennoitsijaa heikommaksi.

Tutkimuksen havainnot viittaavat näennäisen suvaitsevaisuuden olemassaoloon tilanteissa, joissa vähemmistöihin kuuluvista ihmisistä pitää muodostaa mielipiteitä. Tämänkin tutkimuksen tutkijat pohtivat, kaunistelivatko vastaajat seksuaalivähemmistöön kuuluvaa luennoitsijaa koskevia vastauksiaan, jotta heistä ei muodostuisi syrjivä kuva. Tutkimuksen aihe ja tuloksista havaittavat näennäisen suvaitsevaisuuden merkit ovat mielenkiintoisia myös oman tutkimukseni kannalta.

#### **2.4 *Suomalaisten yleisiä suvaitsevaisuusasenteita ja ennakkoluuloja koskevia tutkimuksia***

Useissa vastaani tulleissa koulua koskevissa suvaitsevaisuustutkimuksissa erilaisuus on nähty erityiskasvatuksen, vammaisuuden ja kiusaamisen näkökulmasta (mm. Ikonen, 1997 (toim.)). Vaikka omassa tutkimuksessani en laske erityisoppilaita, vammaisia tai kiusattuja vähemmistöiksi, poikkeavuuden ilmenemisen jaottelua voi soveltaa sekä heihin että tutkimukseni kohteena oleviin vähemmistöihin, koska näihin kaikkiin kohdistetaan usein syrjintää.

Ikonen (1997, 5) esittelee poikkeavuuden luonnetta selittävän kaavion, josta ainakin muutaman poikkeavuuden lajin voi yhdistää koskemaan omaa tutkimustani. ”Omituinen” poikkeaa muista luonnostaan, helposti havaittavasti, eli on fyysisesti, fysiologisesti tai älyllisesti vallitsevien ihanteiden vastainen. Tähän voidaan lukea esim. kehitysvammaiset, epämuodostuneet, rumat, lihavat ja eritoutiset ihmiset. ”Syntinen” hylkää oikeaoppisina pidetyt uskonnolliset tai maalliset ideologiset arvot, jolloin hänet nähdään synnintekijänä, luopiona, harhaoppisena tai petturina. Mielestäni omassa tutkimuksessani seksuaalivähemmistö voi laskea kuuluvaksi tähän ryhmään, koska usein seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaan kritiikkiin haetaan tukea uskonnollisista arvoista. Toisaalta myös

”vieraantunut” voi edustaa samaa poikkeavuuden lajia, sillä siinä yksilö hylkää vallitsevan kulttuurin arvot, ollen esimerkiksi pummi, kulkuri, hippi, boheemi tai itsemurhan tekijä.

Vaikka esimerkit voivat vaikuttaa hyvin jyrkiltä ja pelkistetyiltä, mielestäni sitä tosiasiaa ei voi kieltää, että erilaisuus ja poikkeavuus kiinnittävät huomiota ja ihmisillä on luontainen taipumus luokitella havaitsemiaan asioita oman kokemuksensa ja maailmankuvansa mukaisesti.

Magdaleena Jaakkolan (2005) työministeriölle tekemä pitkän aikavälin tutkimus maahanmuuttajiin suhtautumisesta kattaa vuodet 1987–2003, joten se kuvastaa hyvin vastaajien lapsuudessa, nuoruudessa ja osin aikuisiässä vallitsevia yleisiä yhteiskunnan asenteita maahanmuuttajia kohtaan. Tutkimuksessa haastateltiin vuosina 1987, 1993, 1998 ja 2003 kunakin vuonna 1000–1500 suomalaista, jotka edustivat kattavasti koko väestöä ikä-, sukupuoli- ja elinkeinorakenteeltaan.

Jaakkola (2005, 10) esittelee kaksi jo vanhempaa maahanmuuttajiin suhtautumista selittävää vastakkaista teoriaa. Konfliktiteorian mukaan maahanmuuttajien määrän kasvaessa heidän ja valtaväestön kilpailu samoista rajallisista resursseista lisää maahanmuuttajiin kohdistuvaa syrjintää ja kielteisiä asenteita. Kontaktiteorian mukaan ennakkoluulot ja syrjintä puolestaan vähenevät, kun maahanmuuttajien kanssa ollaan enemmän tekemisissä ja heidän kanssaan muodostetaan monipuolisempia henkilökohtaisempia kontakteja.

Jaakkolan (2005, 11–13) mukaan konfliktiteoriaa tukevia kielteisiä asenteita oli nähtävissä erityisesti tutkimusjaksolle ajoittuneina lamavuosina 1990-luvun alussa, varsinkin kun samaan aikaan turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi äkillisesti. Taloudellisen tilanteen parannuttua myös asenteet muuttuivat myönteisemmiksi. Edelleen Jaakkolan (2005) mukaan suomalaiset aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että kontaktien lisääntyminen on lisännyt myös myönteistä asennoitumista maahanmuuttajia kohtaan. Esimerkiksi matkustelu ja ulkomailla työskentely on nykyään entistä yleisempää.

Kaiken kaikkiaan Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan suhtautuminen ulkomaalaisiin on muuttunut huomattavasti myönteisemmäksi vuodesta 1993 vuoteen 2003, myös ulkomaalaisten työnhakijoiden osalta. Koulutettuja maahanmuuttajia oltiin valmiita ottamaan vastaan enemmänkin. Pakolaisiin suhtautumiseen vaikutti pakolaisuuden syy. Myönteisimmin suhtauduttiin sotaan, ympäristöön ja nälänhätään perustuvaan pakolaisuuteen. Naiset olivat joka suhteessa miehiä myönteisempiä, varauksellisimmin ulkomaalaisiin suhtautuivat nuoret pojat ja eläkeläiset. Myös vastaajien matala koulutus- ja sosioekonominen taso oli yhteydessä varauksellisiin asenteisiin. Henkilökohtaiset kontaktit olivat puolestaan yhteydessä myönteisiin asenteisiin. Suhtautuminen kaikkiin kansallisuusryhmiin parani koko tutkimuksen ajan, mutta muita varauksellisemmin suhtauduttiin edelleen somaleihin, arabeihin ja kurdeihin.

Karmela Liebkindin (2000) toimittamaan Monikulttuurinen Suomi - tutkimuskokoelmaan on koottu useiden eri kirjoittajien, mm. edellä mainitun Jaakkolan sekä Liebkindin omia, sekä yhdessä muiden tutkijoiden kanssa kirjoitettuja maahanmuuttoa ja syrjintää koskevia tutkimuksia ja katsauksia. Liebkind, Haaramo ja Jasinskaja-Lahti (2000) viittaavat aiempiin eri ammattiryhmien ennakkoluuloisuutta selvittäneisiin tutkimuksiin (mm. Pitkänen & Kouki, 1999) omassa poliisien, lääkäreiden ja terveydenhoitajien ennakkoluuloisuutta ja asenteita selvittävässä tutkimuksessaan. Liebkindin ym. (2000, 56) mukaan

Pitkäsen ja Koukin (1999) tutkimuksesta kävi ilmi, että mm. opettajien ja sosiaalityöntekijöiden asenteet olivat myönteisempiä verrattuna poliisien asenteisiin (myös Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala, 2002, 27).

### 3 Pääkysymykset ja tutkimusongelmat

Tutkimustehtäväni oli kaksiosainen. Halusin kartoittaa vastaajien mielipiteitä ja vertailla niitä. Ensisijainen pääkysymykseni oli, pitävätkö opettajaksi opiskelevat itseään tavallista suvaitsevaisempina ja pyrkivätkö he antamaan itsestään todellista kaunistellumman kuvan vastaamalla sosiaalisesti suotuisasti. Vastaajien suvaitsevaisuutta ja näennäistä suvaitsevaisuutta selvitetään erilaisilla asenneväittämillä, joilla kartoitetaan vastaajien omaa mielipidettä sekä sitä, miten he uskovat muiden asiasta ajattelevan.

Toinen pääkysymys koski suvaitsevaisuuden tasapuolisuutta ja johdonmukaisuutta, eli onko asenteissa havaittavissa näennäistä suvaitsevaisuutta. Tosin sanoin joitakin asioita suvaitaan, kunhan ne eivät kosketa itseä tai joitakin asioita myös tuomitaan suvaitsevaisuuden nimissä. Tätä tutkitaan kysymällä samaa asiaa useampaan kertaan eri näkökulmista ja hieman eri sanoin, jonka jälkeen selvitetään, ovatko vastaajat vastanneet väittämiin johdonmukaisesti.

Vastauksia näihin pääkysymyksiin etsitään seuraavaksi esiteltujen tutkimuskysymysten ja -menetelmien kautta. Varsinaisiin tutkimusmenetelmiin palataan tarkemmin luvussa neljä.

1. Millainen on opettajaksi opiskelevien suvaitsevaisuuskäsitysten rakenne? Tätä kysymystä selvitettiin pääkomponenttianalyysilla, jonka esille nostamien väittämien avulla oli mahdollista rakentaa vastaajien käsityksiä kuvaavat summamuuttujat. Nämä käsitykset olivat ryhmittyneet hyvin samalla tavalla kuin laatimani kyselyn väittämäryhmien aihepiirit.
2. Millaisia opettajaksi opiskelevien asenteet ovat? Asenteita selvitettiin asenneväittämien vastausten prosentuaalisilla jakaumilla, jotka antavat kuvailevaa tietoa siitä, kuinka suuri osa vastaajista on väittämän kanssa mitään mieltä.
3. Onko asenteissa ristiriitaisuuksia, ts. onko suvaitsevaisuus näennäistä? Näitä ristiriitaisuuksia selvitettiin vertailemalla vastinpariväittämien välisiä korrelaatioita ja vastausten jakaumia. Tiettyjen vastausten kuului olla samansuuntaisia ja tiettyjen erisuuntaisia, jotta vastaukset olivat keskenään linjassaan.
4. Onko taustamuuttujilla yhteyttä vastaajien suvaitsevaisuuskäsityksiin? Tätä kysymystä selvitettiin tilastollisilla testeillä, t-testillä ja varianssianalyysilla. Testauksen perusteella voitiin todeta, eroavatko eri taustamuut-



tujien mukaan ryhmiteltyjen vastaajien käsitykset ja asenteet tilastollisesti toisistaan.

Vaikka asenneväittämissä on mainittu esimerkiksi ulkomaalaiset, seksuaalivähemmistöt ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt, tutkimuksessa ei keskitytä yksittäisiin vähemmistöryhmiin kohdistuviin suvaitsevaisuusasenteisiin. Tutkimuksessa ei syvennytä ennakkoluulojen syntymiseen vaikuttaviin tekijöihin, vaikka vastaajien taustatietoja on kartoitettu laajasti. Niiden avulla on tarkoitus selvittää vastaajien taustoista riippuvia suvaitsevaisuusasenteisiin liittyviä yhdistäviä tai erottavia tekijöitä. Tarkoitus ei ole myöskään pohtia ja selvittää, miten ennakkoluuloja voisi vähentää tai kuinka asenteita kehitettäisiin suvaitsevaisemmiksi. Tarkastelun kohteena ovat siis luokanopettaja-opiskelijoiden itsensä mieltämät omat suvaitsevaisuuskäsityksensä suhteessa heidän oletuksiinsa muiden suvaitsevaisuuskäsityksistä.

## 4 Tutkimusmenetelmät

### 4.1 Tutkimuksen rakenne

Koska kyseessä on määrällinen tutkimus, valitsin tutkimusmenetelmäksi kyselylomaketutkimuksen. Sen avulla on perinteisesti pystytty keräämään määrällisen tutkimuksen kannalta tarpeeksi laaja aineisto. Lisäksi tulosten käsittely on helppompaa, kun valmiiden vastausvaihtoehtojen vastaukset ovat vertailukelpoisia (Hirsjärvi ym. 2000, 182–190).

Julkaisin kyselylomakkeen internetissä, mikä helpotti tutkimuksen tekemistä monella tavalla. Ensinnäkin tutkimusaineisto saatiin suoraan digitaalisessa muodossa, jolloin se oli valmiiksi käsiteltävissä SPSS-ohjelmalla. Toiseksi sähköisen lomakkeen käyttäminen oli taloudellisesti järkevää, koska kyselylomakkeita ei tarvinnut tulostaa ja kopioida paperille. Vastaajien kannalta sähköinen lomake oli myös helppo täyttää, koska se vei vain vähän aikaa ja lomaketta ei tarvinnut palauttaa fyysisesti mihinkään. Lomakkeen paperiversio on tutkimuksen liitteenä 1.

Internetlomakkeeseen vastaaminen tapahtui klikkaamalla sopivaa vastausvaihtoehtoa tai kirjoittamalla vastaus sille annettuun tilaan. Lomakkeessa oli kaksi osiota, joista ensimmäisessä kysyttiin vastaajan tausta- ja perustietoja. Toisessa osiossa oli 52 väittämää, joihin vastataan asteikolla ”täysin samaa mieltä–täysin eri mieltä” tai ”en osaa sanoa”.

Väittämöosion väittämät on esitetty satunnaisessa järjestyksessä, jotta edellinen kysymys ei ohjaisi vastaajan ajatuksia seuraavan kysymyksen kohdalla. Vastausohjeessa myös painotetaan vastaamaan kuhunkin väittämään ensimmäisenä mieleen tulevan vaihtoehdon mukaisesti, jotta vastaaja ei jäisi liiaksi miettimään omia vastauksiaan. Vastausten on tarkoitus kuvastaa mahdollisimman hyvin vastaajan intuitiivista käsitystä kysytystä asiasta ilman, että vastaaja jäisi pohtimaan sitä, mitä mieltä hänen todennäköisesti oletettaisiin olevan kyseisestä väittämästä.

Tällä halusin välttää ilmiötä, jossa vastaajat pyrkivät antamaan todellista kaunistellumman kuvan itsestään. Taipumusta kutsutaan sosiaalisesti suotuisuudeksi (Lindeman ja Verkasalo, 1995). Ilmiö korostuu omia luonteenpiirteitä tai asenteita arvioitaessa. Mitä halutummasta ominaisuudesta on kyse, sitä enemmän vastaajat mieltävät omaavansa kyseisen ominaisuuden. Vastaavasti epäsuotuisan ominaisuuden osuutta vähätellään (mm. Lönnqvist, Verkasalo ja

Bezmenova, 2007, Lindeman ja Verkasalo, 1995). Myös Hirsjärven ym. (2000, 190) mukaan sosiaalisen suotuisuuden ongelma on yleinen asennetta mittavissa tutkimuksissa.

Vastausten johdonmukaisuuden selvittämiseksi useissa väittämässä kysyttiin samaa asiaa hieman eri tavoin, tarkoituksena selvittää sitä, vastaako kyselyyn osallistuja useimmiten samalla tavalla. Olen listannut kyseiset väittämäparit aina peräkkäin jokaisen väittämäryhmän kohdalla. Tuloksiin palataan tarkemmin luvussa viisi.

Rakensin ja testasin kyselylomakkeen kandidaatin tutkielmassani ja tein siihen testauksen perusteella havaitut korjaukset ja lisäykset. Lisäsin väittämien määrää puuttuvien ristiintarkistusparien aikaansaamiseksi ja vähemmän käsiteltyjen väittämäryhmien täydentämiseksi. Tarkensin joidenkin väittämien sanamuotoja ja muotoilin joitakin väittämiä uudelleen. Pyrin tuomaan paremmin ilmi sen, kysytäänkö väittämässä vastaajan omaa mielipidettä vai oletusta siitä, mitä mieltä muut ovat.

Korjausten jälkeen väittämäosion aihepiirit olivat:

- *Yhteiskuntaa koskevat väittämät*
- *Ennakkoluulojen luonnetta ja määrittelyä koskevat väittämät*
- *Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat väittämät*
- *Seksuaalisia vähemmistöjä koskevat väittämät*
- *Oletukset muiden mielipiteistä ja siitä, millaisen kuvan haluan antaa itsestäni*

Kysymysten ja väittämien määrä oli mielestäni riittävä gradulaajuiselle tutkimukselle. Verrattuna alkuperäisen kyselyn 44 kysymykseen/väittämään, lopullinen 60 kysymyksen/väittämän tutkimus lähentelee määrältään Sarkkisen (1999) suvaitsevaisuustutkimuksen 73:a kysymystä. Laitisen ja Riikosen (1993) 127 kysymyksen laajuuteen en tässä tutkimuksessa pyrkinytkään.

## **4.2 Tutkimuksen kohde ja vastausten kerääminen**

Tutkimuksen kohderyhmä laajeni kandidaatin tutkielmassani kaavaillusta yhdestä OKL:n vuosikurssista koskemaan koko OKL:ää. Perusteena oli kattavamman otoksen saaminen ja mahdollisuus vertailla eri vuosikurssien opiskelijoiden vastauksia toisiinsa. Tavoiteltu vastaajamäärä oli 100–200 vastaajaa.

Lähetin kyselykutsun ”ope-lista” -nimiselle sähköpostilistalle, jonka jäseniä ovat käytännössä kaikki Jyväskylän yliopistossa opettajaksi opiskelevat sekä opettajankoulutuksessa työskentelevä henkilökunta. Kutsussa tarkennettiin, että vastaajiksi halutaan nimenomaan opettajankoulutuslaitoksella luokanopettajaksi opiskelevia henkilöitä.

Kyselyyn vastaaminen tapahtui anonyymisti. Kutsun mukana ja kyselyn lopussa oli kuitenkin pyyntö yhteystietojen jättämisestä mahdollista myöhemmin toteutettavaa haastattelua ajatellen. Vastaamisen houkuttimena toimi videovuokraamolajakortin arvonta kaikkien yhteystietonsa jättäneiden kesken. Lisäksi kyselyn lopussa oli mahdollisuus antaa palautetta kyselystä.

Aineiston kerääminen alkoi helmikuun 2010 alussa. Tuolloin OKL:ssä oli kirjoilla 571 luokanopettaja-opiskelijaa (Lähde: Tapani Harden, Jyväskylän yliopiston rekisterisihteerin). Reilussa viikossa kyselyyn oli vastannut noin puolet lopullisesta vastaajamäärästä, joten lähetin kyselykutsun toistamiseen. Tavoitellun vastaajamäärän ylittyessä kysely oli ollut avoinna kaiken kaikkiaan kolme viikkoa, jolloin latusin aineiston tietokoneelleni ja suljin kyselyn.

Kaikkiaan kyselysivu oli avattu 193 kertaa, joista 136 vastauskertaa (70 %) oli läpäisty kokonaan. Rajasin tutkittavaksi vain nämä täydelliset vastauskerrat ja latusin aineiston tietokoneelle SPSS-ohjelmalla käsiteltävään muotoon. Näin ollen tutkittavasta aineistosta ei puutu vastauksia, mikä pienentää analysoinnin aikaista tulkintavirheiden mahdollisuutta. Lopullinen tutkimusaineistoni (n=136) kattaa 23,8 % edellä mainitusta koko tutkimusajankohdan OKL:n opiskelijamäärästä (571 opiskelijaa).

### **4.3 Vastaajien taustatiedot**

Vastaajien taustatietoja kartoitettiin väittämäosion vastausten vertailuun tarvittavien riippumattomien taustamuuttujien selvittämiseksi. Kysymyksissä mainittu lapsuusikä tarkoittaa käytännössä alakouluikää, jonka aikana yleisesti ollaan läheisessä suhteessa omaan perheeseen ja perheessä vallitseviin arvoihin.

#### **4.3.1 Sukupuolijakauma ja ikä**

Vastaajista 23 (16,9 %) oli miehiä ja 113 (83,1 %) oli naisia. Koko OKL:ssä oli helmikuussa 2010 miehiä 24,7 % ja naisia 75,3 % (Lähde: Tapani Harden). Vaikka miesten osuus oli hieman aliedustettu, vastaajat edustavat kuitenkin melko hyvin koko OKL:n opiskelija-ainesta.

Vastaajat olivat iältään 19–43-vuotiaita, keskiarvon ollessa 23,7 vuotta ja keskihajonnan 3,547 vuotta. Moodi oli 23-vuotiaat (27 vastaajaa, 19,9 %) ja seuraavaksi suurin yksittäinen ikäluokka oli 22-vuotiaat, (21 vastaajaa, 15,4 %). Miesvastaajat olivat keskimäärin hieman vanhempia (keskiarvo 25,57 vuotta, moodi 27 vuotta), naisten (keskiarvo 23,32 vuotta, moodi 23 vuotta) ollessa lähellä kaikkien vastaajien iän keskiarvoa. Vastaajien ikäjakauma ja määrät käyvät ilmi kuviosta 1.



**Kuvio 1. Vastaajien ikäjakauma ja eri-ikäisten vastaajien määrät (n=136).**

#### 4.3.2 Aloitusvuosi

Vastaajat olivat aloittaneet opiskelunsa OKL:ssä vuosina 2000–2009 ja aloitusvuoden keskiarvo oli 2006,37. Yleisin aloitusvuosi (moodi) oli 2006. Vastaajista 71,4 % oli aloittanut opiskelunsa vuosina 2006–2009. Miesvastaajien vanhempi ikä näkyi myös aikaisempaan opintojen aloitusvuotena, sen keskiarvon ollessa miehillä 2005,17 (moodi 2004) ja naisilla 2006,61 (moodi 2006).

#### 4.3.3 Perhe- ja kulttuuritausta

Kyselyyn vastanneista OKL-opiskelijoista 83,3 % oli lähtöisin perinteisestä ydinperheestä. Yksinhuoltajaperhe oli 8,8 %:lla ja uusioperhe 3,7 %:lla vastaajista. 3,7 % vastaajista ilmoitti perhetaustakseen muun, johon kuului mm. edellä mainittujen perhemuotojen yhdistelmiä, yhteishuoltajuutta sekä sijaisperhe. Vastaajien lapsuusiän perhetausta käy ilmi taulukosta 1. Sukupuolten väliset erot eivät olleet suuria, vaikka miesten osalta prosentuaalinen yksinhuoltajaperheiden määrä (13,0 %) olikin hieman naisten lukua (8,0 %) suurempi.

**Taulukko 1. Lapsuusiän perhetausta**

Lapsuusiän perhetausta	n	%
Ydinperhe	114	83,8
Uusioperhe	5	3,7
Yksinhuoltajaperhe	12	8,8
Muu, mikä?	5	3,7
Yhteensä	136	100,0

Kansallisuustaustaltaan vastaajat olivat hyvin yhteneväisiä. 98,5 % oli suomalaisia ja vain 1,5 % suomenruotsalaisia. Nämä kyselyyn vastanneet kaksi suomenruotsalaista olivat molemmat naisia. Myös vastaajien elämäntilanteesta tausta oli hyvin yhteneväinen, sillä 123 vastaajalla 90,4 %) lapsuusiän uskontokunta oli ollut evankelis-luterilainen kirkko. Yksi vastaaja (0,7 %) oli ortodoksi. Sekä uskontokuntaan kuulumattomia että muun uskontokunnan omaavia oli molempia kuusi vastaajaa (4,4 % ja 4,4 %). Muut uskontokunnat olivat heluntailaisuus ja vapaakirkko.

Kysyin myös vastaajien nykyistä uskontokuntaa, koska minua kiinnosti, kuinka pysyvä lapsuudessa omaksuttu elämäntilanteesta on ollut ja onko lapsuudessa omaksutulla elämäntilanteella vaikutusta suvaitsevaisuuteen. 119 vastaajalla (87,5 %) uskontokunta oli pysynyt samana. 17:sta uskontokuntaa vaihtaneesta vain yksi vastaaja oli liittynyt kirkkoon, kaikkien muiden joko erotessa kirkosta, siirtyessä väestörekisteriin tai muuten vaihtuessa uskontokunnattomaksi. Määrää voi pitää normaalina, sillä evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärä on laskenut tasaisesti koko 2000-luvun ajan. Nykyisellään evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluu n. 79,7 % Suomen väestöstä (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon verkkosivut, 2010). Myös vastaajista n. 79 % kuuluu tällä hetkellä evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

Koska vastaajien kulttuuritaustat ja elämäntilanteet olivat näin yhteneväiset, en nähnyt tarpeelliseksi vertailla erilaisten taustojen vaikutusta vastaajien suvaitsevaisuutta koskeviin mielipiteisiin.

#### 4.3.4 Kasvu- ja kouluympäristöt

Vastaajien kasvuympäristöjen jakaumat käyvät ilmi taulukosta 2. Hieman yli puolet (53 %) oli kasvanut kaupunkimaisissa oloissa. 33,1 % oli viettänyt lapsuutensa kaupungissa ja 19,9 % suuressa taajamassa, joka kokomäärityksensä puolesta voidaan usein lukea myös kaupungiksi. Sukupuolten välillä oli pieniä eroja. Naisista 34,5 % oli kasvanut kaupunkiympäristössä. Miehillä vastaava luku oli 26,1 %. Vastaavasti pienestä taajamasta oli lähtöisin 30,4 % miehistä ja 23,9 % naisista. Erot eivät ole kuitenkaan tilastollisesti merkitseviä.

**Taulukko 2. Alakouluiän pääasiallinen kasvu ympäristö**

Alakouluiän pääasiallinen kasvu ympäristö	n	%
Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	22,1
Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	25,0
Suuri taajama (10 000–30 000 as.)	27	19,9
Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	33,1
Yhteensä	136	100,0

Vastaajien pääasiallinen koulu ympäristö vastasi pitkälti heidän kasvu ympäristö-ään. 58,1 % oli käynyt koulunsa suuressa, yli 150 oppilaan taajamakoulussa. 25 %:lla vastaajista pääasiallinen koulu ympäristö oli ollut alle 150 oppilaan taajamakoulu ja 16,9 %:lla alakouluna oli ollut kyläkoulu. Vastausten perusteella voidaan päätellä, että osa maaseudun oppilaista on käynyt koulunsa pienessä tai suuressa taajamakoulussa (Taulukko 3). Koulu ympäristöä koskevissa vastauksissa ei ollut juuri eroja sukupuolten välillä, vaan miesten ja naisten vastaukset jakautuivat samalla tavalla.

**Taulukko 3. Alakouluiän pääasiallinen koulu ympäristö**

Alakouluiän pääasiallinen koulu ympäristö	n	%
Kyläkoulu	23	16,9
Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	25,0
Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	58,1
Yhteensä	136	100,0

#### 4.3.5 Asuminen ulkomailla

Viimeiset vastaajien taustatietoja kartoittavat kysymykset koskivat vastaajien kokemusta ulkomailla asumisesta, jonka määritelmänä oli vähintään puolen vuoden yhtäjaksoinen aika toisessa maassa. Tänä aikana ainoastaan lyhyet vierailut Suomessa esimerkiksi lomailutarkoituksessa olivat sallittuja. Kysymyksen taustalla ja aikamäärityksen perusteena oli oma vuoden mittainen rauhan-

turvaamispalvelukseni, jonka aikana oli mahdollista lomailla Suomessa neljä kertaa, vajaan kahden viikon ajan kerrallaan.

Ulkomailla asumisesta oli kokemusta 30 vastaajalla (22,1 %), eikä vastauksissa ollut suurta eroa miesten (26,1 %) ja naisten (21,8 %) välillä. Selvä enemmistö, 20 ulkomailla asunutta vastaajaa (67 %), ilmoitti syyksi opiskelun, joka jakautui lukioaikaiseen vaihtoon (4 kpl), Erasmus-vaihtoon (4 kpl) ja tarkemmin määrittelemättömään opiskelijavaihtoon tai opiskeluun (12 kpl). Muita ulkomailla asumisen syitä olivat työnteko, vanhempien työ, Au Pairina oleminen ja välivuosi. Muutama vastaaja oli asunut ulkomailla myös useamman kerran, esim. lapsena vanhempien työn takia ja myöhemmin itse opiskelijavaihdossa. Kukaan vastaajista ei kuitenkaan maininnut olleensa esim. rauhanturvaajana.

Ulkomailla asuminen toimii vertailevana muuttujana väittämöosion vastauksia analysoitaessa.

#### **4.4 Vastausten rajaaminen tilastollisia analyysseja varten**

LIKERT-asteikollisen väittämöosion vastauksista lähdin aluksi selvittämään kunkin väittämän vastausten keskiarvon ja keskihajonnan. Keskihajonnan avulla pyrin etsimään vastausten joukosta ne väittämät, jotka jakoivat eniten mielipiteitä ja joissa vastaavasti oltiin eniten yhtä mieltä. Keskiarvoja laskiessani havaittiin, että ”en osaa sanoa” -vastauksia (eos) oli joidenkin väittämien kohdalla edelleen melko paljon. Sen takia selvitin eos-vastausten määrän ja prosenttiosuuden niiden väittämien kohdalla, joissa se oli yli 10 %. Tämä raja oli oma valintani. Yhteiskuntaa koskevista väittämistä tämä koski kuutta, maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevista väittämistä neljää, seksuaalivähemmistöjä koskevista väittämistä kolmea ja ennakkoluulojen luonnetta ja määrittelyä koskevista väittämistä kahta väittämää.

Koska mielipidettä kysyttiin asteikolla 1-5, vaihtoehdon ”ei samaa eikä eri mieltä” ollessa 3, eos-vastausvaihtoehdon numero 6 mukaan ottaminen olisi vääristänyt keskiarvoja. Mietin ensin eos-vastausten uudelleenkodeaamista ”ei samaa eikä eri mieltä” -vastauksiksi, mutta olin alun perin halunnut tarkoituksella erottaa eos-vastaukset neutraalia suhtautumista ilmaisevista vastauksista, tämä olisi vain kasvattanut tulosten epätarkkuutta. Ja kun eos-vastaukset olivat nyt omana ryhmänään, niitä pystyi käsittelemään muista irrallaan.

Aineiston koon (n=136) puolesta pieni karsiminen oli vielä mahdollista, joten tein päätöksen jättää huomioimatta eos-vastaukset tulosten analysoinnissa. Suurimmillaan tämä tarkoitti 29 vastausta (21,3 %) väittämässä 41 ja 57, mutta niissäkään tuloksissa huomioitujen vastaajien määrä ei alita 100 henkilöä. Näin olleen väittämöosion vastaukset kertovat siis aina vastaajien mielipiteen kysytystä asiasta ja keskiarvot ovat vertailukelpoisia 5-portaisella asteikolla tarkasteltuna.

Vastausten analysoinnissa käytin mm. Holopaisen ja Pulkkisen (2004) ”*Tilastolliset menetelmät*” -kirjan mukaisia sekä aiemmin mainitsemani Metsämurosen (2005) esittelemiä tilastollisia tutkimusmenetelmiä. Niiden laskemisessa SPSS-ohjelma on korvaamaton apu, sillä sen avulla voidaan laskea keski- ja hajontaluvut, vertailla korrelaatioita sekä tehdä merkitsevyytestauksia jne. Harjoittelin ohjelman käyttöä myös tilastollisten testien tekemisessä, jonka apuna



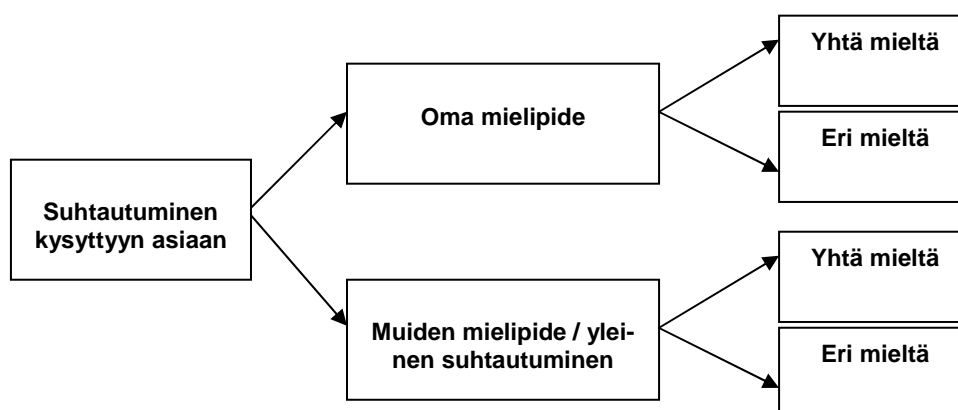
käytin OKLS610 -kurssin materiaaleja ja SPSS-ohjelman opasta (Rasi, Lepola, Muhli & Kanninen 2006).

## 4.5 Vastausten analysointimallit

### 4.5.1 Vastausten jakaumien tarkastelu

Vastausten johdonmukaisuuden selvittämiseksi useissa väittämässä kysyttiin samaa asiaa hieman eri tavoin, ja näiden väittämien avulla ristiintarkistamalla selvitettiin, vastaako kyselyyn osallistuja useimmiten samalla tavalla. Olen listannut kyseiset väittämäparit aina peräkkäin jokaisen väittämäryhmän kohdalla.

Jotta voin selvittää, pitävätkö opettajaksi opiskelevat itseään tavallista suvaitsevaisempina, minun oli rakennettava vastausten analysointiin malli, jonka avulla voidaan vertailla, mitä mieltä vastaajat itse ovat ja miten he olettavat muiden vastaavan tai millaiseksi he olettavat yleisen suhtautumisen kysytyä asiaa kohtaan. Halusin myös selvittää, missä vastaajien mielipiteet ja oletukset ovat yhteneväisimmät ja missä ne eroavat eniten. Näin syntyi kuviossa 2 näkyvä vastausten analysoinnissa käytettävä vastausprofiilin malli.



Kuvio 2. Alkuperäinen vastausprofiilien malli.

Vastausprofiilin mallin avulla pystyin etsimään eniten ja vähiten vastausten hajontaa aiheuttaneet väittämät ja selvittämään vastausten jakautumisen prosentuaaliset osuudet. Valitsin tarkasteltavaksi jokaisesta väittämäryhmästä neljä väittämää, joissa vastaajat olivat eniten samaa mieltä ja neljä väittämää, jossa vastaajien vastaukset hajosivat eniten. Tulosten esittämisen yhteydessä olen taulukoinut vastausten prosentuaaliset jakaumat siten, että eos-vastausten prosenttiluku käy taulukoista ilmi. Kuvaajat perustuvat samoihin prosenttilukuihin, mutta selkeyden vuoksi olen jättänyt niistä pois eos-vastauksia kuvaavat pylväät.

Tarvittaessa olen vertaillut väittämien vastauksia pareittain tai ryhmittäin sekä selvittänyt esimerkiksi sukupuolen tai jonkin muun taustamuuttujan vaikutusta vastauksiin. Prosentit on laskettu kaikista vastaajista ja olen maininnut erikseen, jos ne koskevat vaikka pelkästään naisten vastausten jakautumista.

Vastaaajien omien ja toisten oletettujen mielipiteiden selvittämisessä oli tarkoitus käyttää hyväksi summamuuttujia, jotka koostuvat useamman samaa väittämäryhmää koskevan vastauksen keskiarvosta. Tämän mallin avulla löydetyt eniten ja vähiten hajontaa aiheuttaneet väittämät eivät kuitenkaan soveltuneet summamuuttujien rakentamiseen, sillä valitsemieni väittämien keskinäiset korrelaatiot olivat heikkoja eikä luotettavuutta mittaava Cronbachin alfa-testaus ( $\alpha$ ) tuottanut näiden väittämien osalta riittävän korkeita arvoja. Kohtuullisena luotettavuutta osoittavana alfan arvona pidetään yleisesti 0,6 tai suurempaa arvoa. (Metsämuuronen 2005, 515)

Ongelmia aiheutti myös se, että kaikissa väittämissä ei ollut saman verran omaa ja toisten mielipidettä kartoitettavia kysymyksiä. Koska alfa-testaus ehdotti poistamaan tiettyjä, huonosti korreloivia väittämiä, joidenkin summamuuttujien muodostaminen olisi jäänyt vain muutaman väittämän varaan. Sinänsä Metsämuuronen (2005, 515) mukaan se, että joku väittäminen olisi pitänyt jättää matalan alfan ( $\alpha < 0,6$ ) takia pois, ei tarkoita sitä, että väittäminen olisi ollut huono. Se ei vain erottele riittävästi vastaajia. Tässä tutkimuksessa väittämien määrä ei sallinut enempää karsimista, joten menettelytapaa oli vaihdettava.

#### 4.5.2 Pääkomponenttianalyysi

Näin ollen avuksi piti ottaa pääkomponenttianalyysi, joka on teknisesti läheistä sukua faktorianalyysille (Metsämuuronen 2005, 598). Varsinaista faktorianalyysia ajatellen tutkimusaineisto ei ole riittävän suuri ja Metsämuuronen (2005, 602) mukaan pääkomponenttianalyysissäkin sopiva aineiston koko olisi yli 200, mutta tämä menetelmä tuntui siitä huolimatta toimivan paremmin mittarin rakentamisessa alun perin käyttämäni menetelmään verrattuna. Tutkimusaineiston suuruutta lukuun ottamatta pääkomponenttianalyysin käyttämisen edellytykset toteutuivat mielestäni hyvin. Aineistoni on järjestysasteikollinen, siitä on poistettu puutteelliset vastaukset, jotka saattaisivat sisältää tulosta vinouttavia tekijöitä ja SPSS-ohjelmalla lasketun kaikkien väittämien korrelaatiomatriisin mukaan väittämien välillä oli havaittavissa aitoja korrelaatioita ( $r > 0,3$ ).

Pääkomponenttianalyysissä ohjelma laski ja tulosti 17 komponenttia käsittävän komponenttimatriisin, jossa jokainen komponentti kuvastaa jotain mitattavaa ilmiötä (esim. suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin, maahanmuuttajiin jne.). Pääkomponenttien hyvyttä arvioidaan komponentin ominaisarvolla, jonka tulisi olla yli yksi, ja muuttujien hyvyttä niiden kommunaliteetilla, joka on sitä parempi, mitä lähempänä yhtä se on (Metsämuuronen 2005, 604). Tutkimuksessani 17 komponentin itseisarvot olivat välillä 1,027–8,051, jotka selittävät lähes 81,1 % muuttujien varianssista, ja kaikkien muuttujien kommunaliteetit olivat väliltä 0,700–0,921, jotka nekin ovat varsin korkeita arvoja.

Pääkomponenttianalyysin perusteella kolmeen ensimmäiseen komponenttiin valikoitui selkeästi tiettyjen väittämäryhmien väittämiä. Ensimmäiseen kuului seksuaalivähemmistöjä koskevia, toiseen yhteiskuntaa koskevia ja kolmanteen mielipiteiden esittämiseen ja niihin liittyviin oletuksiin koskevia väittämiä. Neljännessä komponentissa oli mukana jonkun verran ennakkoluulojen luonnetta koskevia väittämiä, mutta myös samoja väittämiä, mitä oli kolmessa ensimmäisessäkin komponentissa. Samalla tavoin viidennessä komponentissa oli maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevia väittämiä, mutta myös useita muita

edellisiin komponentteihin kuuluneita väittämiä. Tästä eteenpäin muuttujien eli eri väittämien lataukset komponenteille heikkenivät merkittävästi, eikä useamman komponentin mukaan ottaminen ollut mielestäni perusteltua. Kun kolmessa ensimmäisessä komponentissa muuttujien lataukset olivat luokkaa  $\pm 0,5-0,7$ , kahdessa jälkimmäisessä komponentissa ne lähestyivät jo Metsämuurosen (2005, 605) suosittelemaa alinta hyväksyttävää tasoa  $\pm 0,3$ . Mietin kahden viimeisen komponentin luotettavuutta, mutta koska väittämät kuitenkin jakoutuivat varsin hyvin alkuperäisen viisiosaisen väittämäryhmäjaottelun mukaisesti, päätin lähteä rakentamaan näiden viiden komponentin perusteella summamuuttujia.

#### 4.5.3 Summamuuttujien rakentaminen ja summamuuttujien luotettavuus

Jotta rakennettavat summamuuttujat mittaisivat samaa asiaa, negatiivisia korrelaatioita ja negatiivisia latauksia aiheuttaneiden väittämösoion vastausten asteikko piti kääntää. Negatiiviset korrelaatiot johtuivat siitä, että vastattuaan yhteen väittämän ”täysin samaa mieltä”, vastaajan oli vastattava toiseen väittämään ”täysin eri mieltä”, jotta hänen mielipiteensä olisi täysin linjassaan aikaisemman vastauksen kanssa. Summamuuttujien esittelyn yhteydessä sekä tulososiossa käännetyt väittämät käyvät ilmi niiden numeron jälkeen olevasta kirjaimesta, esim. 33K.

Asteikon kääntämisen jälkeen oli mahdollista selvittää summamuuttujan rakentamisen kannalta mahdollisimman luotettavat väittämät Cronbachin alfa-testauksen avulla. Kaikille kolmeen ensimmäiseen komponenttiin kuuluneille väittämille tuli reliabiliteetiksi riittävän korkea alfa ( $\alpha > 0,6$ ). Neljännen komponentin ennakkoluulojen luonnetta koskevien väittämien alfa oli ensimmäisessä testauksessa huono ( $\alpha = 0,224$ ). Jättämällä pois yksi väittämä, alfa parani arvoon 0,446, mutta tämän jälkeen mukana on vain kolme väittämää. Samoin viiden komponentin maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevien väittämien alfa oli ensimmäisessä testauksessa heikko ( $\alpha = 0,378$ ), mutta jättämällä yksi väittämä pois, alfa parani arvoon 0,604. Tosin tämän jälkeen tässä väittämäryhmässä oli mukana vain neljä väittämää.

Kun pääkomponenttien perusteella valitut väittämät ja niiden luotettavuus olivat selvillä, laskin SPSS-ohjelmalla samaan komponenttiin valikoituneiden väittämien vastausten keskiarvon, josta tuli kyseisen väittämäryhmän summamuuttuja. Tämä summamuuttujan keskiarvo kuvastaa siis vastauksen suvaitsevaisuutta asteikolla yhdestä viiteen niin, että yksi edustaa suvaitsevaista kantaa ja viisi suvaitsematonta.

Yhteiskuntaa koskevien väittämien summamuuttujaan valikoituivat väittämät 28, 29, 31 ja 36, joiden alfa oli 0,681. Summamuuttujan nimeksi tuli YHKUNTA ja selitykseksi ”yhteiskuntaa koskevat käsitykset”. Kaikkien vastaajien keskiarvo tässä summamuuttujassa oli 2,87, joka kuvastaa melko neutraalia kantaa, ollen hieman suvaitsevaisen puolella.

Seksuaalivähemmistöjä koskevien väittämien summamuuttuja rakentui väittämistä 11, 20, 39, 56, 59, 33K, 19K, joiden alfa oli 0,772. Summamuuttujan nimeksi tuli SEKSUAALI ja selitykseksi ”seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset”. Summamuuttujan keskiarvo oli 2,14, joka ilmaisee jokseenkin suvaitsevaista kantaa.

Maahanmuuttajia koskeva summamuuttuja rakentui väittämistä 55, 60, 41K ja 54K, joiden alfa oli 0,604. Summamuuttujan nimeksi tuli MAMU ja selitykseksi ”maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset”. Tämän summamuuttujan keskiarvo oli 3,30, joka on hieman neutraalia kantaa suvaitsemattomammalla puolella.

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskeva summamuuttuja (MIELIPITEET) rakentui väittämistä 22, 43, 12, 42K ja 14K, alfan ollessa 0,652. Vastausten keskiarvo oli 2,73, mikä edustaa melko neutraalia, mutta jonkin verran suvaitsevaista kantaa. Tämän väittämäryhmän vastausten kohdalla suvaitsevainen kanta (pieni keskiarvo) tarkoittaa myös avoimuutta keskustella aroista aiheista myös siten, että se sisältää ja hyväksyy perustellun kritiikin.

Ennakkoluulojen luonnetta koskevaan summamuuttujaan valikoitui väittämät 27, 30 ja 51 heikolla alfan arvolla 0,446. Summamuuttujan nimeksi tuli LUONNE ja selitykseksi ”ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset”. Summamuuttujan keskiarvo oli 2,46, mikä edustaa hieman suvaitsevaista kantaa. Kokeilin myös kaikkien tämän väittämäryhmän väittämien alfatestausta, jos olisin rakentanut niistä summamuuttujan. Ensimmäisessä testauksessa alfa oli 0,306. Poistamalla väittäjä 51 alfa parani arvoon 0,425. Vielä poistamalla väittämät 23 ja 32 alfa nousi jo hyväksyttävälle tasolle arvoon 0,623. Väittämien 15 poistaminen nosti alfaa vielä hieman ( $\alpha=0,643$ ), minä jälkeen väittämien poisjättämisellä ei enää olisi ollut vaikutusta.

Pitäydyin kuitenkin alkuperäisessä summamuuttujien rakentamistavassa, jotta tutkimuksen jokainen osio voitiin analysoida samalla tavalla. Tekemäni päätös saattaa kuitenkin huonontaa tutkimuksen luotettavuutta. Tämän väittämäryhmän kohdalla vastausasteikko ”suvaitsevainen kanta–suvaitsematon kanta” ei sekään ole aivan vertailukelpoinen muiden väittämäryhmien kanssa, koska summamuuttujaan valikoituneet väittämät mittaavat enemmänkin vastaajan mielipidettä kuin asennetta. Koska vastauksista on kuitenkin luettavissa keskiarvoja, joita voidaan vertailla, jatkoin tämän väittämäryhmän käsittelyä muiden väittämäosioiden tapaan samalla tavalla.

Vastauksia analysoidessani havaitsin, että muodostamani summamuuttujat kuvaavat kyllä yleistä suvaitsevaisuusasennetta kutakin väittämäryhmää kohtaan, mutta niistä saadut vastaukset eivät selvittäneet riittävästi tutkimuksen kannalta oleellista kysymystä, eli vastaajien oman mielipiteen suhdetta muiden mielipiteisiin. Tämän takia rakensin samaa komponenttimatriisia käyttäen vielä kaksi uutta summamuuttujaa, jotka koostuivat oman mielipiteen esittämistä koostuvista väittämistä ( $\alpha=0,738$ ) ja muiden mielipiteisiin suhtautumista koskevista väittämistä ( $\alpha=0,680$ ). Näihin kahteen summamuuttujan sisältyi osittain samoja väittämiä kuin viiteen edelliseen summamuuttujaan, mutta koska näitä mielipidettä kuvaavia summamuuttujia tarkastellaan muista erillään, en katsonut sen aiheuttavan ongelmia. Näiden kahden summamuuttujan vastausasteikko poikkesi sanamuodoltaan muiden summamuuttujien asteikoista, koska vastaukset eivät suoranaisesti kuvastaneet suvaitsevaisuustasoa.

Omaa mielipidettä koskevan summamuuttujan nimeksi tuli OMAMIELIPIDE ja selitykseksi ”omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet”. Se muodostui väittämistä 11, 27, 39, 44 ja 55, alfan ollessa 0,738 ja keskiarvon ollessa 2,25. Näiden väittämien vastausasteikolla vastausvaihtoehto 1 edusti hyvin suvaitsevan kuvan antamista itsestään ja 5 hyvin suvaitsemattoman kuvan antamista. Näin ollen keskiarvo 2,25 edustaa melko suvaitsevaisen kuvan antamista itsestään.

Muiden mielipidettä koskeva summamuuttuja MUIDENMIELIPIIDE muodostui väittämistä 28, 29, 31, 52 ja 53. Alfa oli 0,680 ja keskiarvo 2,79. Summamuuttujan selitys oli ”muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet” ja sen muodostaneiden väittämien kohdalla vastausasteikko ilmaisi vastaajien ennakkoluuloisuutta siten, että vaihtoehto 1 kuvasti vastaajilla olevan paljon ennakkoluuloja muita vastaajia kohtaan ja vaihtoehto 5 vähän ennakkoluuloja muita vastaajia kohtaan. Keskiarvo 2,79 oli varsin lähellä neutraalia suhtautumista muita vastaajia kohtaan, ollen kuitenkin hieman ennakkoluuloisella puolella.

#### 4.5.4 Tilastolliset keskiarvotestausmenetelmät

Summamuuttujien keskiarvotestauksessa käytettiin t-testiä ja useamman keskiarvon testauksessa yksisuuntaista varianssianalyysia (ANOVA). Yksittäisten vastausten ja väittämäparien korrelaatiot on laskettu SPSS-ohjelmalla käyttäen Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa.

Edellä mainittujen summamuuttujien testauksessa vertailumuuttujina ovat sukupuoli, ulkomailla asuminen sekä koulu- kasvuympäristöt. Lisäksi olen selvittänyt ulkomaalaistaustaisten ystävien vaikutuksen vastauksiin sekä vertailut vastauksia sen mukaan, kuinka samanlaiseksi tai erilaiseksi vastaajat olettavat opettajaksi opiskelevien arvomaailman. Ryhmittelin vastaajat analysoinnin ja vertailun helpottamiseksi myös ikäluokittain ja aloitusvuosittain. Valitsin vastausten jakautumien perusteella ikäluokiksi alle 22-vuotiaat, 23–24-vuotiaat, 25–26-vuotiaat sekä yli 27-vuotiaat. Aloitusvuosien perusteella jaoin vastaajat vuonna 2003 tai aiemmin aloittaneisiin, 2004–2005 aloittaneisiin, 2006–2007 aloittaneisiin ja 2008–2009 aloittaneisiin. Kyseiset luokittelevat muuttujat kerrotaan aina kulloisenkin väittämäryhmän käsittelyn yhteydessä.

Tulosten analysoinnissa ja liitteenä olevissa tilastollisten testien taulukoissa on käytetty seuraavia tilastollisia merkitsevyytasoja ja p-arvoja. Taulukoissa p-arvo on korostettu merkitsevyytason mukaisesti tähdillä.

- $p < 0,001^{***}$ , tilastollisesti erittäin merkitsevä (0,1 % riskitasolla)
- $p < 0,01^{**}$ , tilastollisesti merkitsevä (1 % riskitasolla)
- $p < 0,05^*$ , tilastollisesti melkein merkitsevä (5 % riskitasolla)

Mikäli havaittu p-arvo on hyvin lähellä merkitsevyytason raja-arvoa, esimerkiksi tilastollisen merkitsevän rajana on  $p = 0,01$  ja havainto on  $p = 0,016$ , olen raportoinut tuloksen tilastollisesti merkitseväksi ja ilmoittanut samalla havaitun p-arvon (Metsämuuronen 2005, 416–417). Olen ilmoittanut tulosten esittämisen yhteydessä kulloisenkin p-arvon siinäkin tapauksessa, vaikka tarkasteltavien muuttujien välillä ei olisikaan ollut tilastollista merkitsevyyttä.

#### 4.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuudella eli reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen kykyä antaa luotettavia, ei-sattumanvaraisia tuloksia (Hirsjärvi ym. 2000, 213; Holopainen & Pulkkinen 2004, 14).

Kandidaatin tutkielmassa testattuja, toimiviksi todettuja ja tarpeellisilta osin korjattuja väittämiä voi pitää lähtökohtaisesti luotettavina kysymyksinä. Lisäksi vastausten johdonmukaisuutta selvittävien, samaa asiaa kysyvien väittämien ristiintaulukoinnissa löytyi todellisia korrelaatioita, mikä olisi epätodennäköistä sattumanvaraisten vastausten tapauksessa. Edellä mainitut summamuuttujien saamat alfa-arvot olivat hyviä yhtä väittämäryhmää lukuun ottamatta. Näkisin myös anonymisti vastaamisen lisäävän vastausten luotettavuutta, sillä lähtökohtaisesti vastaajien ei tarvitse miettiä sitä, mitä tutkija heistä ajattelee, vaikka vastaaja olisi tutkijan tuttu ihminen.

Toinen tutkimuksen luotettavuuden mittari on perinteisesti ollut tutkimuksen pätevyys eli validiteetti (Hirsjärvi ym. 2000, 213–215). Sen perusteella voidaan arvioida, mittaako tutkimus sitä, mitä sen on tarkoitus mitata.

Totesin esitestauksessa kyselylomakkeen antavan tietoa vastaajien mielipiteistä. Korjausten ja parannusten jälkeen lomaketta voi pitää toimivana ja luotettavana aineistonkeräysvälineenä. Sähköisen kyselylomakkeen ansiosta puuttuvia vastauksia aiheuttavat vastaajien huolimattomuusvirheet jäivät pois, koska lomake pakotti vastamaan kaikkiin kysymyksiin, joten vastaukset ovat täydellisiä.

Tutkimusaineisto on määrällisesti riittävän suuri ja se edustaa kattavasti tarkoitettua kohderyhmäänsä, joten sen perusteella vastauksia voi pitää luotettavina. Käyttämäni tilastolliset menetelmät ovat tunnustettuja ja perusteltuja, sillä niiden osalta olen pohjautunut pääasiassa Metsämuurosen (2005) kattavaan tilastollisen tutkimuksen tekemisen perusteokseen. Tilastollisten testien tulokset on taulukoitu tutkimuksen liitteisiin alkuperäisessä muodossaan, joten tarvittaessa t-testien ja varianssianalyysien tulokset voidaan toistaa.

## 5 Tulokset ja havainnot

### 5.1 Yhteiskuntaa koskevat käsitykset

Tämän väittämryhmän tarkoituksena oli kartoittaa vastaajien käsityksiä nykyisestä suomalaisesta yhteiskunnasta ja vähemmistöjen asemasta. Nämä väittämät antavat siis taustatietoa vastaajien yhteiskuntaa koskevista suvaitsevaisuuskäsityksistä. Tarkastelen aluksi vastausten jakautumista ja väittämäparien välisiä yhteyksiä ja sen jälkeen tilastollisia merkitsevyyksiä muodostamiini summamuuttujien avulla. Käytän samaa menettelytapaa myös muissa väittämryhmissä, jos en ole asiaa erikseen muutoin maininnut.

Väittämät vastinpareineen ovat seuraavat:

- 48. Nyky-yhteiskunta on mielestäni erittäin moniarvoinen.
- 16. Vähemmistöennakkoluuloisuutta on nähtävissä monissa arkipäivän tilanteissa.
- 26. Mielipiteenvapaus on mielestäni tärkeä osa suvaitsevaista yhteiskuntaa.
- 57. Yksittäisen henkilön tai ryhmän esittämä kriittinen suhtautuminen vähemmistöjä kohtaan ei ole minusta yleisen suvaitsevaisuusajattelun mukaista.
- 47. Useimpien ihmisten mielestä pitkäaikaiset vähemmistömmme ovat saavuttaneet muita vähemmistöjä hyväksytyimmän aseman.
- 49. Mielestäni Suomessa mikään kieli- tai kulttuurivähemmistö ei ole toista paremmassa asemassa.
- 36. Mielestäni vähemmistöjen pitäisi yrittää sopeutua aktiivisesti suomalaiseen yhteiskuntaan.
- 50. Mielestäni yhteiskunnan pitäisi tukea paremmin vähemmistöryhmien kulttuurillisten erityispiirteiden säilyttämistä.
- 37. Mielestäni Suomessa ei ole havaittavissa selkeästi erilaisia yhteiskuntaluokkia.
- 29. Suhtautuminen rasismiin on vahvasti sidoksissa henkilön yhteiskuntaluokkaan.
- 28. Vähemmistöennakkoluuloisuus on huomattavan yleistä aloilla, joilla ei edellytetä korkeaa koulutusta.
- 31. Korkeasti koulutetut ihmiset ovat yleensä muita suvaitsevaisempia.

#### 5.1.1 Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu

Yhteiskuntaa koskevissa väittämässä vähiten hajontaa (pienin varianssi ja keskihajonta) oli vastaajien oma mielipidettä koskevien väittämien 26, 49, 36 ja 37 vastauksissa. Toisin sanoen näiden väittämien kohdalla vastaajat olivat eniten

samaa mieltä. Vastausten prosentuaalinen jakauma on nähtävissä taulukossa 4.

**Taulukko 4. Vastausten jakaumat vähiten hajontaa aiheuttaneissa yhteiskuntaa koskevissa väittämässä (%).**

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
26. Mielenpitempää on mielestäni tärkeä osa suvaitsevaista yhteiskuntaa.	66,9	30,1	0,0	0,7	0,0	2,2	100,0	136
49. Mielestäni Suomessa mikään kulttuuri- tai kielivähemmistö ei ole toista paremmassa asemassa.	0,0	4,4	10,3	39,0	42,6	3,7	100,0	136
36. Mielestäni vähemmistöjen pitäisi yrittää sopeutua aktiivisesti suomalaiseen yhteiskuntaan.	14,7	48,5	26,5	6,6	1,5	2,2	100,0	136
37. Mielestäni Suomessa ei ole havaittavissa selkeästi erilaisia yhteiskuntaluokkia.	0,0	11,0	13,2	52,2	22,1	1,5	100,0	136

Väittämän 26 vastausten perusteella mielenpitempää koettiin hyvin tärkeäksi osaksi suvaitsevaista yhteiskuntaa, koska sen kanssa eri mieltä oli vain 0,7 % vastaajista. Väittämässä 49 suurin osa vastaajista oli jokseenkin tai täysin eri mieltä olevalla kannalla. Vastausten perusteella vastaajat olivat siis selvästi sitä mieltä, että kieli- ja kulttuurivähemmistöt eivät ole Suomessa tasa-arvoisessa asemassa keskenään. Väittämän 36 vastausten perusteella noin 2/3 vastaajista oli sitä mieltä, että vähemmistöjen pitäisi yrittää sopeutua aktiivisesti suomalaiseen yhteiskuntaan. Väittämän 37 vastausten jakautumisen perusteella selvä enemmistö, lähes ¾ vastaajista, oli sitä mieltä, että Suomessa oli havaittavissa selkeästi erilaisia yhteiskuntaluokkia.

Eniten hajontaa oli väittämien 29 ja 47 vastauksissa, jotka koskevat toisten mielenpitempiä tai yleistä suhtautumista sekä väittämien 28 ja 57 vastauksissa, jotka koskevat vastaajien omaa mielenpitempiä. Nämä väittämät jakoivat siis eniten vastaajien mielenpitempiä. Jakaumat ja prosentit käyvät ilmi taulukosta 5.



**Taulukko 5. Vastausten jakaumat eniten hajontaa aiheuttaneissa yhteiskuntaa koskevis-  
sa väittämissä (%).**

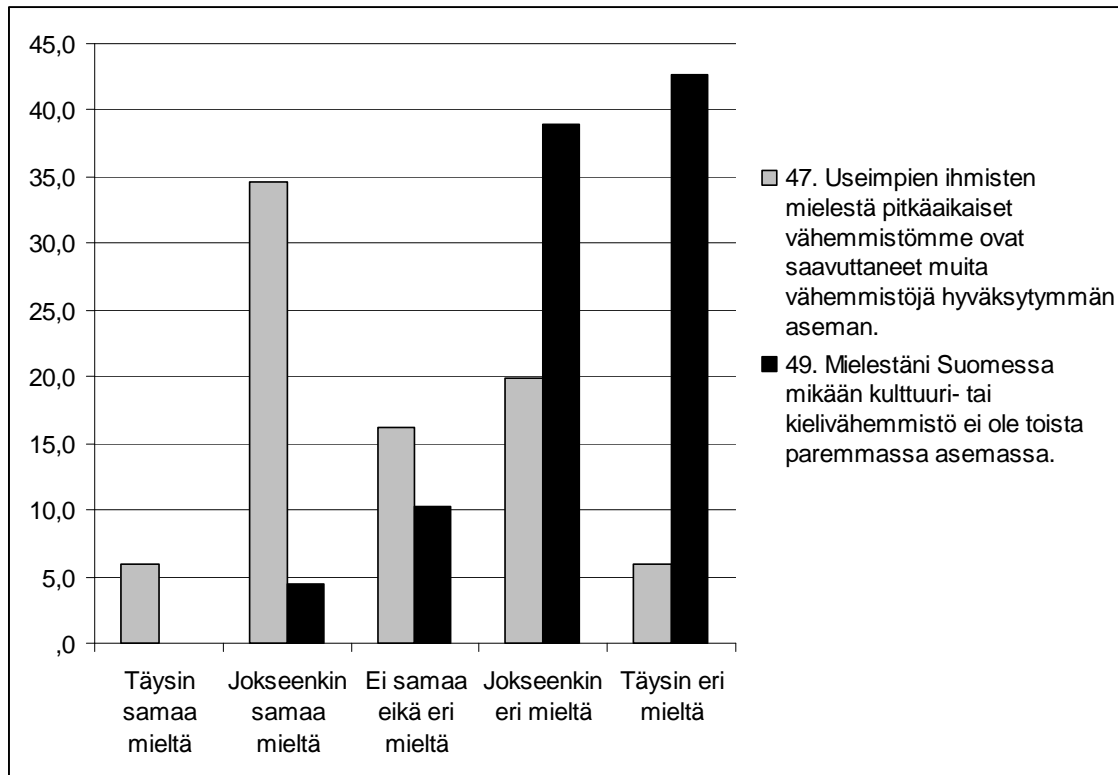
Väittäjä	Täy- sin sa- maa miel- tä	Jok- seen kin sa- maa miel- tä	Ei sa- maa eikä eri miel- tä	Jok- seen kin eri miel- tä	Täy- sin eri miel- tä	En osaa sa- noa	Yh- teensä	n
29. Suhtautuminen vähem- mistöennakkoluoihin on vahvasti sidoksissa henkilön yhteiskuntaluokkaan.	1,5	22,8	21,3	25,0	14,7	14,7	100,0	136
47. Useimpien ihmisten mie- lestä pitkäaikaiset vähemmis- tömme ovat saavuttaneet muita vähemmistöjä hyväk- sytymän aseman.	5,9	34,6	16,2	19,9	5,9	17,6	100,0	136
28. Vähemmistöennakkoluu- loisuus on huomattavan yleistä aloilla, joilla ei edelly- tetä korkeaa koulutusta.	4,4	33,8	20,6	16,2	5,9	19,1	100,0	136
57. Yksittäisen henkilön tai ryhmän esittämä kriittinen suhtautuminen vähemmistöjä kohtaan ei ole minusta ylei- sen suvaitsevaisuusajattelun mukaista.	7,4	24,3	25,0	19,9	2,2	21,3	100,0	136

Vaikka melkein neljännes vastaajista on väittämän 29 kanssa samaa mieltä, kaiken kaikkiaan vastausten jakautumisen perusteella vastaajat eivät usko kovin vahvasti, että rasismiin suhtautuminen olisi sidoksissa henkilön yhteiskunta-  
luokkaan. Aiemmin tarkastellun vastinpariväittämän 37 vastausten perusteella yhteiskuntaluokkia nähtiin kuitenkin olevan olemassa.

Väittämän 47 vastausten jakautumisesta havaitaan, että vastaajilla ei ole yhdenmukaista käsitystä siitä, kuinka he olettavat muiden ihmisten suhtautuvan siihen, ovatko pitkäaikaiset vähemmistömme saavuttaneet muita vähemmistöjä hyväksytymän aseman yhteiskunnassamme. Oletus yleisestä kannasta on kuitenkin lievästi väittämän kanssa samaa mieltä olemisen puolella. En eritellyt pitkäaikaisia vähemmistöjä sen tarkemmin kyselylomakkeessa, mutta oletin vastaajien käsittävän niillä suomenruotsalaisia, romaneja ja saamelaisia, jotka ovat samalla myös kieli- ja kulttuurivähemmistöjä.

Kun äskeisiä vastauksia verrataan vastaajien omaa mielipidettä kartoitta-  
van vastinpariväittämän 49 vastauksiin (kuvio 3), vastaajilla oli selkeästi vah-  
vempi käsitys siitä, että Suomessa olevat kieli- ja kulttuurivähemmistöt ovat  
eriarvoisessa asemassa. Vastaajat pitävät omaa kantaansa siis muiden ihmis-  
ten kantaa selkeämpänä. Herää kysymys, mitä nämä vastaajien omasta mieles-  
tä eriarvoisessa asemassa olevat vähemmistöt sitten ovat, ja kuinka niihin suh-  
taudutaan? Vai vastasivatko vastaajat muiden ihmisten mielipidettä koskevaan  
kysymykseen maltillisemmin vain antaakseen itsestään sosiaalisesti suo-

tuisamman kuvan, ettei heillä olisi jyrkkiä ennakkoluuloja muiden ihmisten oletettua suhtautumista kohtaan?



Kuvio 3. Väittämäparin 47 ja 49 vastausten vertailu (%).

Väittämässä 28 vastausten keskiarvo painottui lievästi siihen suuntaan, että vähemmistöennakkoluulot nähtäisiin yleisinä matalasti koulutetuilla aloilla. Vastinpariväittämän 31 vastauksissa (taulukko 6) oli myös melko paljon hajontaa ja osittain edellisen väittämän kanssa ristiriitaisia tuloksia, vaikkei se kuulunutkaan edellä mainittujen suurinta hajontaa aiheuttaneiden väittämien joukkoon.

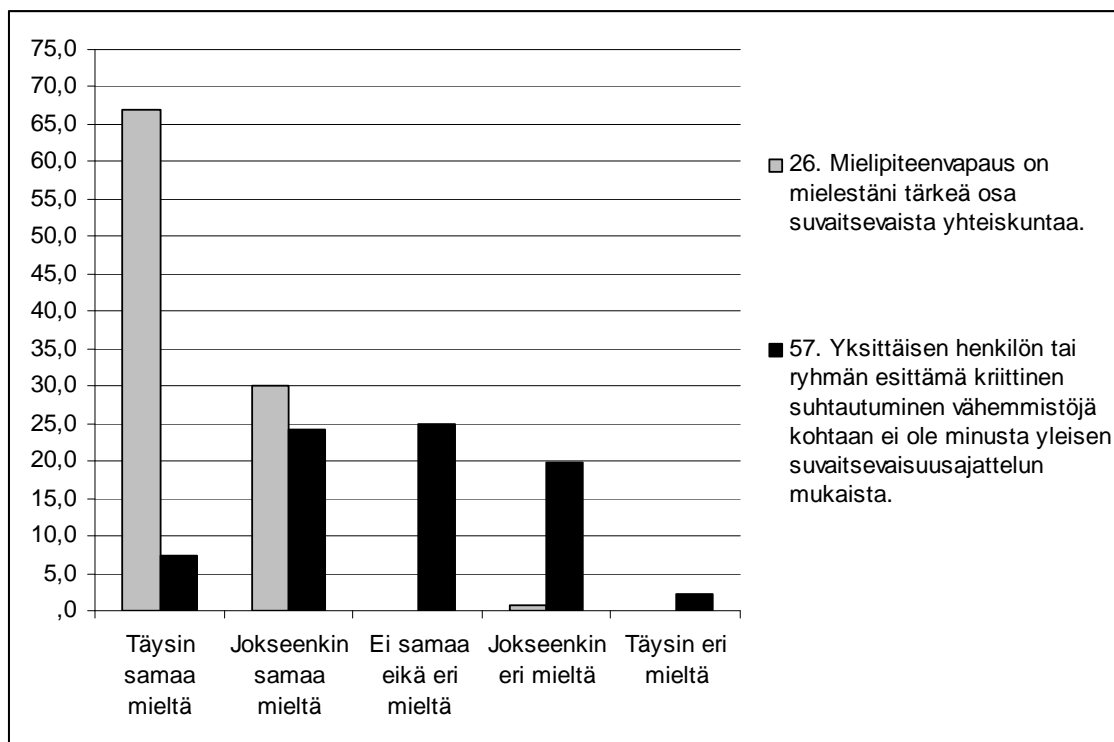
Taulukko 6. Väittämän 31 vastausten prosentuaalinen jakauma (%).

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
31. Korkeasti koulutetut ihmiset ovat yleensä muita suvaitsevaisempia	0,7	25,7	23,5	29,4	6,6	14,0	100,0	136

Tulosten perusteella vastaajien kanta siitä, ovatko korkeasti koulutetut ihmiset yleensä muita suvaitsevaisempia, oli hieman ristiriitainen. Korkeasti koulutettuja ei siis pidetty yleisesti muita suvaitsevaisempina, vaikka väittämän 28 vastausten mukaan ennakkoluulot koettiin lievästi yleisemmiksi matalasti koulutetuilla aloilla. Koska molempien väittämien kohdalla oli paljon ”ei samaa eikä eri mieltä” -vastauksia, selvitin väittämien välisen korrelaation. Se oli kuitenkin melko hyvä ( $r=0,458$ ), vaikka vastausten jakauma ei ollut prosentuaalisesti samansuuntainen.

Väittämä 57 jakoi vastaukset äärimmäisiä mielipiteitä lukuun ottamatta melko tasaisesti. Vastaajilla ei siis ollut selkeää kantaa siitä, onko yksittäisen henkilön tai ryhmän esittämä kriittinen suhtautuminen vähemmistöjä kohtaan yleisen suvaitsevaisuusajattelun mukaista. Väittämän vastaukset eivät myöskään korreloi mitenkään ( $r=0,084$ ) vastinpariväittämänsä 26 kanssa (taulukko 4), jossa mielipiteenvapaus koettiin hyvin tärkeäksi. Tuloksien luotettavuutta arvioitaessa täytyy kuitenkin huomioida se, että tämän väittämän kohdalla tuli paljon (21,3 %) ”en osaa sanoa” -vastauksia. Todellinen mielipide voi siis vaihdella paljonkin suuntaan tai toiseen.

Jotta näiden väittämien vastaukset olisivat olleet linjassaan, väittämään 57 olisi kuitenkin pitänyt tulla enemmän kielteisiä vastauksia, sillä kaiken järjen mukaan kriittisen suhtautumisen kieltäminen rajoittaisi mielipiteenvapautta, joka taas koettiin väittämässä 26 hyvin tärkeäksi. Mielestäni vastaajat eivät siis olleet tältä osin johdonmukaisia vastauksissaan, mikä näkyy myös kuvion 4 jakaumisista.



Kuvio 4. Vastausten prosentuaalinen jakauma väittämässä 26 ja 57 (%).

### 5.1.2 Yhteiskuntaa koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus

Yhteiskuntaa koskevien käsitysten summamuuttujan keskiarvo oli 2,87. T-testillä (taulukko 7) mitattuna miesten ja naisten vastauksien keskiarvoissa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, miesten keskiarvon ollessa 2,67 ja naisten keskiarvon ollessa 2,91, ( $p=0,128$ ). Miesten vastausten keskiarvo edusti kuitenkin hieman naisten vastauksia suvaitsevaisempaa kantaa.

Vertailtaessa vastauksia ulkomailla asuminen suhteen, tilastollisesti merkitseviä eroja ei löytynyt ( $p=0,113$ ). Ulkomailla asuneiden vastausten keskiarvo oli hieman suvaitsevaisempi (2,70) verrattuna ulkomailla asumattomien keskiarvoon (2,92), joka edustaa lähes neutraalia kantaa.

Myöskään ulkomaalaistaustaisten ystävien määrällä ei ollut tilastollisesti merkitsevää ( $p=0,282$ ) vaikutusta, sillä keskiarvojen ero keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavien (2,75) ja tavallisen määrän tai vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavien välillä (2,90) oli pieni. Vastausten keskiarvot kuvastavat melko neutraalia, mutta lievästi suvaitsevaista kantaa.

Samanlaiset havainnot koskivat myös sitä taustamuuttujaa, pitävätkö vastaajat opettajaksi opiskelevien arvomaailmaa hyvin samanlaisena. Samanlaiseen arvomaailmaan uskovien keskiarvo oli 2,85 ja erilaiseen arvomaailmaan uskovien keskiarvo oli 2,87. Keskiarvoissa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ( $p=0,886$ ).

**Taulukko 7. Taustamuuttujien yhteys yhteiskuntaa koskeviin käsityksiin t-testillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	t	p
Sukupuoli	Mies	23	2,67	0,72	-1,53	0,128
	Nainen	113	2,91	0,68		
Ulkomailla asuminen	Kyllä	30	2,70	0,54	-1,51	0,133
	Ei	106	2,92	0,72		
Ulkomaalaistaustaiset ystävät	Keskimääräistä enemmän	32	2,75	0,72	-1,08	0,282
	Tavallinen määrä tai keskimääräistä vähemmän	102	2,90	0,68		
Opettajaksi opiskelevien arvomaailma	Hyvin samanlainen	30	2,85	0,69	-0,14	0,886
	Hyvin erilainen	89	2,87	0,72		

Selvitin vastaajien muiden taustamuuttujien vaikutusta vastauksiin varianssianalyysin avulla (taulukko 8). Lapsuusiän kasvuympäristöllä ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta vastausten keskiarvoihin ( $p=0,959$ ). Erilaiset kouluympäristötkään eivät tuoneet vastausten keskiarvoihin tilastollisesti merkitseviä eroja ( $p=0,193$ ). Eri ikäryhmiin kuuluvien vastaajien vastausten keskiarvoissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja ( $p=0,853$ ). Aloitusvuoden suhteenkaan eroja ei löytynyt ( $p=0,221$ ). Keskiarvotestauksessa käytetyt tarkat arvot ja tilastollisten testien tulokset löytyvät liitteestä 2.

**Taulukko 8. Taustamuuttujien yhteys yhteiskuntaa koskeviin käsityksiin varianssianalyysillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	F	p
Lapsuusiän kasvuym- päristö	Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,91	0,67	0,10	0,959
	Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,90	0,69		
	Suuri taajama (10 000- 30 000 as.)	27	2,83	0,76		
	Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,84	0,68		
Lapsuusiän kouluym- päristö	Kyläkoulu	23	2,97	0,68	1,66	0,193
	Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	3,01	0,57		
	Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,78	0,73		
Ikäluokat	Alle 22-vuotiaat	34	2,94	0,65	0,26	0,853
	22-23-vuotiaat	48	2,87	0,76		
	24-26-vuotiaat	34	2,79	0,65		
	Yli 27-vuotiaat	20	2,88	0,68		
Aloitusvuodet	2003 tai aiemmin	9	2,76	0,69	1,49	0,221
	2004-2005	30	2,84	0,61		
	2006-2007	53	2,76	0,66		
	2008-2009	44	3,04	0,77		

#### *Yhteenvedo yhteiskuntaa koskevien käsitysten tuloksista*

Tilastollisesti tarkasteltuna yhteiskuntaa koskevien väittämien vastauksista ei löytynyt tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia tai tilastollisesti merkitseviä eroja. Yksittäisten väittämien vastausten perusteella vastaajien yhteiskuntaa koskevista käsityksistä voidaan tehdä kuitenkin seuraavia johtopäätöksiä.

- Vastaajat kokivat mielipiteenvapauden hyvin tärkeäksi osaksi suvaitsevaista yhteiskuntaa, mutta siitä vastaajilla ei ollut selkeää mielipidettä, kuinka kriittistä suhtautumista tulisi suvaita.

- Vastaajien mukaan Suomessa on selkeästi eri yhteiskuntaluokkia, mutta suhtautuminen rasismiin ei ole sidoksissa henkilön yhteiskuntaluokkaan.
- Vastaajien mielestä kieli- ja kulttuurivähemmistöt ovat Suomessa eriarvoisessa asemassa, mutta muiden ihmisten ei uskota ajattelevan asiasta yhtä yksimielisesti.
- Vastaajien mielestä korkea koulutus ei yksiselitteisesti lisää suvaitsevaisuutta, mutta ennakkoluulot oletettiin hieman yleisemmiksi matalasti koulutetuilla aloilla.

Näiden havaintojen perusteella vastaajat eivät pidä itseään juuri muita suvaitsevaisempina yhteiskuntaa koskevien käsitystensä osalta. Muiden ihmisten suhtautumista koskevat vastaukset olivat vain hieman maltillisempia tai epämääräisempiä kuin omaa suhtautumista koskevat vastaukset, joten vastauksista ei ollut nähtävistä liioin sosiaalisesti suotuisan vastaamisen piirteitä.

## **5.2 Seksuaalisia vähemmistöjä koskevat käsitykset**

Seksuaalivähemmistöt ovat ehkä yksi eniten viimeaikoina keskustelua herättäneistä vähemmistöryhmistä. Homo- ja lesboparien adoptio-oikeus, samaa sukupuolta olevien parien avioliitto, kirkon kanta homoseksuaalisuuteen, tosi-tv -sarjojen ”kiintiöhömöt” ja yleensäkin seksuaalivähemmistöjen näkyvyyden arkipäiväistyminen ovat asioita, joita tuskin kukaan voi olla tänä päivänä huomamatta.

Tutkimusaineiston keräämisen aikoihin seksuaalivähemmistöjen asema oli ajankohtainen puheenaihe myös koulumaailmassa, kun Opettaja-lehti julkaisi numerossa 3/2010 seksuaalivähemmistöjä koskevan lukijakyselynsä tulokset (Puustinen ja Tikkanen 2010, 14–18). Kyselyn vastauksista heijastui kannatus erilaisuuden hyväksymistä ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia kohtaan, mutta samaan aikaan asiasta haluttiin vaieta koulun arjen yhteydessä. Seksuaalisuus ja erilaiset suuntautumiset nähtiin koulussa tabuna. Näin ollen seksuaalivähemmistöjä koskevien väittämien sisällyttäminen tutkimukseen oli mielestäni enemmän kuin perusteltua.

Kyselylomakkeen väittämät olivat seuraavanlaiset:

- 56. Useimmat ihmiset suhtautuvat minua kielteisemmin seksuaalivähemmistöihin.
- 39. Suhtaudun mielestäni avoimesti ja positiivisesti seksuaalivähemmistöihin.
- 11. Minusta on tärkeää, että seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluville ihmisten asemaa parannetaan esim. antamalla heille samat oikeudet perheen ja parisuhteen perustamiseen, kuin muillekin ihmisille.
- 19. Seksuaalisten vähemmistöjen näkyvä esilläolo on ohimenevä muoti-ilmiö.
- 33. Mielestäni seksuaalivähemmistöjen olemassaololla ei ole vaikutusta koulumaailmaan.
- 58. Ihmisten on helppo suhtautua seksuaalivähemmistöön kuuluvaan opettajaan samalla tavalla kuin keneen tahansa muuhunkin opettajaan.
- 59. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten perhesuhteita ei pitäisi nähdä koulussa sen monimutkaisempina, kuin valtaväestönkään perhesuhteita.
- 20. Lähtötulevaisuudessa opettajan pitää tuoda opetuksessaan esille myös seksuaalivähemmistöperheiden olemassaolo.

### 5.2.1 Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu

Seksuaalisia vähemmistöjä koskevissa väittämässä vastausten hajonta oli hieman yllättäen pienintä toisten mielipidetä tai yleistä suhtautumista koskevissa väittämässä 56, 20, 58 ja 19. Näissä väittämässä vastaajat olivat siis eniten samaa mieltä. Taulukkoon 9 on koottu vastausten prosentuaaliset jakaumat.

**Taulukko 9. Vastausten jakautumat vähiten hajontaa aiheuttaneissa seksuaalisia vähemmistöjä koskevissa väittämässä (%).**

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
56. Useimmat ihmiset suhtautuvat minua kielteisemmin seksuaalivähemmistöihin.	7,4	32,4	36,8	9,6	2,2	11,8	100,0	136
20. Lähitulevaisuudessa opettajan pitää tuoda opetuksessaan esille myös seksuaalivähemmistöperheiden olemassaolo.	38,2	35,3	10,3	4,4	1,5	10,3	100,0	136
58. Ihmisten on helppo suhtautua seksuaalivähemmistöön kuuluvaan opettajaan samalla tavoin kuin keneen tahansa muuhun opettajaan.	2,9	8,8	11,0	46,3	23,5	7,4	100,0	136
19. Seksuaalisten vähemmistöjen näkyvä esilläolo on ohimenevä muoti-ilmiö.	0,7	11,0	13,2	36,0	28,7	10,3	100,0	136

Väittämän 56 vastaukset kääntyivät lievästi samaa mieltä olevan puolelle. Tämän perusteella vastaajat uskoivat siis muiden ihmisten suhtautuvan seksuaalivähemmistöihin hieman itseään kielteisemmin, eli he pitivät itseään hieman muita ihmisiä suvaitsevaisempina.

Väittämän 20 kohdalla vastaajat olivat vahvasti yhtä mieltä siitä, että lähitulevaisuudessa opettajan pitää tuoda opetuksessaan esille myös seksuaalivähemmistöperheiden olemassaolo. Kielteisesti tai jokseenkin kielteisesti ajatteli vain alle 6 % vastaajista.

Väittämässä 58 kysyttiin muiden ihmisten suhtautumista seksuaalivähemmistöön kuuluvaan opettajaan. Vain 2,2 % vastaajista oli täysin sitä mieltä, että ihmisten on helppo suhtautua seksuaalivähemmistöön kuuluvaan opettajaan samalla tavalla kuin keneen tahansa muuhun opettajaan. Vastausten perusteella suhtautuminen koettiin siis selvästi vaikeaksi.

Väittämän 19 saaman suuren ”jokseenkin eri mieltä” -vastausten osuuden perusteella seksuaalivähemmistöjen näkyvää esilläoloa ei koettu ohimeneväksi muoti-ilmiöksi.

Eniten hajontaa oli omaa mielipidettä koskevien väittämien 11, 33 ja 39 vastauksissa sekä toisten mielipidettä tai yleistä suhtautumista koskevan väittämän 59 vastauksissa (taulukko 10). Näiden väittämien kohdalla vastaajien mielipiteet poikkesivat eniten toisistaan.

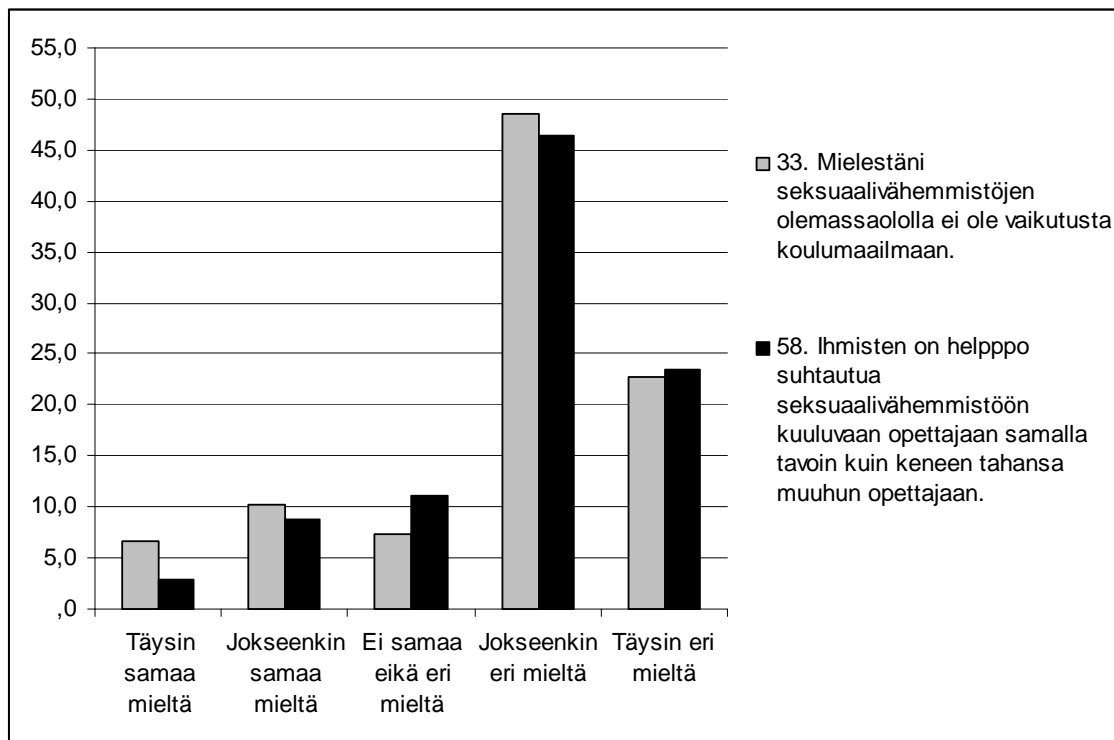
**Taulukko 10. Vastausten jakaumat eniten hajontaa aiheuttaneissa seksuaalisia vähemmistöjä koskevilla väittämillä (%)**

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
11. Minusta on tärkeää, että seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten asemaa parannetaan esim. antamalla heille samat oikeudet perheen ja parisuhteen perustamiseen, kuin muillekin ihmisille.	41,2	25,7	6,6	14,0	9,6	2,9	100,0	136
33. Mielestäni seksuaalivähemmistöjen olemassaololla ei ole vaikutusta koulumaailmaan.	6,6	10,3	7,4	48,5	22,8	4,4	100,0	136
39. Suhtaudun mielestäni avoimesti ja positiivisesti seksuaalivähemmistöihin.	36,0	41,2	8,8	7,4	4,4	2,2	100,0	136
59. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten perhesuhteita ei pitäisi nähdä koulussa sen monimutkaisimpina, kuin valtaväestönkään perhesuhteita.	45,6	33,8	5,9	10,3	2,2	2,2	100,0	136

Koko tutkimuksen suurin vastausten hajonta koski väittämää 11. Noin kaksi kolmesta vastaajasta koki siis tärkeänä, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten mm. perheen- ja parisuhteen perustamiseen liittyvää asemaa tulisi parantaa. Jokseenkin tai täysin eri mieltä väittämän kanssa oli samaan aikaan kuitenkin noin neljännes vastaajista. Vastaukset korreloivat kuitenkin jonkun verran ( $r=-0,336$ ) vastinpariväittämän 19 vastausten kanssa (taulukko 9), sillä mikäli seksuaalivähemmistöt koettaisiin ohimeneväksi ilmiöksi, niiden aseman parantaminen ei olisi varmastikaan vastaajille tärkeää.

Väittämän 33 kanssa reilu 2/3 vastaajista oli eri mieltä olevien mielipiteiden puolella, joten vastaajien mielestä seksuaalivähemmistöjen olemassaololla vaikuttaa olevan vaikutusta koulumaailmaan. Tätä havaintoa tukee myös väittämän 33 ja sen vastinpariväittämän 58 vertailu kuviossa 5. Aiemmin taulukossa 9 tarkastellun väittämän 58 mukaanhan seksuaalivähemmistöön kuuluvaan opettajaan neutraalisti suhtautuminen voi olla vaikeaa. Vastausten välillä on myös jonkin verran keskinäistä korrelaatiota ( $r=0,219$ ).



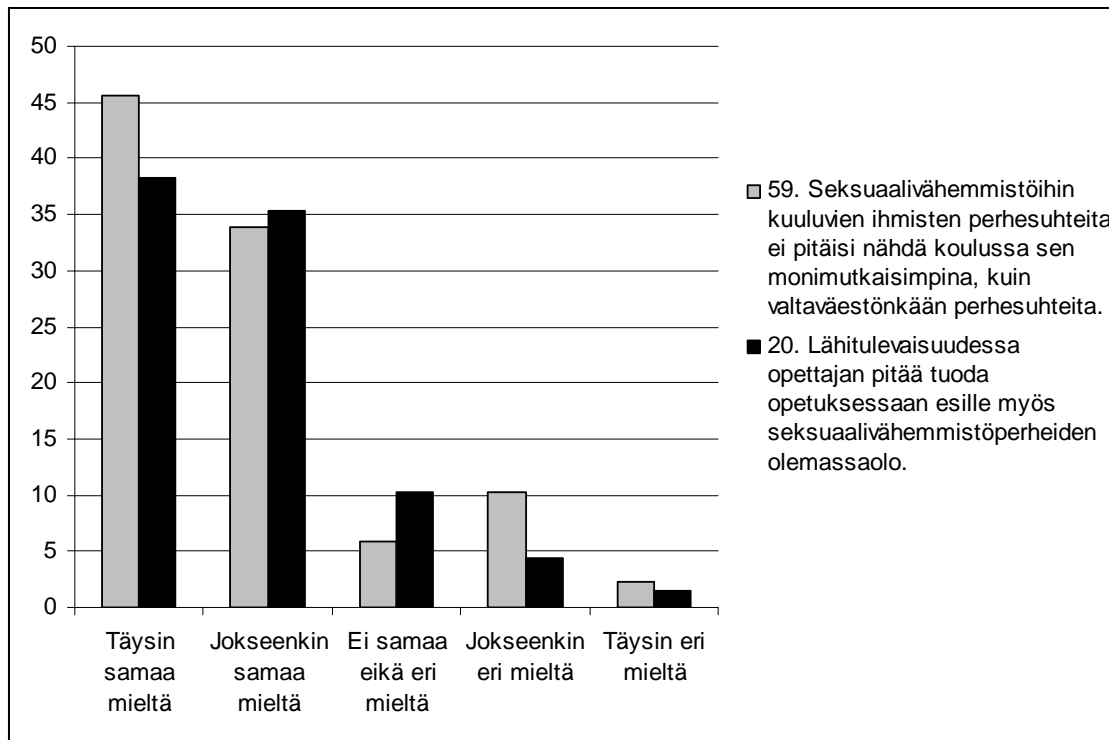


**Kuvio 5. Vastinpariväittämien 33 ja 58 samansuuntaisten vastausten vertailu (%).**

Väittämässä 39 noin  $\frac{3}{4}$  vastaajista ilmoitti suhtautuvansa avoimesti ja positiivisesti seksuaalivähemmistöihin. Vaikka vastinparina toimivassa väittämässä 56 (taulukko 9) oletus muiden kielteisemmästä suhtautumisesta tuli vain varovaisesti esille, vastausten välistä korrelaatiota ( $r=0,595$ ) voi pitää vahvana, mikä lisää vastausten luotettavuutta. Vastaajat pitivät omaa kantaansa siis lievästi avoimempana ja positiivisempänä verrattuna muiden ihmisten oletettuun kantaan.

Väittämässä 59 todettiin, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten perhesuhteita ei pitäisi nähdä koulussa sen monimutkaisempina, kuin valtaväestönkään perhesuhteita. Täysin samaa mieltä väittämän kanssa oli 45,6 % ja jokseenkin samaa mieltä 33,8 % vastaajista, jotka yhdessä tarkoittavat selvää enemmistöä vastaajista. Vaikka korrelaatio vastinpariväittämän 20 kanssa on melko hyvä ( $r=0,414$ ), ja väittämien vastauksilla on myös graafisesti havaittava yhteys toisiinsa (kuvio 6), vastausten keskinäinen yhteys herättää kuitenkin kysymyksiä.

Jos seksuaalivähemmistöperheiden perhesuhteita ei pitäisi nähdä sen monimutkaisempina kuin valtaväestönkään perhesuhteita (väittämä 59), miksi opettajan pitäisi tuoda opetuksessaan entistä enemmän esille myös seksuaalivähemmistöperheiden olemassaolo (väittämä 20)?



**Kuvio 6. Väittämien 59 ja 20 vastausten jakautumisen tarkastelu (%).**

Mielestäni näiden väittämien vastausten välillä on ristiriita, mutta toisaalta sen voi selittää kahdella tavalla. Kyse voi olla siitä, että seksuaalivähemmistöperheet nähtäisiin samanlaisina kuin muutkin perheet, jolloin opettajan ei tarvitsisi vältellä niiden ottamista esille esimerkiksi opetustilanteissa. Toisaalta niiden vuoksi ei tarvitsisi tehdä mitään poikkeuksia opetusjärjestelyihinkään. Perinteisestäihän sanasta perhe tulee varmasti useimmille ihmisille mieleen heteroperhe eli isä, äiti ja lapset. Kaikissa muistamissani koulujen oppikirjojen esimerkeissäkin perhekäsitys on ollut vahvasti heteronormatiivinen, mikä tuli esille myös Opettaja-lehden lukijakyselyn tuloksia avaavassa artikkelissa (Puustinen ja Tikkanen, 2010).

Toisaalta seksuaalivähemmistöperheiden esilletuomisen voi nähdä myös korostetun aktiivisena toimintana, jolloin opetuksessa pyritään murtamaan perinteiset sukupuoliroolit ja perheen mallit. Äärimillään tämä voisi tarkoittaa vaikkapa isäin- ja äitienpäiväkorttien sijaan yhteisen vanhempainkortin tai ”kotikasvatuksesta ja huolenpidosta vastaavan läheisen henkilön kortin” tekemistä, jottei sukupuoli suuri eriarvottaisi ketään oppilasta tai tämän perhettä.

### 5.2.2 Seksuaalivähemmistöjä koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus

Seksuaalivähemmistöjä koskevan summamuuttujan keskiarvo oli 2,14. T-testillä tarkasteltuna miesten ja naisten seksuaalivähemmistöihin suhtautumisessa oli havaittavissa tilastollisesti merkitsevä ero ( $p=0,005$ ). Miesten keskiarvo oli 2,52 ja naisten 2,07, eli naiset suhtautuivat seksuaalivähemmistöjä koskeviin väittämiin selvästi miehiä suvaitsevaisemmin.

Ulkomailla asumisella oli yhteys seksuaalivähemmistöihin suhtautumiseen, sillä vastausten keskiarvot ulkomailla asuneiden (1,92) ja asumattomien (2,21) erosivat tilastollisesti melkein merkitsevästi ( $p=0,051$ ).

Ulkomaalaistaustaisten ystävien määrällä ei ollut merkitystä seksuaalivähemmistöihin suhtautumiseen. Paljon ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavilla vastaajilla vastausten keskiarvo oli 2,13 ja vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavilla vastaajilla 2,15. Keskiarviot eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ( $p=0,870$ ).

Opettajaksi opiskelevien samanlaiseen (keskiarvo 2,14) tai erilaiseen arvomaailman (keskiarvo 2,18) uskovien vastaukset eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ( $p=0,803$ ). T-testien tulokset käyvät ilmi taulukosta 11.

**Taulukko 11. Taustamuuttujien yhteys seksuaalivähemmistöjä koskeviin käsityksiin t-testillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	t	p
Suku­puoli	Mies	23	2,52	,79	2,84	0,005**
	Nainen	113	2,07	,67		
Ulkomailla asuminen	Kyllä	30	1,92	,70	-1,97	0,051(*)
	Ei	106	2,21	,70		
Ulkomaalaistaustaiset ystävät	Keskimääräistä enemmän	32	2,13	,83	-0,16	0,870
	Tavallinen määrä tai keskimääräistä vähemmän	102	2,15	,68		
Opettajaksi opiskelevien arvomaailma	Hyvin samanlainen	30	2,14	,68	-,250	0,803
	Hyvin erilainen	89	2,18	,75		

Varianssianalyysin (taulukko 12) avulla tarkasteltuna vastaajien lapsuusiän kasvuympäristöllä ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta seksuaalivähemmistöihin suhtautumiseen. ( $p=0,791$ ). Alakouluiän koulu­ympäristön kohdalla havainnot olivat samanlaiset, eli eroja ei ollut ( $p=0,566$ ).

Eri ikäluokkiin kuuluvien vastaajien vastausten keskiarviot eivät nekään eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ( $p=0,353$ ). Eri vuonna aloittaneiden vastaajien joukosta yksi ryhmä erottui muista tilastollisesti melkein merkitsevästi ( $p=0,013$ ). Vuonna 2003 tai aikaisemmin aloittaneiden vastaajien lähes neutraalia kantaa edustava keskiarvo 2,88 oli selvästi korkeampi verrattuna kaikkien vastaajien keskiarvoon 2,14, joka edustaa melko suvaitsevaista kantaa. Vaikka molemmat keskiarvot ovat suvaitsevaisella puolella, tulosten perusteella näyttää siltä, että myöhemmin aloittaneet ovat vastauksissaan vielä selvästi suvaitsevaisempia, kuin vuonna 2003 tai aikaisemmin aloittaneet. Tulosten luotettavuutta heikentää kuitenkin vuonna 2003 tai aikaisemmin aloittaneiden vastaajien pieni joukko ( $n=9$ ). Kaikki tarkat arvot sekä testien tulokset löytyvät liitteestä 3.

**Taulukko 12. Taustamuuttujien yhteys seksuaalivähemmistöjä koskeviin käsityksiin varianssianalyysillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	F	p
Lapsuusiän kasvuym- päristö	Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,16	0,86	0,35	0,791
	Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,11	0,61		
	Suuri taajama (10 000- 30 000 as.)	27	2,26	0,74		
	Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,09	0,66		
Lapsuusiän kouluym- päristö	Kyläkoulu	23	2,07	0,81389	0,57	0,566
	Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,25	0,70		
	Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,12	0,68		
Ikäluokat	Alle 22-vuotiaat	34	2,05	0,55	1,10	0,353
	22-23-vuotiaat	48	2,13	0,68		
	24-26-vuotiaat	34	2,11	0,74		
	Yli 27-vuotiaat	20	2,40	0,92		
Aloitusvuodet	2003 tai aiemmin	9	2,88	1,05	3,75	0,013*
	2004-2005	30	2,13	0,76		
	2006-2007	53	2,10	0,63		
	2008-2009	44	2,06	0,61		

*Yhteenveto seksuaalisia vähemmistöjä koskevien käsitysten tuloksista*

Seksuaalisia vähemmistöjä koskevien väittämien vastauksista löytyi seuraavia vastaajien taustatiedoista riippuvia tilastollisesti merkitseviä eroja.

- Naisten suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin oli selvästi miehiä suvaitsevaisempaa.
- Ulkomailla asuneet vastaajat olivat muita vastaajia suvaitsevaisempia myös seksuaalivähemmistöjä kohtaan.
- Yleinen asenne seksuaalivähemmistöjä kohtaan oli suvaitsevainen, mutta vuonna 2003 tai aikaisemmin aloittaneiden opiskelijoiden suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin oli neutraalimpaa kuin myöhemmin aloittaneilla vastaajilla.

Lisäksi yksittäisten väittämien vastausten perusteella vastaajien suhtautumisesta seksuaalivähemmistöihin voidaan todeta seuraavaa.

- Vastaajat uskovat suhtautuvansa hieman muita ihmisiä suvaitsevaisemmin seksuaalivähemmistöihin.
- Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten aseman parantaminen koettiin tärkeäksi.

- Vastaajien mielestä seksuaalivähemmistöjen olemassaololla on vaikutusta koulumaailmaan, ja he myös uskoivat, että muiden ihmisten voi olla vaikea suhtautua neutraalisti seksuaalivähemmistöön kuuluvan opettajaan.
- Seksuaalivähemmistöperheet pitäisi tuoda paremmin esille opetuksessa, mutta samalla niiden perhesuhteita ei pitäisi nähdä tavallisia perheitä ongelmallisempina.

Vastaajien seksuaalivähemmistöjä koskevissa asenteissa oli hyvin samanlaisia piirteitä kuin mitä Opettaja-lehden lukijakyselyn (Puustinen ja Tikkanen, 2010) mukaan ammatissa olevilla opettajillakin oli. Avoimuus ja suvaitsevaisuus jäivät helposti kauniin ajatuksen tasolle, sillä kohdattaessa seksuaalista moniarvoisuutta, asiasta vaietaan tai se koetetaan sivuuttaa näennäisesti tasa-arvoisella toiminnalla, jonka oletuksena kuitenkin on, että kaikki ovat heteroita (Puustinen ja Tikkanen 2010, 16).

Kaikkien vastaajien asenteet olivat selvästi suvaitsevaisen asenteen puolella. Koska opettajankoulutus on vahvasti naisvaltainen ala, naisten suvaitsevaisemmat vastaukset nostavat ainakin tässä tutkimuksessa keskimääräistä opettaja-opiskelijoiden suvaitsevaisuustasoa. Vaikka vastauksissa oli lievää epäjohtomukaisuutta, suvaitsevaisuus ei vaikuta selkeästi näennäiseltä.

### **5.3 Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset**

Aivan kuten seksuaalivähemmistöjen asema, myös maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyvät asenteet ja keskustelu ovat olleet jo useamman vuoden ajan näkyvästi esillä niin politiikassa kuin arkipäiväisemmissä tilanteissakin.

Maahanmuuttaja on ihminen, joka on muuttanut Suomeen ulkomailta. Muuttamisen syynä ovat useimmiten paluumuutto, pakolaisuus, turvapaikan hakeminen, avioituminen ja perhesyyt, sekä oman tai perheenjäsenen työn perässä muuttaminen. Paluumuuttajista suurin osa tulee Suomeen lähialueilta, eli Ruotsista, Virosta ja Venäjältä. Suurempia määriä pakolaisia ja turvapaikanhakijoita Suomi on vastaanottanut 1990-luvulta lähtien mm. Somaliasta ja entisen Jugoslavian maista. (Jasinskaja-Lahti, Liebkind ja Vesala, 2002.)

Tämän tutkimuksen kannalta en tee eroa Suomen kansalaisuuden omaavien tai omaamattomien maahanmuuttajien tai Suomessa pysyvästi tai tilapäisesti asuvien ulkomaalaisten välillä, sillä taustansa perusteella heitä pidetään yleisesti maahanmuuttajina ja ulkomaalaistaustaisina ihmisinä.

Seuraavat väittämät koskevat maahanmuuttajia ja ulkomaalaistaustaisia henkilöitä.

- 10. Olen kiinnostunut maahanmuuttoon liittyvistä asioista enemmän kuin useimmat muut ihmiset.
- 13. Pakolaisista ja maahanmuuttajista puhuminen mediassa kyllästyttää minua.
- 44. Suhtautumiseni ulkomaalaisiin on erittäin harvoin kielteinen.
- 53. Muut ihmiset suhtautuvat ulkomaalaisiin yleensä kielteisemmin kuin minä.
- 40. Kohdatessani ulkomaalaisen näköisen ihmisen, suhtaudun häneen yleensä kuten keneen tahansa muuhun ihmiseen.

- 60. Ulkomaalaisen näköinen henkilö kiinnittää helposti huomion katukuvassa.
- 54. Lähtö- ja kohdemaan suuret maantieteelliset ja kulttuurilliset erot aiheuttavat monia maahanmuuttoon liittyviä ongelmia.
- 38. Kulttuuriltaan ja koulutustasoltaan meitä lähellä olevat maahanmuuttajat sopeutuvat yleensä hyvin yhteiskuntaamme.
- 55. Mielestäni kaikki maahanmuuton syyt ovat yhtä hyväksyttäviä.
- 41. Jotkut maahanmuuttajat käyttävät pakolaisstatustansa väärin päästäkseen asumaan paremman elintason mahdollistavaan maahan

Lisäksi samaan väittämryhmään kuuluu myös väittämä 17. ”Tuttavapiiriini kuuluu mielestäni keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia henkilöitä”, joka toimii luokittelevana väittämänä summamuuttujien testauksessa. Vaikka suurin osa vastaajista oli väittämän kanssa eri mieltä, se ei tarkoita, etteikö heillä olisi useita ulkomaalaistaustaisia tuttuja. He vain saattavat mieltää määrän normaalliksi. Suoranaista määrää ei kuitenkaan kysytty missään vaiheessa. Tarkemmat prosenttiluvut käyvät ilmi taulukosta 13.

**Taulukko 13. Väittämän 17 vastausten prosentuaalinen jakauma (%).**

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
17. Tuttavapiiriini kuuluu mielestäni keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia ihmisiä.	11,8	11,8	11,0	33,1	30,9	1,5	100,0	136

### 5.3.1 Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu

Vähiten hajontaa oli toisten mielipidettä tai yleistä suhtautumista koskevissa väittämässä 54, 38 ja 53 sekä omaa mielipidettä koskevassa väittämässä 44. Näiden väittämien vastausten kohdalla, joiden jakaumat näkyvät taulukosta 14, vastaajien vastaukset eivät siis poikenneet suuresti toisistaan.

**Taulukko 14. Vastausten jakauma vähiten hajontaa aiheuttaneissa maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevissa väittämässä (%).**

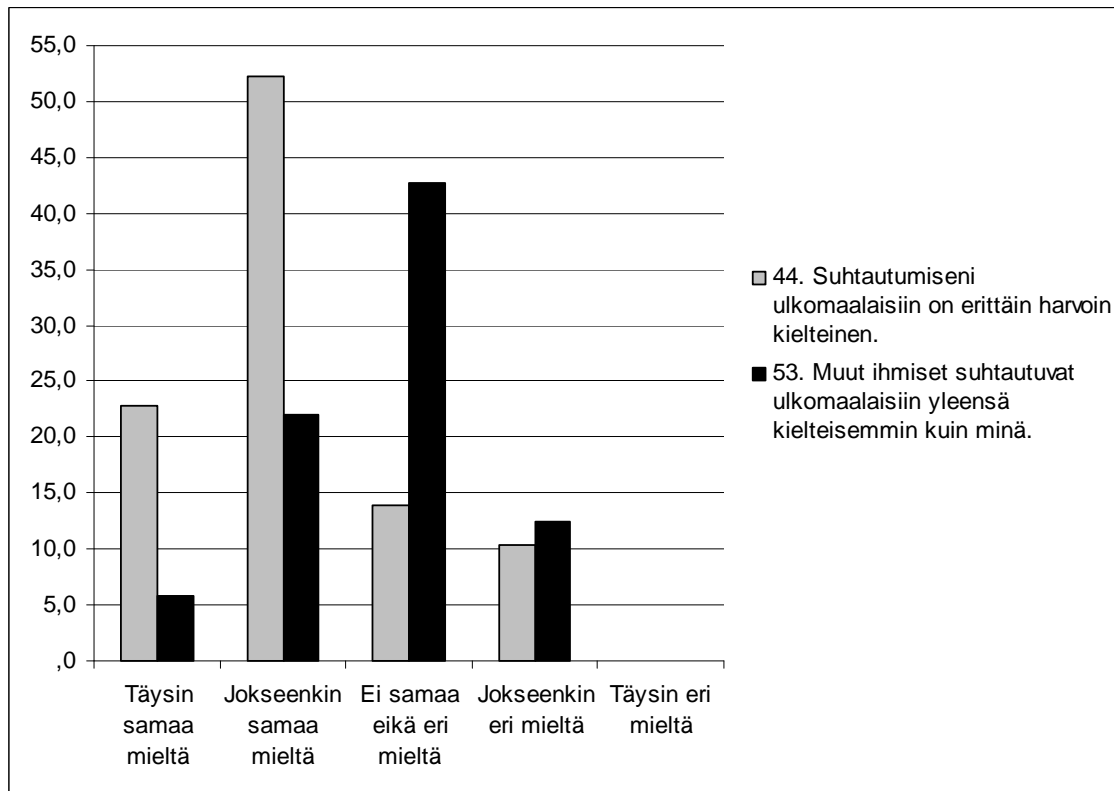
Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
54. Lähtö- ja kohdemaan suuret maantieteelliset ja kulttuurilliset erot aiheuttavat monia maahanmuuttoon liittyviä ongelmia.	22,8	58,1	11,8	1,5	0,0	5,9	100,0	136
38. Kulttuuriltaan ja koulutustasoltaan meitä lähellä olevat maahanmuuttajat sopeutuvat yleensä hyvin yhteiskuntaamme.	12,5	57,4	16,9	2,9	0,0	10,3	100,0	136
53. Muut ihmiset suhtautuvat ulkomaalaisiin yleensä kielteisemmin kuin minä.	5,9	22,1	42,6	12,5	0,0	16,9	100,0	136
44. Suhtautumiseni ulkomaalaisiin on erittäin harvoin kielteinen.	22,8	52,2	14,0	10,3	0,0	0,7	100,0	136

Väittämän 54 ”lähtö- ja kohdemaan suuret maantieteelliset ja kulttuurilliset erot aiheuttavat monia maahanmuuttoon liittyviä ongelmia” kanssa täysin samaa mieltä oli 22,8 % ja jokseenkin samaa mieltä 58,1 % vastaajista. Selvästi suurin osa vastaajista oli siis sitä mieltä, että maiden väliset suuret erot aiheuttavat monia maahanmuuttoon liittyviä ongelmia.

Vastaukset olivat linjassaan väittämän 38 kanssa, joka oli väittämän 54 vastinpari. Tässä väittämässä vastaajat olivat sitä mieltä, että pienet kulttuurilliset ja maantieteelliset erot edesauttavat yleensä maahanmuuttajia sopeutumaan yhteiskuntaamme.

Väittämään 53 ”muut ihmiset suhtautuvat ulkomaalaisiin yleensä kielteisemmin kuin minä” vastattiin varovaisesti. Vastaajista 42,6 % ei ollut samaa eikä eri mieltä väittämän kanssa ja 16,9 % ei osannut sanoa mielipidettään. Kantaa ottavien vastausten perusteella vastaajat kuitenkin uskovat muiden ihmisten suhtautuvan ulkomaalaisiin hieman itseään kielteisemmin.

Väittämä 44 oli väittämän 53 vastinpari, ja siihen vastattiin kantaanvammmin (kuviokuva 7). Yli puolet vastaajista oli jokseenkin ja yli viidesosa täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Pääsääntöisesti vastaajat siis suhtautuivat ulkomaalaisiin erittäin harvoin kielteisesti. Väittämien 44 ja 53 vastausten korrelaatio oli melko hyvä ( $r=0,376$ ). Näin ollen väittämä 44 vahvisti aiempaa havaintoa siitä, että vastaajat pitivät itseään suvaitsevaisina ja muita ihmisiä hieman suvaitsemattomampana.



**Kuvio 7. Vastausten prosentuaalinen jakauma väittämässä 44 ja 53 (%).**

Suurinta hajonta oli toisten mielipidettä tai yleistä suhtautumista koskevassa väittämässä 41 sekä omaa mielipidettä koskevissa väittämässä 10, 55 ja 40, joissa vastaajien mielipiteet erosivat eniten toisistaan. Taulukosta 15 käy ilmi vastausten tarkemmat prosentuaaliset jakaumat.



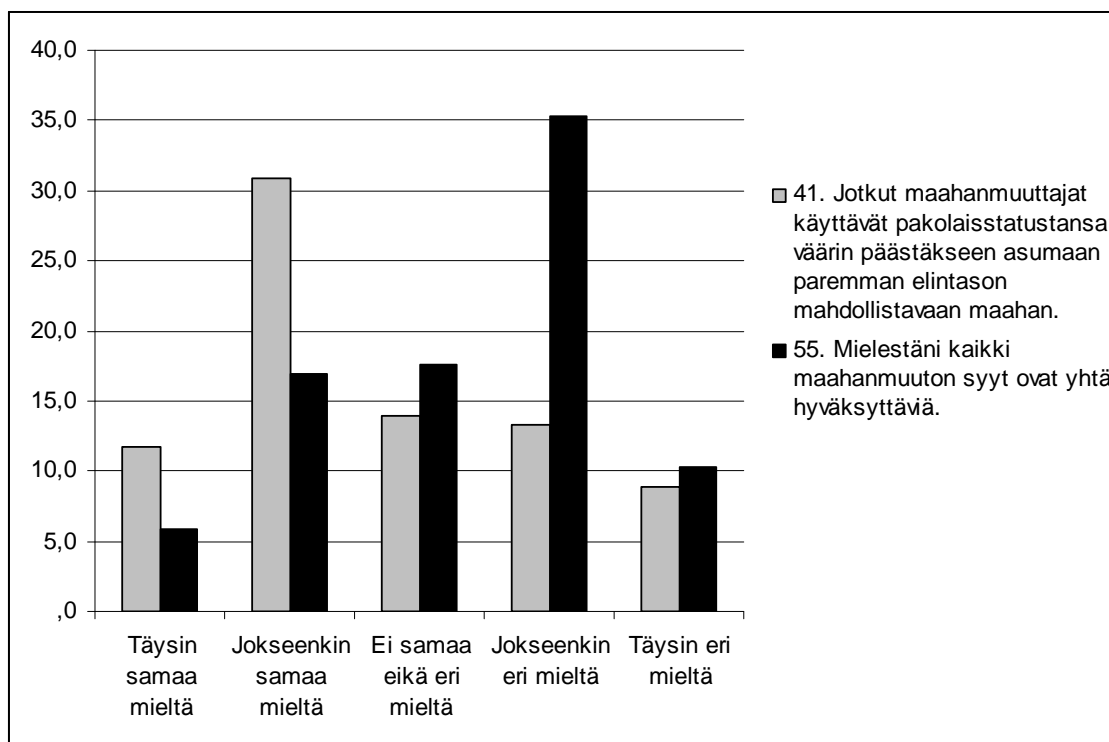
**Taulukko 15. Vastausten jakauma eniten hajontaa aiheuttaneissa maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevista väittämistä (%).**

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
41. Jotkut maahanmuuttajat käyttävät pakolaisstatustansa väärin päästäkseen asumaan paremman elintason mahdollistamaan maahan.	11,8	30,9	14,0	13,2	8,8	21,3	100,0	136
10. Olen kiinnostunut maahanmuuttoon liittyvistä asioista enemmän kuin useimmat muut ihmiset.	10,3	33,8	22,1	25,0	7,4	1,5	100,0	136
55. Mielestäni kaikki maahanmuuton syyt ovat yhtä hyväksyttäviä.	5,9	16,9	17,6	35,3	10,3	14,0	100,0	136
40. Kohdatessani ulkomaalaisen näköisen ihmisen, suhtaudun häneen yleensä kuten keeneen tahansa muuhun ihmiseen.	27,9	46,3	6,6	17,6	0,7	0,7	100,0	136

Väittämän 41 kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli yli 40 % vastaajista. Heidän mielestään jotkut maahanmuuttajat siis käyttävät pakolaisstatustansa väärin päästäkseen asumaan paremman elintason mahdollistamaan maahan. Havainto viittaa siihen, että maahanmuuttoa koskevia asioita pohditaan myös kriittisesti. Suuri ”en osaa sanoa” -vastaajien joukko kiinnitti tämän väittämän kohdalla huomioni. Koska väittämän sanamuoto koskee vain joitakin maahanmuuttajia, eikä siis ole luonteeltaan yleistävä, miksi noinkin suuri osa vastaajista jätti kuitenkin kertomatta kantansa? Olisiko mielipiteen kertominen voinut antaa heistä ennakkoluuloisen kuva, jota haluttiin näin välttää?

Väittämän 10 vastaukset jakoutuivat laidasta laitaan, joten niiden perusteella ei voinut yksiselitteisesti sanoa, olivatko tutkimukseen osallistuneet opiskelijat muita ihmisiä kiinnostuneempia maahanmuuttoon liittyvistä asioista.

Väittämä 55 oli väittämän 41 vastinpari ja ne korreloivat melko vahvasti käänteisesti keskenään ( $r=-0,671$ ). Kaikkia maahanmuuton syitä ei siis pidetty yhtä hyväksyttävänä. Molempien väittämien vastauksista on havaittavissa, että suhtautuminen maahanmuuttoon ei ole vastaajien keskuudessa täysin kritiikintöntä (kuvio 8).



**Kuvio 8. Vastausten jakautuminen väittämissä 41 ja 55 (%).**

Väittämä 40 koski ulkomaalaisen näköiseen ihmiseen suhtautumista ja sen vastausten perusteella reilusti suurin osa vastaajista suhtautui ulkomaalaisen näköisen henkilön kohdatessaan kyseiseen henkilöön aivan kuten keneen tahansa muuhunkin henkilöön. Tulkitsin tämän niin, että vierasta ulkonäköä ei koettu erikoisena tai poikkeuksellisena asiana.

Varsin monen vastaajan mielestä ulkomaalaisen näköinen ihminen herätti kuitenkin helposti huomiota katukuvassa, kuten vastinpariväittämän 60 vastauksista (taulukko 16) voidaan nähdä. Tämän pohjalta voi miettiä, suhtautuuko kovin moni vastaaja sittenkään ulkomaalaisen näköiseen henkilöön kuten keneen tahansa muuhun henkilöön, kuten väittämässä 40 vastattiin.

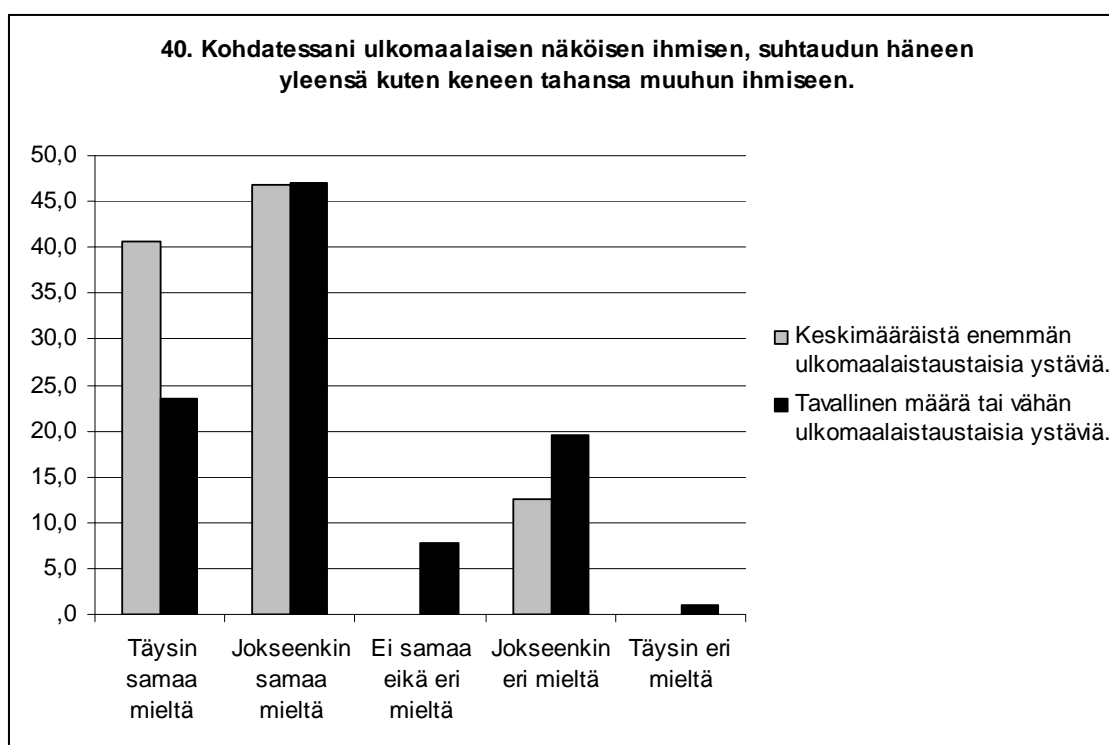
**Taulukko 16. Väittämän 60 vastausten prosentuaalinen jakauma (%).**

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
60. Ulkomaalaisen näköinen henkilö kiinnittää helposti huomion katukuvassa.	9,6	46,3	19,9	18,4	3,7	2,2	100,0	136

Selvitin, vaikuttaako ulkomaalaistaustaisten tuttavien määrä edellä oleviin vastaajien mielipiteisiin. Luokittelin vastaajat uudelleen sen mukaan, kuinka he vas-

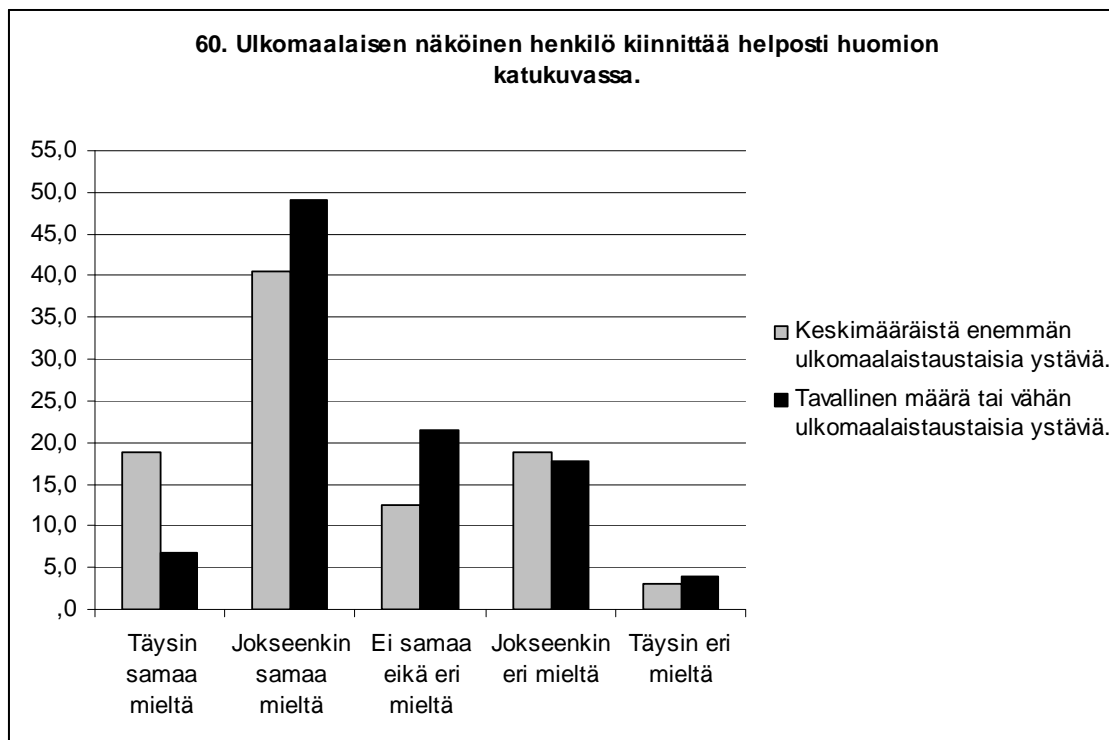
tasivat väittämään 17 ”tuttavapiiriini kuuluu mielestäni keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia henkilöitä”. Täysin ja jokseenkin samaa mieltä olleet muodostivat ryhmän ”keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia ystäviä”. Ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä vastanneet muodostivat ryhmän ”tavallinen määrä tai vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä”.

Paljon ulkomaalaisia tuttuja omaavista 87,5 % vastasi väittämään 40 joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Loput 12,5 % olivat jokseenkin eri mieltä. Vähän tai tavallisen määrän ulkomaalaisia tuttuja omaavilla vastaava luku oli 70,6 %. Jokseenkin eri mieltä oli hieman useampi, 19,6 %. Vastaajista 7,8 % ei ollut samaa eikä eri mieltä ja 1 % oli täysin eri mieltä (kuvio 9). Havainto näyttäisi vahvistavan Jaakkolan (2005) esittelemää teoriaa, että kontaktit lisäävät myönteistä suhtautumista. Tässä tapauksessa ulkomaalaisia tuttavien omaavien keskuudessa ulkomaalaisuutta ei siis nähty erilaisuutena, joka vaatisi erityistä suhtautumista.



**Kuvio 9. Ulkomaalaistaustaisten ystävien määrän yhteys väittämän 40 vastauksien jakaumaan (%).**

Väittämässä 60 ulkomaalaisten tuttavien vaikutus vastauksien jakautumiseen näkyi lähes samalla tavalla, mutta niihin sisältyi mielestäni mielenkiintoinen havainto (kuvio 10). Yllättäen melkein 2/3 paljon ulkomaalaisia tuttuja omaavista vastaajista oli sitä mieltä, että ulkomaalaisen näköinen ihminen kiinnittää huomion katukuvassa. Oletin, että he olisivat tottuneet ulkomaalaisen näköisiin ihmisiin, eivätkä näkisi sitä erityistä huomiota aiheuttavana ominaisuutena.



**Kuvio 10. Ulkomaalaistaustaisten ystävien yhteys väittämän 60 vastauksien jakaumaan (%).**

Vähän ulkomaalaisia ystäviä omaavista vastaajista huomattavasti pienempi osa (6,9 %) vastasi olevansa täysin samaa mieltä väittämän 60 kanssa. Pohdin sitä, mikä selittäisi vastausten jakautumisen tällä tavalla. Vähän ulkomaalaistaustaisia tuttuja omaavien vastaukset eivät vaikuta kaunistelluilta, sillä silloin ”eri mieltä” -vastauksia olisi pitänyt olla enemmän. Yhtenä mahdollisena selityksenä voisi olla ulkomaalaisia tuttavuuksia omaavien vastaajien suurempi alttius etsiä ja huomata ulkomaalaisen näköinen henkilö siitä syystä, että he ovat ennakkoluottomampia tutustumaan ulkomaalaisen näköisiin ihmisiin ja toisekseen, koska heillä on ulkomaalaistaustaisia tuttuja, ulkomaalaisen nähdessään he haluavat varmistua tarkemmin, onko kyseinen ulkomaalainen juuri heidän tuttavansa.

### 5.3.2 Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus

Koko summamuuttujan keskiarvo oli 3,30. T-testauksen mukaan miesten ja naisten vastausten keskiarvoissa oli tilastollisesti melkein merkitsevä ero ( $p=0,033$ ). Miesten keskiarvo (3,58) oli hieman naisten keskiarvoa (3,25) suvaitsemattomampi.

Myös ulkomailla asumisella oli yhteys vastausten keskiarvoon. Ero oli tilastollisesti melkein merkitsevä ( $p=0,033$ ). Ulkomailla asumattomien vastaajien vastausten keskiarvo (3,37) edusti hieman suvaitsemattomampaa kantaa kuin ulkomailla asuneiden keskiarvo (3,07).

Useita ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavat vastaajat (keskiarvo 3,17) eivät olleet tilastollisesti sen suvaitsevaisempia kuin ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaamattomakaan (keskiarvo 3,34), vaikka vastausten keskiarvoissa oli hieman eroa. Ero ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä ( $p=0,308$ ).

Käsityksillä opettajien arvomaailmasta ei ollut vastausten kannalta tilastollisesti merkitsevää eroa ( $p=0,727$ ). Samanlaiseen arvomaailmaan uskovien vastaajien keskiarvo oli 3,28 ja erilaiseen arvomaailmaan uskovien vastaajien keskiarvo oli 3,33. T-testien tulokset käyvät ilmi taulukosta 17.

**Taulukko 17. Taustamuuttujien yhteys maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevaan summamuuttujaan t-testillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	t	p
Sukupuoli	Mies	23	3,58	0,70	2,15	0,033*
	Nainen	113	3,25	0,68		
Ulkomailla asuminen	Kyllä	30	3,07	0,83	-2,16	0,033*
	Ei	106	3,37	0,64		
Ulkomaalaistaustaiset ystävä	Keskimääräistä enemmän	32	3,17	0,88	-1,24	0,216
	Tavallinen määrä tai keskimääräistä vähemmän	102	3,34	0,61		
Opettajaksi opiskelevien arvomaailma	Hyvin samanlainen	30	3,28	0,73	-0,350	0,727
	Hyvin erilainen	89	3,33	0,73		

Selvitin varianssianalyysin avulla, onko muilla taustamuuttujilla vaikutusta maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskeviin mielipiteisiin. Erilaisilla lapsuusiän kasvuympäristöillä ( $p=0,229$ ) tai kouluympäristöillä ( $p=0,964$ ) ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta vastausten keskiarvoihin. Vastaajien ikäluokkien väliltäkään ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja ( $p=0,374$ ). Eri vuosina aloittaneiden vastaajien vastausten keskiarvot eivät nekään eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ( $p=0,686$ ). Varianssianalyysin tulokset käyvät ilmi taulukosta 18. Lisäksi molempien tilastollisten testien tarkat tulokset ja keskiarvot on esitetty liitteessä 4.

**Taulukko 18. Taustamuuttajien yhteys maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevaan summamuuttajaan varianssianalyysillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttaja		n	Ka	Ha	F	p
Lapsuusiän kasvuympäristö	Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	3,34	0,68	1,46	0,229
	Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	3,50	0,59		
	Suuri taajama (10 000-30 000 as.)	27	3,19	0,83		
	Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	3,20	0,66		
Lapsuusiän kouluympäristö	Kyläkoulu	23	3,32	0,65	0,04	0,964
	Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	3,28	0,71		
	Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	3,31	0,70		
Ikäluokat	Alle 22-vuotiaat	34	3,25	0,68	1,05	0,374
	22-23-vuotiaat	48	3,31	0,67		
	24-26-vuotiaat	34	3,21	0,74		
	Yli 27-vuotiaat	20	3,54	0,68		
Aloitusvuodet	2003 tai aiemmin	9	3,56	0,87	0,50	0,686
	2004-2005	30	3,34	0,77		
	2006-2007	53	3,27	0,66		
	2008-2009	44	3,27	0,65		

*Yhteenveto maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevien käsitysten tuloksista*

Tilastollisesti tarkasteltuna vastauksista löytyi tilastollisesti melkein merkitseviä ja tutkimuksen kannalta kiinnostavia eroja.

- Naiset olivat hieman miehiä suvaitsevaisempia.
- Ulkomailla asuneet vastaajat olivat hieman ulkomailla asumattomia vastaajia suvaitsevaisempia.
- Yleinen asenne maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia kohtaan oli kuitenkin kaiken kaikkiaan lievästi suvaitsemattomalla puolella.

Yksittäisten väittämien ja väittämäparien vastausten perusteella vastaajien maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevista vastauksista pystyi tekemään seuraavanlaisia havaintoja.

- Suuret maantieteelliset, kulttuurilliset ja koulutukselliset erot lähtö- ja kohdemaan välillä vaikuttavat maahanmuuttoon liittyviin ongelmiin.
- Vaikka vastaajat suhtautuivat maahanmuuttajiin erittäin harvoin kielteisesti ja muidenkin ihmisten suhtautuminen oletettiin vain lievästi suvaitsemattommaksi, kaikkia maahanmuuton syitä ei kuitenkaan pidetty yhtä hyväksyttävänä.

- Vastaajien mukaan kohdattaessa ulkomaalaisen näköinen ihminen, häneen suhtautuminen ei eroa keneen tahansa muuhun suhtautumisesta, mutta kuitenkin ulkomaalaisen näköiseen ihmiseen kiinnitettiin huomiota katukuvassa.

Vastauksista käy ilmi muutamia näennäistä suvaitsevaisuutta osoittavia piirteitä. Ensimmäinen havainto koskee sitä, että vaikka vastaajat suhtautuivat omasta mielestään ulkomaalaisiin erittäin harvoin kielteisesti, koko tämän väittämäryhmän asenneilmapiiri oli lievästi kielteisen suhtautumisen puolella. Maahanmuuttokriittisyys näkyi myös väittämien 41 ja 55 vastauksissa, jotka toivat esille oletamani vastaajien keskuudessa olevan käsityksen elintasopakolaisuuden olemassaolosta. Asenteissa oli havaittavissa kriittisyyttä, jota ei kovin mielellään haluta tuoda esille.

#### **5.4 Käsitykset muiden mielipiteistä ja siitä, millaisen kuvan vastaajat antavat itsestään**

Tässä väittämäjoukossa kartoitetaan yhtä varsinaisen tutkimuksen tärkeimmistä ongelmista, eli sitä, pyrkivätkö opettajaksi opiskelevat antamaan itsestään tavalista suvaitsevaisemman kuvan sillä perusteella, mitä he kuvittelevat muiden heistä ajattelevan.

- 35. Uskon, että useimmat ihmiset kaunistelevat vähemmistöennakkoluuloja koskevia mielipiteitään.
- 46. Mielestäni vähemmistöihin kohdistuvista ennakkoluuloista voi keskustella avoimesti.
- 9. Muiden ihmisten mielipiteillä on harvoin vaikutusta omiin mielipiteisiini.
- 12. Joudun keskustelutilanteissa usein puolustelemaan mielipidettäni muille.
- 14. En halua antaa itsestäni sellaista kuvaa, että minulla olisi ennakkoluuloja.
- 42. En yleensä halua osallistua vähemmistöennakkoluuloja koskevaan keskusteluun, vaikka minulla olisikin asiasta mielipide.
- 22. En kaihdakaan osallistumasta jyrkkiäkin mielipiteitä herättäviin keskusteluihin.
- 43. Tuon mielelläni mielipiteeni esille arkojakin aiheita käsittelevässä keskustelussa.
- 24. Jos minulla on ennakkoluuloja, niille on olemassa hyvät omiin kokemuksiini pohjautuvat perustelut.
- 45. Mielestäni useimmat ihmiset muodostavat ennakkoluulonsa pääasiassa ympäristöstä saamiensa vaikutteiden perusteella.

Lisäksi ryhmään kuuluu vertaileva väittämä 18. ”Mielestäni opettajankoulutukseen valituilla henkilöillä on hyvin yhteneväinen arvomaailma”, jota käytettiin summamuuttujien vertailussa. Kuten taulukosta 19 huomataan, vastaajista noin 2/3 on väittämän kanssa eri mieltä. OKL-opiskelijoiden arvomaailmaa ei siis nähty kovin yhteneväisenä.

**Taulukko 19. Väittämän 18 vastausten prosentuaalinen jakauma (%).**

Väittäjä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
18. Mielestäni opettajankoulutukseen valituilla henkilöillä on hyvin yhteneväinen arvomaailma.	0,7	21,3	11,0	39,0	26,5	1,5	100,0	136

#### 5.4.1 Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu

Vähiten hajontaa oli toisten oletettuja mielipiteitä koskevissa väittämissä 45 ja 35 sekä omaa mielipidettä koskevissa väittämissä 42 ja 14 (taulukko 20). Näiden väittämien vastauksissa vastaajien kannat erosivat toisistaan vähiten.

**Taulukko 20. Vastausten jakauma vähiten hajontaa aiheuttaneissa muiden mielipidettä ja omien mielipiteiden perusteella itsestään kuvan antamista koskevissa väittämissä (%).**

Väittäjä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
45. Mielestäni useimmat ihmiset muodostavat ennakkoluulonsa pääasiassa ympäristöstä saamiensa vaikutteiden perusteella.	25,7	65,4	5,1	2,2	0,7	0,7	100,0	136
35. Uskon, että useimmat ihmiset kaunistelevat vähemmistöennakkoluuloja koskevia mielipiteitään.	25,7	55,9	11,0	3,7	0,0	3,7	100,0	136
42. En yleensä halua osallistua vähemmistöennakkoluuloja koskevaan keskusteluun, vaikka minulla olisikin asiasta mielipide.	0,7	9,6	7,4	55,9	22,1	4,4	100,0	136
14. En halua antaa itsestäni sellaista kuvaa, että minulla olisi ennakkoluuloja.	22,1	50,0	13,2	14,0	0,7	0,0	100,0	136

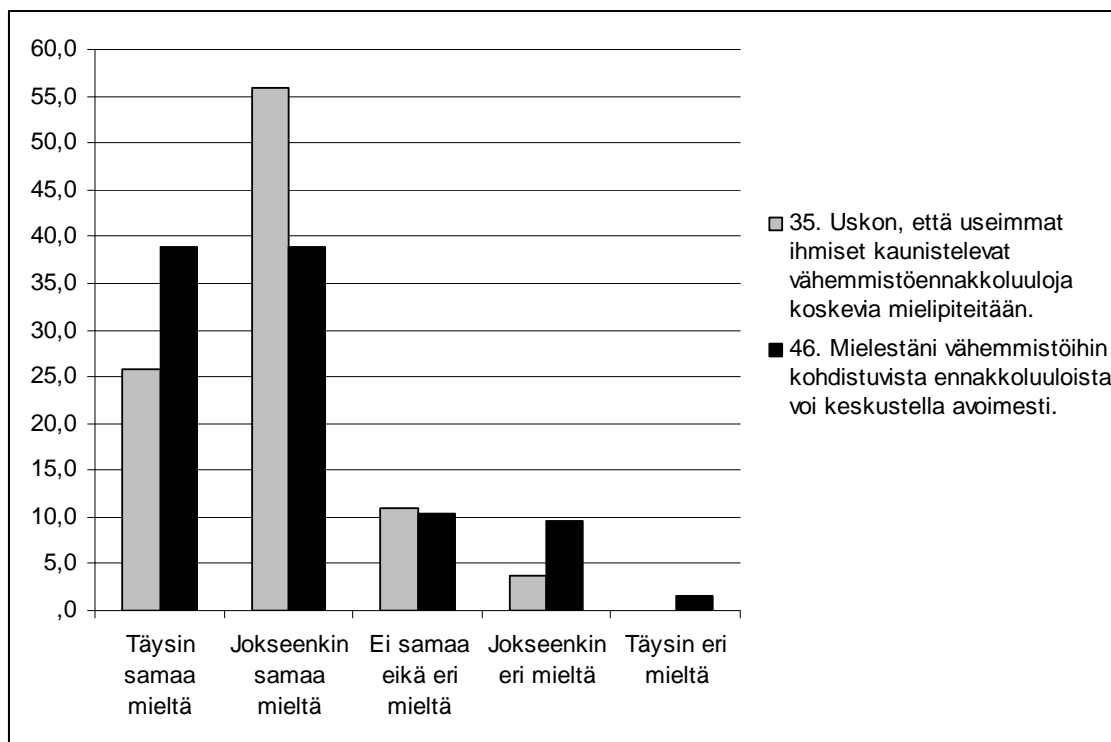
Väittämän 45 vastausten perusteella vastaajat uskoivat siis vahvasti, että useimmat ihmiset muodostavat ennakkoluulonsa pääasiassa ympäristöstä saamiensa vaikutteiden perusteella.

Väittämän 35 vastauksien mukaan huomattava enemmistö, 4/5 vastaajista, uskoi muiden ihmisten myös kaunistelevan vähemmistöennakkoluuloja koskevia mielipiteitään.



Kun väittämän 35 vastauksia verrataan vastaajien omaa mielipidettä koskevan vastinpariväittämän 46 vastauksiin, vastaajat pitivät itseään samassa suhteessa muita rehellisempinä ennakkoluulokeskusteluissaan. Vastaajista sekä täysin että jokseenkin samaa mieltä siitä, että ennakkoluuloista voi keskustella avoimesti, oli kumpiakin 39,0 %, yhteensä siis 4/5 vastaajista. Jokseenkin eri mieltä oli 9,6 % ja täysin eri mieltä vain 1,5 % vastaajista. Mielipidettä puolesta tai vastaan ei ollut 10,3 %:lla vastaajista ja kantaansa ei osannut sanoa 0,7 % vastaajista (kuvio 11).

Kuviosta 11 näkee selvästi, että muiden ihmisten uskotaan kaunistelevan mielipiteitään, mutta itse niistä voidaan keskustella avoimesti. Näin ollen vastaajat pitivät itseään muita suvaitsevaisempina, tai ainakin heillä on selvästi ennakkoluuloja muita ihmisiä kohtaan, mikä mielestäni tekee heidän suvaitsevaisuudestaan näennäistä.



**Kuvio 11. Vastausten prosentuaalinen jakauma väittämien 35 ja 46 kohdalla (%).**

Taulukon 20 prosenttilukujen perusteella väittämän 42 vastauksista voidaan sanoa, että vähemmistöennakkoluuloja koskeviin keskusteluihin osallistumista ei tunnutta yleensä välteltävän vastaajien keskuudessa, joka mielestäni tukee sitä havaintoa, että vähemmistöennakkoluuloisuudesta voi keskustella avoimesti.

Vastinpariväittämän 14 ”en halua antaa itsestäni sellaista kuvaa, että minulla olisi ennakkoluuloja” kanssa täysin samaa mieltä oli kuitenkin viidennes ja jokseenkin samaa mieltä puolet vastaajista. Vaikka edellisen väittämän vastausten mukaan vastaajat eivät erikseen vältele osallistumasta vähemmistöennakkoluuloja koskevia keskusteluja, vastinpariväittämän mukaan niissä ei kuiten-

kaan haluta antaa itsestä ennakkoluuloista kuvaa. Tämä herättää kysymyksiä siitä, miten vastaajat keskustelevat ennakkoluuloista. Tapahtuuko se siis vain yleisellä tasolla, ottamatta sen enempää kantaa asian puolesta tai vastaan? Selvästikin ennakkoluuloisen kuvan antamista pidetään vältettävänä asiana, mutta miksi kieltää ennakkoluulot, koska kaikilla niitä kuitenkin on?

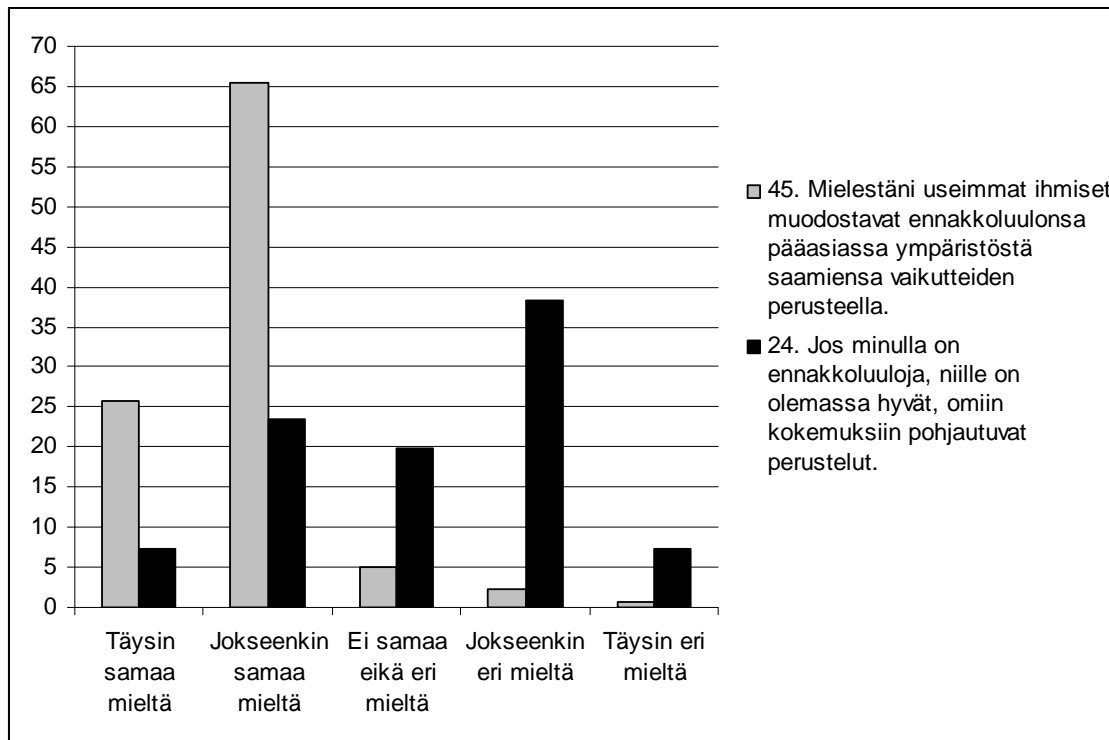
Eniten hajontaa oli omaa mielipidettä koskevissa väittämässä 24, 9, 12 ja 22, joissa vastaajien mielipiteet siten vaihtelivat eniten. Vastausten prosentiosuudet käyvät ilmi taulukosta 21.

**Taulukko 21. Vastausten jakauma eniten hajontaa aiheuttaneissa muiden mielipidettä ja omien mielipiteiden perusteella itsestään kuvan antamista koskevissa väittämässä (%).**

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
24. Jos minulla on ennakkoluuloja, niille on olemassa hyvät, omiin kokemuksiin pohjautuvat perustelut.	7,4	23,5	19,9	38,2	7,4	3,7	100,0	136
9. Muiden ihmisten mielipiteillä on harvoin vaikutusta omiin mielipiteisiin.	3,7	35,3	5,9	48,5	6,6	0,0	100,0	136
12. Joudun keskustelutilanteissa usein puolustelemaan mielipidettäni muille.	9,6	27,9	25,0	32,4	5,1	0,0	100,0	136
22. En kaihda osallistumasta jyrkkiäkin mielipiteitä herättäviin keskusteluihin.	24,3	44,1	9,6	19,1	1,5	1,5	100,0	136

Vaikka väittämän 24 vastaukset jakoutuivat laidasta laitaan, hieman suurempi osa vastaajista oli väittämän kanssa ainakin jokseenkin eri mieltä. Pääosin vastaajien mahdollisille ennakkoluuloisille mielipiteille ei siis ollut hyviä, omaan kokemukseen pohjautuvia perusteluja, mutta melkein kolmanneksella vastaajista niitä oli.

Vertasin vastauksia vastinpariväittämän 45 vastausten kanssa. Näiden väittämien ja vastausten valossa voi huomata, että muiden ihmisten uskotaan muodostavan ennakkoluulonsa pääasiassa ympäristöstä saatujen vaikutteiden perusteella. Omien ennakkoluulojen muodostamisen taustalla olevista tekijöistä ei sen sijaan olla yhtä mieltä (kuvio 12).



**Kuvio 12. Omien ja muiden ihmisten ennakkoluulojen taustalla olevien perustelujen vertailu väittämien 45 ja 24 välillä (%).**

Pitää muistaa, että tässä tutkimuksessa ennakkoluuloilla tarkoitettiin sellaista kielteistä, syrjivää ja stereotyyppistä asennoitumista, jossa kielteisyyden tueksi ei ole osoitettavissa todellisia perusteita. Muiden ihmisten ennakkoluulojen kohdalla tulos noudattaa määrittelyä, mutta yllättävän monella vastaajalla itsellään on kokemuksia, joiden perusteella he ovat muodostaneet omat ennakkoluulonsa. Jos heillä on esimerkiksi huonoja kokemuksia jostakin vähemmistöstä, voidaan sanoa, että heillä on silloin perusteltu syy olla myös ennakkoluuloisia?

Väittämän 9 vastauksien mukaan yli puolet vastaajista antoi muiden ihmisten mielipiteiden vaikuttavan vastaajan omiin mielipiteisiin useammin kuin vain harvoin. Reilu kolmannes jousti kuitenkin omista mielipiteistään vain harvoin.

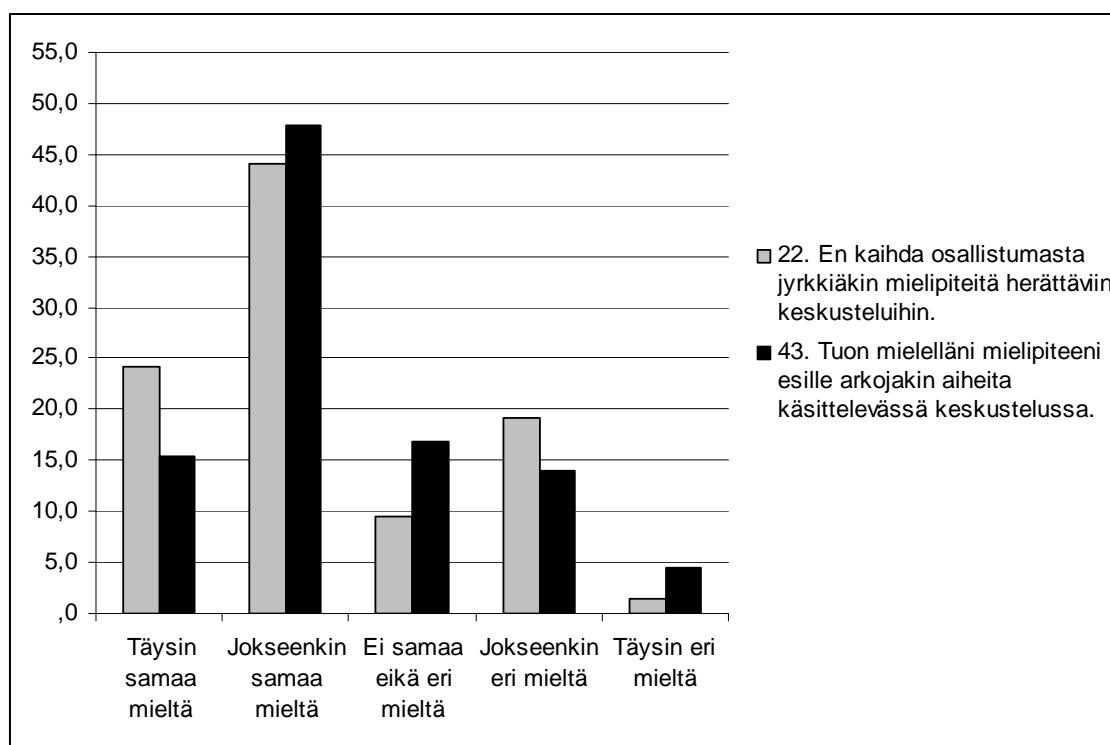
Vastinpariväittämän 12 vastauksissa ilmenee myös jakautumista molempiin suuntiin. Reilu kolmannes vastaajista ei joudu juurikaan puolustelemaan mielipidettään muille, mutta suunnilleen saman verran puolestaan joutuu. Neljännes vastaajista ei ollut väittämän kanssa samaa eikä eri mieltä. Verrattaessa väittämiä 9 ja 12, voidaan havaita, että vastaajista osa kuuluu varovaiseen, mielipiteissään muita myötäilevään joukkoon, mutta vastaajien keskuudessa on myös itsenäisiä, jopa kiistanalaisia ajatuksia esille tuova rohkea joukko. Ovatko he sitten se aiemmin pohtimani pieni joukko (14 % vastaajista väittämässä 14, taulukko 20), joka keskustelelee avoimesti ennakkoluuloistaan ja uskaltaa tuoda ne myös julki?

Väittämän 22 vastaukset osoittavat, että vastaajilla on rohkeutta osallistua jyrkkiäkin mielipiteitä herättävään keskusteluun. Väittämän 22 vastinpariväittämän 43 vastaukset tukevat tätä havaintoa (taulukko 22, kuvio 13). Väittämän 43 vastausten mukaan lähes 2/3 vastaajista tuo mielipiteensä esille arkojakin aihe-

ta käsittelevässä keskustelussa. Myös väittämien 22 ja 43 vastausten välinen korrelaatio oli hyvä ( $r=0,513$ ).

**Taulukko 22. Väittämän 43 vastausten prosentuaalinen jakauma (%).**

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
43. Tuon mielelläni mielipiteeni esille arkojakin aiheita käsittelevässä keskustelussa.	15,4	47,8	16,9	14,0	4,4	1,5	100,0	136



**Kuvio 13. Väittämäparin 22 ja 43 vastausten vertailu (%).**

#### 5.4.2 Muiden oletettuja mielipiteitä ja omista mielipiteistä muodostettavaa kuvaa koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus

Tämän summamuuttujan keskiarvo oli 2,73 ja summamuuttujaa koskevien t-testien tulokset on esitetty taulukossa 23. T-testillä tarkasteltuna miesten ja naisten vastausten keskiarvoissa (miehet 2,63, naiset 2,74) ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ( $p=0,483$ ).

Ulkomailla asuneiden ja asumattomien vastauksissa oli tilastollisesti merkitsevä ero ( $p=0,006$ ). Ulkomailla asuneet olivat hieman suvaitsevaisempia (keskiarvo 2,43) verrattuna niihin vastaajiin, joilla ei ollut kokemusta ulkomailla asumisesta (keskiarvo 2,81).

Myös ulkomaalaistaustaisten ystävien määrällä oli vaikutusta vastausten keskiarvoihin. Useita ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavien vastausten keskiarvo (2,46) ja omaamattomien keskiarvo (2,82) erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ( $p=0,008$ ).

Opettajaksi opiskelevien arvomaailman samanlaiseksi (keskiarvo 2,72) tai erilaiseksi (keskiarvo 2,70) kokevien vastaajien vastauksissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä keskiarvojen eroja ( $p=0,879$ ).

**Taulukko 23. Taustamuuttujien yhteys muiden mielipidettä ja omien mielipiteiden perusteella itsestään kuvan antamista koskevaan summamuuttujaan t-testillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	t	p
Sukuoli	Mies	23	2,63	0,70	-0,70	0,483
	Nainen	113	2,74	0,67		
Ulkomailla asuminen	Kyllä	30	2,43	0,61	-2,81	0,006**
	Ei	106	2,81	0,67		
Ulkomaalaistaustaiset ystävät	Keskimääräistä enemmän	32	2,46	,51	-2,689	0,008**
	Tavallinen määrä tai keskimääräistä vähemmän	102	2,82	,70		
Opettajaksi opiskelevien arvomaailma	Hyvin samanlainen	30	2,72	,79	0,153	0,879
	Hyvin erilainen	89	2,70	,64		

Varianssianalyysin avulla (taulukko 24) tarkasteltuna vastaajien kasvuympäristöillä ei ollut yhteyttä keskiarvoihin tilastollisesti merkitsevästi ( $p=0,168$ ). Tilastollisesti merkitseviä eroja ei löytynyt myöskään erilaisen koulutaustan omaavien vastaajien vastausten keskiarvoista ( $p=0,714$ ).

Eri-ikäisten vastaajien kohdalla keskiarvoissa oli havaittavissa lähes tilastollisesti melkein merkitseviä eroja ( $p=0,06$ ). 22–23-vuotiaiden keskiarvo 2,90 oli hieman korkeampi eli lähempänä neutraalia kantaa ja 24–26-vuotiaiden keskiarvo 2,49 hieman matalampi eli lähempänä suvaitsevaisempaa kantaa, kuin kaikkien vastaajien keskiarvo (2,73).

Myös aloitusvuoden mukaan ryhmiteltyjen vastaajien vastausten keskiarvoissa oli pieniä eroja, vaikkeivät ne aivan täyttäneet melkein tilastollisen merkitsevyyden rajoja ( $p=0,076$ ). Vuosina 2004–2005 aloittaneiden keskiarvo (2,60) oli hieman matalampi, kuvastaen suvaitsevaisempaa kantaa, ja vuosina 2006–2007 aloittaneiden keskiarvo (2,85) hieman korkeampi, kuvastaen neutraalimpaa kantaa, kuin kaikkien vastaajien keskiarvo (2,73). Tarkat arvot sekä t-testien ja varianssianalyysien tulokset käyvät ilmi liitteestä 5.

**Taulukko 24. Taustamuuttujien yhteys muiden mielipidettä ja omien mielipiteiden perusteella itsestään kuvan antamista koskevaan summamuuttujaan varianssianalyysillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	F	p
Lapsuusiän kasvuym- päristö	Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,60	0,54	1,71	0,168
	Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,86	0,76		
	Suuri taajama (10 000- 30 000 as.)	27	2,54	0,55		
	Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,81	0,75		
Lapsuusiän kouluym- päristö	Kyläkoulu	23	2,66	0,39	0,34	0,714
	Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,68	0,76		
	Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,77	0,71		
Ikäluokat	Alle 22-vuotiaat	34	2,73	0,53	2,52	0,060(*)
	22-23-vuotiaat	48	2,90	0,75		
	24-26-vuotiaat	34	2,49	0,70		
	Yli 27-vuotiaat	20	2,69	0,58		
Aloitusvuodet	2003 tai aiemmin	9	2,60	0,62	2,35	,076
	2004-2005	30	2,46	0,70		
	2006-2007	53	2,85	0,72		
	2008-2009	44	2,78	0,58		

*Yhteenvedo muiden oletettuja mielipiteitä ja omista mielipiteistä muodostettavan kuvan antamista koskevien käsitysten vastauksista*

Tämä väittämryhmän vastauksissa oli muutamia tilastollisesti merkitseviä tai suuntaa antavia eroja.

- Ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavat ja ulkomailla asuneet vastaajat olivat hieman muita suvaitsevaisempia.
- 24–26-vuotiaat vastaajat olivat hieman muita ikäluokkia suvaitsevaisempia vastauksissaan.
- Vuosina 2006–2007 aloittaneet vastaajat olivat hieman muita neutraalimpia vastauksissaan, ts. he vastasivat varovaisemmin muiden oletettuja mielipiteitä ja omasta mielipiteestä muodostettavan kuvan antamista koskeviin väittämiin.

Yksittäisiä väittämiä ja väittämäpareja koskevat havainnot.

- Muiden ihmisten uskottiin vahvasti muodostavan ennakkoluulonsa ympäristöstä saatujen vaikutteiden perusteella. Omien ennakkoluulojen syntymisen taustalla olevista tekijöistä ei ollut yhtä selkeää käsitystä, mutta

omat kokemukset vaikuttivat melkein 1/3 vastaajien ennakkoluulojen syntymiseen.

- Muiden ihmisten uskottiin selkeästi kaunistelevan vähemmistöennakkoluuloja koskevia mielipiteitään. Sen sijaan vastaajat kertoivat lähes yksimielisesti pystyvänsä puhumaan itse niistä avoimesti.
- Vastaajat eivät kaihdakaan vähemmistöennakkoluuloja tai vaikeita aiheita koskevia keskusteluja, mutta he eivät kuitenkaan halua antaa itsestään ennakkoluuloista kuvaa.

Tilastollisesti tarkasteltuna mielipiteiden esittämistä koskevissa väittämässä suvaitsevaisimpia ja samalla avoimimpia olivat kansainvälisiä kontakteja ja ulkomaalaisia ystäviä omaavat vastaajat. Havainto viittaa mm. Jaakkolan (2005) esittelemän kontaktiteorian toimivuuteen. Ulkomailla asuneet vastaajat olivat pääsääntöisesti suvaitsevaisia muissakin väittämäryhmissä.

Näennäistä suvaitsevaisuutta ja kaunistellun kuvan antamista näkyi kuitenkin yksittäisten väittämien kohdalla ja varsinkin ennakkoluulojen kaunistelusta koskevassa väittämäparissa. Samoin kokemuksiin perustuvaa ennakkoluuloisuutta kannattaa tarkastella kriittisesti. Jos omien ennakkoluulojen taustalla olevat kielteiset kokemukset ovat perusteltu syy ennakkoluuloille, eivätkö ne ole samalla perusteltu syy kielteiselle asennoitumiselle? Siinä tapauksessa kyseisiä vastaajia voi mielestäni pitää perustellusti myös ennakkoluuloisina. Selvästä kuvaahan vastaajat eivät halunneet antaa itsestään.

### **5.5 Vähemmistöennakkoluulojen luonnetta ja määrittelyä koskevat käsitykset**

Vaikka tutkimuksen tarkoitus ei ole määrittellä vähemmistöennakkoluuloja, koin tarpeelliseksi kartoittaa vastaajien käsityksiä siitä, mitä he mieltävät vähemmistöennakkoluuloiksi. Mukana on muutamia väittämiä, joissa tehdään oletuksia vähemmistöennakkoluulojen synnystä ja taustoihin vaikuttavista tekijöistä. Niiden kohdalla vertaillaan ensisijaisesti vastaajien omia käsityksiä, ja kuten tutkimusongelmien esittelyssä mainittiin, todellisiin taustoihin ei perehdytä sen tarkemmin. Kyseisillä väittämillä selvitetään vain omien käsitysten suhdetta muiden ihmisten oletettuihin käsityksiin. Nämä väittämät sisältävät myös mielestäni mielenkiintoisia vastakkainasetteluja, jotka osoittautuivat myös todellisuudessa haasteellisiksi.

Kyselylomakkeen väittämät olivat seuraavanlaiset:

- 34. Vähemmistöryhmien ja valtaväestön väliset ongelmat johtuvat useimmiten valtaväestön kielteisistä asenteista vähemmistöjä kohtaan.
- 51. Mielestäni jotkut vähemmistöjen ja valtaväestön väliset ongelmat aiheutuvat siitä, että vähemmistöön kuuluvat suhtautuvat kielteisesti valtaväestöä kohtaan.
- 21. Vähemmistöryhmien omien kulttuurillisten tapojen varjeleminen tukee yhteiskunnan kehittymistä moniarvoiseksi.
- 25. Rasismiksi voidaan lukea kaikki sellainen toiminta, jonka tarkoituksena on ehkäistä ja rajoittaa kulttuurien sekoittumista.
- 27. Mielestäni ulkomailta hankittu kokemus vieraista kulttuureista auttaa vähentämään ennakkoluuloja.

- 52. Sellaiset ihmiset ovat ennakkoluuloisempia, joilla ei ole juuri kokemusta vieraan kulttuurin edustajista.
- 15. Mielestäni opiskelu yliopistossa on tehnyt minusta suvaitsevaisemman.
- 23. Aikaisemmin opitut roolimallit vaikuttavat opiskelua enemmän sekä suvaitsevaisuuden että ennakkoluuloisuuden kehittymiseen.
- 30. Näen ennakkoluulot vain ja ainoastaan kielteisenä asiana.
- 32. Ennakkoluulojen ansiosta osaamme suhtautua kohteliaasti meille tuntemattomiin vähemmistöryhmien edustajiin.

### 5.5.1 Vastausten hajonta ja väittämäparien tarkastelu

Vastaajat olivat yksimielisimpiä, eli vastauksissa oli vähiten hajontaa omaa mielipidettä koskevissa väittämissä 27, 21 ja 51 sekä toisten mielipidettä tai yleistä suhtautumista koskevassa väittämissä 52 (taulukko 25).

**Taulukko 25. Vastausten jakauma vähiten hajontaa aiheuttaneissa vähemmistöennakkoluulojen luonnetta koskevissa väittämissä (%).**

Väittäjä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
27. Mielestäni ulkomailta hankittu kokemus vieraista kulttuureista auttaa vähentämään ennakkoluuloja.	44,9	46,3	5,1	0,7	0,0	2,9	100,0	136
21. Vähemmistöryhmien omien kulttuurillisten tapojen varjeleminen tukee yhteiskunnan kehittymistä moniarvoiseksi.	19,1	61,0	10,3	5,9	0,7	2,9	100,0	136
51. Mielestäni jotkut vähemmistöjen ja valtaväestön ongelmat johtuvat siitä, että vähemmistöihin kuuluvat suhtautuvat kielteisesti valtaväestöä kohtaan.	8,1	47,8	18,4	14,7	2,2	8,8	100,0	136
52. Sellaiset ihmiset ovat ennakkoluuloisimpia, joilla ei ole juuri kokemusta vieraan kulttuurin edustajista.	22,1	57,4	11,8	5,1	1,5	2,2	100,0	136

Vastaajilla vaikutti olevan väittämän 27 vastausten mukaisesti vahva käsitys siitä, että ulkomailta hankittu kokemus vieraista kulttuureista auttaa vähentämään ennakkoluuloja. Lähes puolet vastaajista oli täysin samaa mieltä ja melkein toinenkin puoli vastaajista oli jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa.

Väittämän 21 vastausten perusteella selvän enemmistön mukaan vähemmistöryhmien omien kulttuurillisten tapojen varjeleminen tukee yhteiskunnan kehittymistä moniarvoiseksi. Tällainen vastaustulos oli mielestäni odotettavissa-



kin, sillä oletin vastaajien mieltävän vähemmistöjen tukemisen ilman muuta suvaitsevaisiksi toiminnaksi.

Väittämän 51 kanssa yllättävän moni, lähes puolet vastaajista, vastasi olevansa jokseenkin samaa mieltä. Täysin samaa mieltäkin oli 8,1 % vastaajista. Tämän mukaan vastaajat eivät siis olettaneet automaattisesti, että kaikki ennakkoluuloihin liittyvä kielteinen suhtautuminen kohdistuu aina valtaväestöstä vähemmistöjen suuntaan. Havainto osoittaa mielestäni sen, että vastaajilla on myös vähemmistökriittisiä asenteita, mitä voi pitää normaalina. Muutoin olisi syytä epäillä mielipiteiden kaunistelua.

Väittämän 52, joka on väittämän 27 vastinpari, vastaukset noudattavat väittämän 27 vastausten kanssa samaa linjaa. Vastaajat olivat vahvasti yhtä mieltä väittämän kanssa, eli vähäisillä kokemuksilla vieraista kulttuureista nähtiin olevan yhteys ennakkoluulojen määrään. Väittämien 52 ja 27 vastausten välillä oli myös hyvä keskinäinen korrelaatio ( $r=0,379$ ).

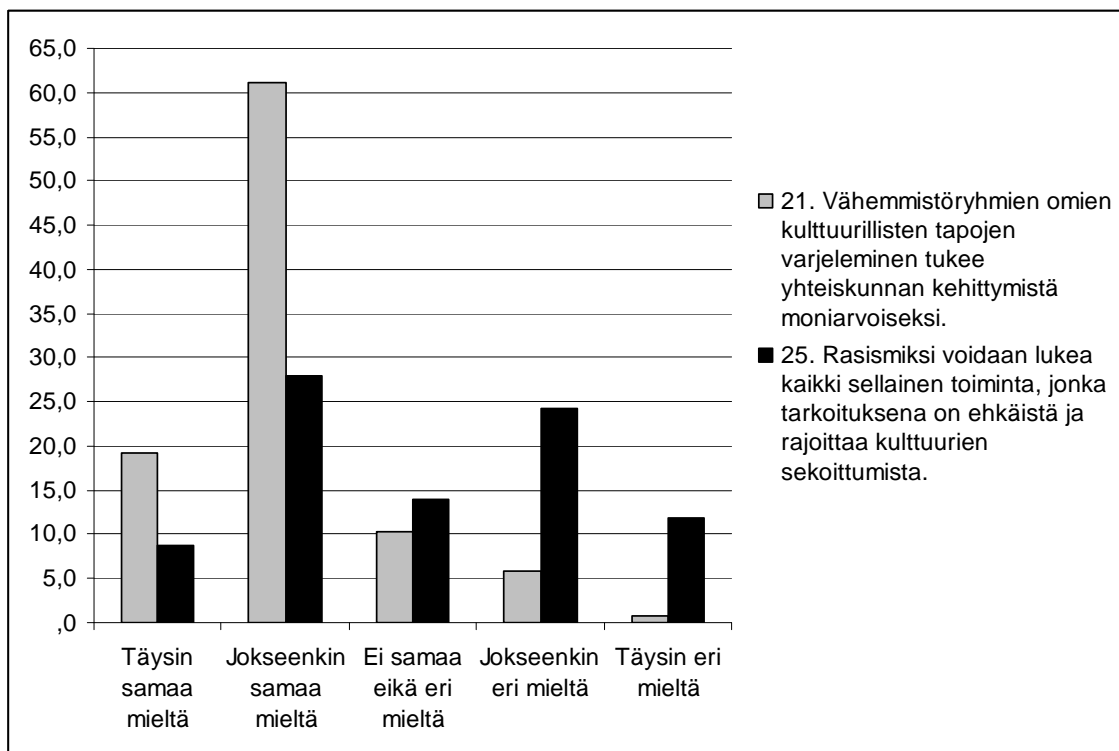
Vastausten ja mielipiteiden hajonta oli suurinta taulukossa 26 esitellyissä toisten mielipidettä tai yleistä suhtautumista koskevissa väittämissä 25, 34 ja 23 sekä omaa mielipidettä koskevassa väittämissä 30.

**Taulukko 26. Vastausten jakauma eniten hajontaa aiheuttaneissa vähemmistöennakkoluulojen luonnetta koskevissa väittämissä (%).**

Väittäjä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
25. Rasismiksi voidaan lukea kaikki sellainen toiminta, jonka tarkoituksena on ehkäistä ja rajoittaa kulttuurien sekoittumista.	8,8	27,9	14,0	24,3	11,8	13,2	100,0	136
34. Vähemmistöryhmien ja valtaväestön väliset ongelmat johtuvat yleensä valtaväestön kielteisistä asenteista vähemmistöjä kohtaan.	6,6	33,8	25,0	25,0	3,7	5,9	100,0	136
23. Aikaisemmin opitut roolimalit vaikuttavat opiskelua enemmän sekä suvaitsevaisuuden että ennakkoluuloisuuden kehittymiseen.	13,2	55,1	11,0	16,2	1,5	2,9	100,0	136
30. Näen ennakkoluulot vain ja ainoastaan kielteisenä asiana.	1,5	26,5	20,6	41,2	7,4	2,9	100,0	136

Väittäjä 25 oli tarkoituksella haasteellinen ja se jakoi hyvin vastaajien mielipiteitä. Jokseenkin samaa mieltä olleita oli noin neljännes, mutta lähes yhtä moni oli jokseenkin eri mieltä väittämän kanssa. Myös ääri vastaukset jakautuivat melko tasaisesti, sillä täysin samaa mieltä oli vajaa kymmenes ja täysin eri mieltä reilu kymmenes vastaajista.

Väittämä 25 korreloi kuitenkin merkitsevästi ( $r=0,389$ ) aiemmin tarkastellun vastinpariväittämänsä 21:n kanssa. Väittämien sisältöjä tarkasteltaessa se tarkoittaa sitä, että vastaajien mukaan vähemmistöjen kulttuurillisten erityispiirteiden säilyttäminen lisää suvaitsevaisuutta, mutta samaan aikaan kulttuurien sekoittumista ehkäisevät toimet nähdään rasismina (kuvio 14).



Kuvio 14. Vastausten prosentuaalinen jakauma väittämässä 21 ja 25 (%).

Havainto osoittaa selvästi ristiinvastaamisen piirteitä. Väittämiä laatiessani oletukseni oli, että vastaajat näkevät kaikki vähemmistöryhmien eristämistä koskevat kysymykset automaattisesti vähemmistöryhmiä sortavina ja negatiivisina asioina. Kuitenkin väittämässä 25 mainittu kulttuurien sekoittumisen ehkäiseminen voi olla kulttuurien monimuotoisuuden kannalta myös hyvä asia ja vähemmistöjen itsensä harjoittamana se palvelee vähemmistön etuja. Väittämässä 21 vastaajat itsekin korostivat vähemmistöryhmien kulttuurillisten tapojen varjelemisen tärkeyttä. Jotta vastaukset olisivat keskenään linjassaan, väittämään 25 olisi pitänyt tulla enemmän kielteisiä vastauksia, sillä kaikki kulttuurien sekoittumista ehkäisevä toiminta ei suinkaan ole rasismia.

Hyvä esimerkki vähemmistöstä, joka on hyötynyt kulttuurien sekoittumiseen tähänneen toiminnan lopettamisesta, on Suomen alkuperäisväestö saamelaiset. Heidän kulttuuri-identiteetillinen ja yhteiskunnallinen itsenäinen asema on vahvistettu vuoden 1995 perustuslaissa. Ennen 1960-lukua saamelaisia yritettiin pakkosulauttaa valtaväestöön satojen vuosien ajan mm. maankäyttöön liittyvin lainsäädännöllisin keinoin, jolloin osa saamelaisista joutui vaihtamaan kielensä ja kulttuurinsa valtaväestön asettamien vaatimusten mukaiseksi (Tasa-

vallan presidentti Tarja Halosen puheenvuoro saamelaiskäräjien avajaisissa Utsjoella 1.4.2000, internetlähde).

Väittämän 34 vastaukset jakoutuivat melko laajasti (taulukko 26). Vaikka vastaajien kanta oli hajanainen, noin 40 % vastaajista oli sillä kannalla, että vähemmistöryhmien ja valtaväestön väliset ongelmat johtuvat useimmiten valtaväestön kielteisistä asenteista vähemmistöjä kohtaan.

Vastaukset menevät jonkun verran ristiin vastinpariväittämän 51 vastausten kanssa, jossa myös vähemmistöt nähtiin melko vahvana ongelmien aiheuttajana. Väittämien välillä on havaittavissa oleva negatiivinen korrelaatio ( $r = -0,239$ ). Tosin väittämät eivät ole sisällöllisesti aivan samat, joten vastaajat voivat olla todellakin sitä mieltä, että jotkut ongelmat johtuvat vähemmistöjen kielteisistä asenteista, mutta useimmiten ne johtuvat valtaväestön kielteisistä asenteista vähemmistöjä kohtaan. Näiden väittämien avulla ei kuitenkaan voida selvittää vastausten takana olevien mielipiteiden tarkempia perusteluja.

Väittämän 23 kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä olleen enemmistön mukaan aikaisemmin opittujen roolimallien uskottiin vaikuttavan yleisesti opiskelua enemmän ennakkoluulojen ja suvaitsevaisuuden kehittymiseen.

Vastinpariväittämässä 15 (taulukko 27) kysyttiin yliopisto-opiskelun vaikutusta vastaajien suvaitsevaisuuden paranemiseen. Väittäjä jakoi vastauksia, sillä sen kanssa sekä jokseenkin samaa mieltä että jokseenkin eri mieltä vastanneita oli kumpiakin noin neljännes vastaajista. Koska täysin samaa mieltä olleita oli vain 8,1 % vastaajista ja noin kolmannes ei ollut samaa eikä eri mieltä väittämän kanssa, keskimäärin opiskelulla ei nähtävästi koettu olevan juurikaan vaikutusta suvaitsevaisuuden paranemiseen.

**Taulukko 27. Väittämän 15 vastausten prosentuaalinen jakauma (%).**

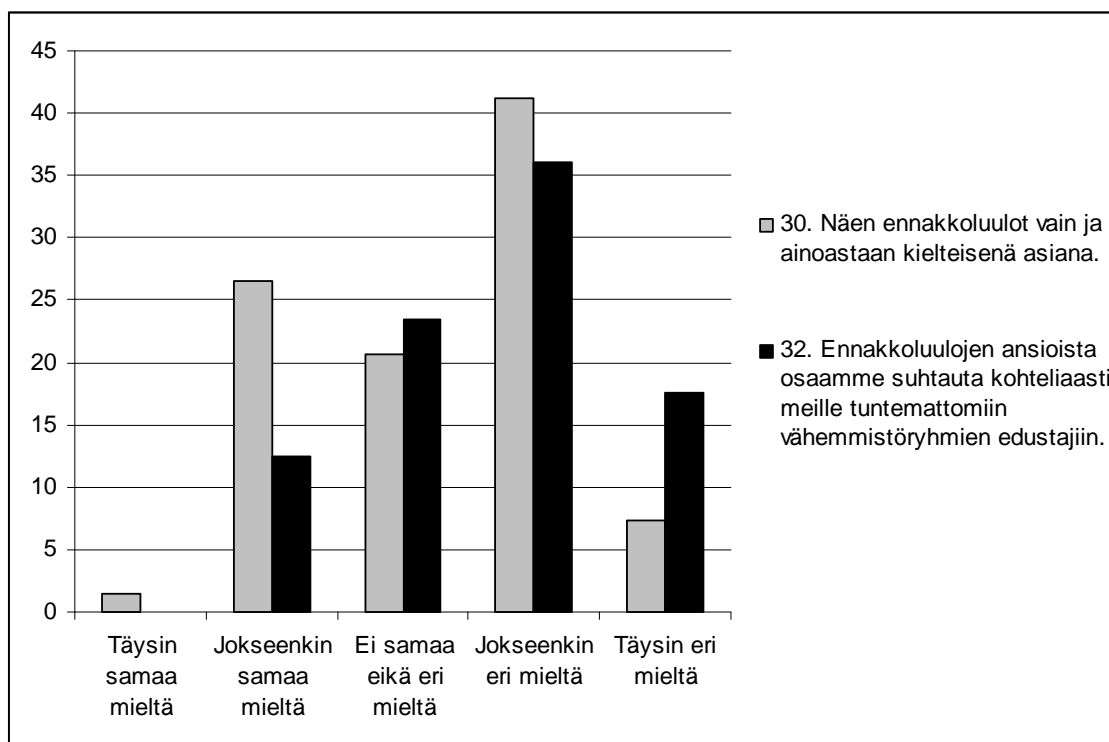
Väittäjä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
15. Mielestäni opiskelu yliopistossa on tehnyt minusta suvaitsevaisemman.	8,1	25,7	31,6	25,7	0,7	8,1	100,0	136

Väittämän 30 ennakkoluulojen kielteisyyttä koskevat vastaukset (taulukko 26) herättivät minussa kiinnostusta. Oletukseni oli, että selvä enemmistö suhtautuisi ennakkoluuloihin kielteisesti. Kuitenkin noin puolet vastaajista oli väittämän kanssa eri mieltä, eli he eivät nähneet ennakkoluuloja vain ja ainoastaan kielteisenä asiana.

Vastinpariväittämän 32 vastausten (taulukko 28) perusteella ennakkoluuloilla ei kuitenkaan nähty olevan positiivista vaikutusta ainakaan siihen, kuinka tuntemattomiin vähemmistöryhmiin voidaan suhtautua kohteliaasti. Vastaukset jakautuvat varsin samansuuntaisesti, kuten kuviosta 15 voidaan nähdä. Havaintojen perusteella herääkin kysymys, mitä ne ei-kielteinä nähtävät ennakkoluulot vastaajien mukaan sitten ovat?

Taulukko 28. Väittämän 32 vastausten prosentuaalinen jakauma (%).

Väittäjä	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä	n
32. Ennakkoluulojen ansioista osaamme suhtautua kohteliaasti meille tuntemattomiin vähemmistöryhmien edustajiin.	0,0	12,5	23,5	36,0	17,6	10,3	100,0	136



Kuvio 15. Vastinpariväittämien 30 ja 32 vastausten jakaumien vertailu (%).

### 5.5.2 Ennakkoluulojen luonnetta koskevan summamuuttujan keskiarvotestaus

Vähemmistöennakkoluulojen luonnetta ja määrittelyä koskevan summamuuttujan keskiarvo oli 2,46. Miesten ja naisten vastausten keskiarvoissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja ( $p=0,135$ ), mutta naisten keskiarvo (2,43) oli hieman miesten keskiarvoa (2,60) suvaitsevaisempi. Ulkomailla asumisella ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta vastausten keskiarvoihin. Ulkomailla asuneilla se oli 2,33, asumattomilla 2,49, ( $p=0,138$ ).

Keskiarvot paljon (2,35) tai vähän (2,49) ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavien vastaajien välillä eivät olleet tilastollisesti merkitseviä ( $p=0,171$ ). Myöskään keskiarvot opettajaksi opiskelevien arvomaailman samanlaiseksi

(2,54) tai erilaiseksi (2,44) ajattelevien vastaajien vastauksissa eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi ( $p=0,324$ ). T-testien tulokset ovat taulukossa 29.

**Taulukko 29. Taustamuuttujien yhteys ennakkoluulojen luonnetta koskevaan summa-  
muuttuun t-testillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	t	p
Sukupuoli	Mies	23	2,60	0,59	1,50	0,135
	Nainen	113	2,43	0,49		
Ulkomailla asuminen	Kyllä	30	2,33	0,48	-1,493	0,138
	Ei	106	2,49	0,52		
Ulkomaalaistaustaiset ystävät	Keskimääräistä enem- män	32	2,35	0,46	-1,38	0,171
	Tavallinen määrä tai keskimääräistä vähem- män	102	2,49	0,53		
Opettajaksi opiskele- vien arvomaailma	Hyvin samanlainen	30	2,54	0,52	0,99	0,324
	Hyvin erilainen	89	2,44	0,51		

Tarkastelin varianssianalyysin avulla vastaajien lapsuusiän taustojen yhteyttä vastauksiin. Tulokset on esitetty taulukossa 30.

Verrattaessa kasvuympäristöjä, vastausten keskiarvojen välillä ei ollut eroja ( $p=0,419$ ). Erilaisissa kouluympäristöissä varttuneiden vastaajien vastausten keskiarvoissa oli pieniä eroja, jotka olivat melkein tilastollisesti merkitseviä ( $p=0,053$ ). Kyläkoulussa kasvaneiden vastaajien keskiarvo (2,36) oli hieman matalampi ja pienessä taajamakoulussa kasvaneiden vastaajien keskiarvo (2,64) oli hieman korkeampi, kuin summamuuttujan keskiarvo 2,46. Kyläkoulu-  
laisten keskiarvo edusti siis hieman suvaitsevaisempaa kantaa kuin pienessä taajamakoulussa koulunsa käyneiden vastaajien keskiarvo.

Eri ikäluokkien ja opiskelujen aloitusvuoden suhteen vastausten keskiarvoissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Ikäluokkien kohdalla merkitsevyys-  
taso oli  $p=0,204$  ja aloitusvuoden kohdalla  $p=0,902$ .

Liitteeseen 6 on koottu ennakkoluulojen luonnetta koskevien väittämien t-  
testien ja varianssianalyysien tulokset ja tarkat arvot.

**Taulukko 30. Taustamuuttujien yhteys ennakkoluulojen luonnetta koskevaan summamuuttujaan varianssianalyysillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	F	p
Lapsuusiän kasvuympäristö	Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,51	0,57	0,95	0,419
	Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,49	0,44		
	Suuri taajama (10 000-30 000 as.)	27	2,52	0,52		
	Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,35	0,52		
Lapsuusiän kouluympäristö	Kyläkoulu	23	2,36	0,53	3,00	0,053(*)
	Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,64	0,49		
	Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,41	0,50		
Ikäluokat	Alle 22-vuotiaat	34	2,49	0,56	1,56	0,204
	22-23-vuotiaat	48	2,34	0,52		
	24-26-vuotiaat	34	2,57	0,45		
	Yli 27-vuotiaat	20	2,49	0,50		
Aloitusvuodet	2003 tai aiemmin	9	2,56	0,55	0,19	0,902
	2004-2005	30	2,46	0,40		
	2006-2007	53	2,47	0,48		
	2008-2009	44	2,42	0,61		

#### *Yhteenvedo ennakkoluulojen luonnetta koskevien käsitysten vastauksista*

Tilastollisesti tarkasteltuna summamuuttujan luotettavuus oli heikko, eikä vastauksissa muutenkaan ollut selvästi havaittavia tilastollisesti merkitseviä eroja. Vastaajien alakouluiän koulutaustan vaikutus näkyi kuitenkin tilastollisesti melkein merkitsevänä erona. Kyläkoulussa koulunsa käyneet olivat vastausten perusteella hieman muita suvaitsevaisempia ja pienessä taajamakoulussa koulunsa käyneet hieman muita neutraalimmin suhtautuvia.

Yksittäisiä väittämiä ja niiden vastauksia tarkasteltuna vastaajien käsitys ennakkoluulojen luonteesta ja määrittelystä on seuraavanlainen.

- Kokemus ulkomailta ja suhteet vieraiden kulttuurien jäseniin vähentävät ennakkoluuloja.
- Ennakkoluuloja ei nähty pelkästään kielteisenä asiana, mutta kuten edellisessä luvussa havaittiin, omien ennakkoluulojen olemassaoloa ei haluta tuoda mielellään esille.
- Opiskelu yliopistossa ja sitä kautta korkeampi koulutustaso ei juurikaan vaikuta suvaitsevaisuuteen, mikä kävi ilmi myös yhteiskuntaa koskevien väittämien vastauksissa.

- Vähemmistöryhmien ja valtaväestön välisten ongelmien syyt nähtiin molemminpuolisina. Niitä aiheuttivat sekä valtaväestön asenteet vähemmistöjä kohtaan että vähemmistöjen asenteet valtaväestöä kohtaan.
- Vähemmistöjen kulttuurillisten erityispiirteiden säilyttämiseen tähtäävät kulttuurien sekoittumista ehkäisevät toimet miellettiin osittain rassistiseksi toiminnaksi, vaikka niiden toteuttaminen voi olla vähemmistöstä itsestään lähtevää.

Tilastolliset erot tämän väittämäryhmän vastauksissa olivat pieniä ja kaiken lisäksi epäluotettavia, koulutaustan vaikutuskin oli vain suuntaa antava.

Muiden väittämäryhmien käsittelyn yhteydessä esille nousseet ulkomailla asuminen ja kontaktit eri kulttuurista tulevien ihmisten kanssa eivät nousseet tässä väittämäryhmässä tilastollisesti esille, mutta yksittäiset väittämät tukivat jo aiemmin havaittua yhteyttä niiden ja suvaitsevaisuuden välillä.

Näennäistä suvaitsevaisuutta tukevat havainnot perustuivat pääasiassa väittämien 21 ja 25 vastausten ristiriitojen, tai oikeammin ristiriidattomuuksien vertailuun. Vaikkei tulosta voi yleistää, se oli kuitenkin hyvä esimerkki suvaitsevaisuuden monitulkintaisuudesta. Erilaisuuden säilyttäminen voi olla moniarvoisuutta parhaimmillaan.

Se, että ennakkoluuloja ei nähty pelkästään kielteisenä asiana, ja että vähemmistöjen ja valtaväestön välisten ongelmien aiheuttajia oli molemmissa ryhmissä, osoitti vastauksissa oleva myös mielestäni tervettä vähemmistökriittisyyttä. Vähäisten sitä mittaavien väittämien takia sen luonne jää tässä tutkimuksessa kuitenkin selvittämättä.

## 5.6 Omaa ja toisten mielipiteitä koskevat käsitykset

### 5.6.1 Summamuuttujien keskiarvotestaukset

Näiden käsitysten yhteydessä en eritellyt yksittäisten väittämien vastauksia, koska väittämät kuuluivat aiemmin käsiteltyihin eri väittämäryhmiin. Vertasin omaa ja muiden mielipidettä kuvaavia summamuuttujia ensin pareittaisella t-testillä, koska keskiarvojen mukaan käsitys omasta suhtautumisesta oli positiivisempi kuin käsitys muiden suhtautumisesta. Ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ( $p=0,000$ ). Vaikka vastausasteikko ei ole samansuuntainen, ero käy ilmi myös vastauksista ja osoittaa vastausten sisältävän näennäisen suvaitsevaisuuden piirteitä. Vastaaajat pitävät siis itseään lievästi suvaitsevaisina, mutta muita pidetään lievästi suvaitsemattomina.

**Taulukko 31. Omaa ja toisten suhtautumista koskevien summamuuttujien pareittaisen t-testin tulos.**

Pareittainen t-testi	n	Ka	Ha	t	p
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet	136	2,22	0,72	-7,03	0,000***
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet	136	2,79	0,64		

Verrattaessa T-testillä omaa ja muiden suhtautumista koskevia summamuuttujia taustamuuttujien avulla, vastauksista löytyi seuraavanlaisia eroja (taulukko 32).

Omaa mielipidettä kuvaavissa vastauksissa miesten vastauksien keskiarvio (2,60) erosi tilastollisesti merkitsevästi naisten vastausten keskiarvosta (2,14), ( $p=0,006$ ). Naisten vastausten keskiarvo edusti siis miehiä suvaitsevamman kannan ilmaisemista. Muiden mielipiteitä koskevissa vastauksissa ei ollut sukupuolen suhteen tilastollisesti merkitseviä eroja (miehet 2,75, naiset 2,80,  $p=0,737$ ).

Ulkomailla asuneiden vastaajien omaa mielipidettä kuvaavien vastausten keskiarvo oli 1,94, kun ulkomailla asumattomilla vastaajilla se oli 2,30. Ero on tilastollisesti merkitsevä ( $p=0,017$ ) ja sen perusteella ulkomailla asuneet vastaajat antavat itsestään hieman muita suvaitsevaisemman kuvan.

Myös muiden mielipiteitä kuvaavissa vastauksissa ulkomailla asuneiden keskiarvo (2,55) erosi ulkomailla asumattomien keskiarvosta (2,85) tilastollisesti merkitsevästi ( $p=0,019$ ). Hieman yllättäen ulkomailla asuneiden käsitykset muiden mielipiteistä olivat ennakkoluuloisempia kuin ulkomailla asumattomien käsitykset muiden vastaajien mielipiteistä. Vastaukset ovat ristiriidassa keskenään. Vastaajat antavat itsestään muita suvaitsevaisemman kuvan, mutta suhtautuvat muiden oletuksiin ennakkoluuloisesti. Tämä viittaa mielestäni selkeästi näennäisen suvaitsevaisuuden olemassaoloon.

Ulkomaalaistaustaisten ystävien määrällä ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta omaa mielipidettä kuvastaviin vastauksiin ( $p=0,138$ ), keskiarvojen ollessa ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavien kohdalla 2,06 ja omaamattomien kohdalla 2,27.

Muiden suhtautumista kuvastavien mielipiteiden kohdalla eroja kuitenkin löytyi. Paljon ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavien vastaajien vastausten keskiarvo (2,60) erosi ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavien vastaajien vastausten keskiarvosta (2,85) tilastollisesti melkein merkitsevästi ( $p=0,061$ ). Tämän havainnon perusteella ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavilla oli hieman ennakkoluuloisempi suhtautuminen muiden mielipiteisiin verrattuna vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaaviin vastaajiin, vaikka yleisesti ottaen suhtautuminen oli melko lähellä neutraalia.

Vastaajien käsityksillä opettajaksi opiskelevien arvomaailmasta ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta vastausten keskiarvoihin. Omaa suhtautumista koskevissa mielipiteissä vastausten keskiarvot olivat samanlaiseen arvomaailmana uskovien kohdalla 2,23 ja erilaiseen arvomaailman uskovien kohdalla 2,26 ( $p=0,855$ ). Muiden suhtautumista koskevissa mielipiteissä samanlaiseen arvomaailmaan uskovien keskiarvo oli 2,80 ja erilaiseen arvomaailmaan uskovien keskiarvo oli 2,81 ( $p=0,944$ ).



**Taulukko 32. Taustamuuttujien yhteys omaa ja muiden suhtautumista koskeviin summamuuttujiin t-testillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	t	p
Sukupuoli	Mies	23	2,60	0,84	2,81	0,006**
(Oma suht.)	Nainen	113	2,14	0,68		
(Muiden suht.)	Mies	23	2,75	0,70	-0,34	0,737
	Nainen	113	2,80	0,63		
Ulkomailla asuminen	Kyllä	30	1,94	0,64	-2,42	0,017**
(Oma suht.)	Ei	106	2,30	0,73		
(Muiden suht.)	Kyllä	30	2,55	0,56	-2,37	0,019**
	Ei	106	2,88	0,65		
Ulkomaalaistaustaiset ystävät	Keskimääräistä enemmän	32	2,06	0,76	-1,49	0,138
(Oma suht.)	Tavallinen määrä tai keskimääräistä vähemmän	102	2,27	0,71		
(Muiden suht.)	Keskimääräistä enemmän	32	2,60	0,62	-1,89	0,061(*)
	Tavallinen määrä tai keskimääräistä vähemmän	102	2,85	0,64		
Opettajaksi opiskelevien arvomaailma	Hyvin samanlainen	30	2,23	0,77	-0,18	0,855
(Oma suht.)	Hyvin erilainen	89	2,26	0,74		
(Muiden suht.)	Hyvin samanlainen	30	2,80	0,66	-0,07	0,944
	Hyvin erilainen	89	2,81	0,64		

Muiden taustamuuttujien vaikutusta on selvitetty varianssianalyysillä, jonka tulokset löytyvät taulukosta 33. Omaa suhtautumista koskevissa mielipiteissä erilaisista kasvu- tai kouluympäristöistä tulleiden vastaajien vastausten keskiarvojen väliltä ei löytynyt tilastollisesti merkittäviä eroja (kasvuympäristöjen  $p=0,789$ , kouluympäristöjen  $p=0,780$ ). Muiden suhtautumista koskevissa mielipiteissä havainnot olivat samansuuntaiset (kasvuympäristöjen  $p=0,725$  ja kouluympäristöjen  $p=0,499$ ).

Eri ikäluokkien vastausten keskiarvoitakaan eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi. Omaa suhtautumista koskevissa mielipiteissä merkitsevyysero oli  $p=0,087$  ja muiden suhtautumista koskevissa mielipiteissä  $p=0,921$ .

Omaa suhtautumista koskevissa mielipiteissä eri vuosina opiskelunsa aloittaneiden vastaajien vastauksissa oli havaittavissa eroja. Tuoreimpien, vuosina 2008–2009 opintonsa aloittaneiden vastaajien vastausten keskiarvo oli 2,10. Se kuvastaa selkeästi suvaitsevaisemman kuvan antamista itsestään kuin pisimpään opiskelleiden, vuonna 2003 tai aiemmin aloittaneiden vastaajien keskiarvo 3,02, joka kuvastaa itsestään neutraalin kannan antamista. Ero on tilas-

tollisesti melkein merkitsevä ( $p=0,005$ ), mutta tuloksen luotettavuutta heikentää vuonna 2003 tai aikaisemmin opintonsa aloittaneiden vastaajien pieni joukko ( $n=9$ ). Muiden suhtautumista koskevissa mielipiteissä tilastollisesti merkitseviä eroja ei löytynyt ( $p=0,631$ ). Kaikki t-testien ja varianssianalyysien tulokset ja tarkat arvot löytyvät myös liitteestä 7.

**Taulukko 33. Taustamuuttujien yhteys omaa ja muiden suhtautumista koskeviin summamuuttujiin varianssianalyysillä tarkasteltuna.**

Taustamuuttuja		n	Ka	Ha	F	p
Lapsuusiän kasvuym- päristö (Oma suht.)	Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,25	0,87	0,35	0,789
	Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,22	0,52		
	Suuri taajama (10 000- 30 000 as.)	27	2,32	0,77		
	Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,14	0,73		
(Muiden suht.)	Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,82	0,63	0,44	0,725
	Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,83	0,73		
	Suuri taajama (10 000- 30 000 as.)	27	2,85	0,57		
	Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,70	0,63		
Lapsuusiän kouluym- päristö (Oma suht.)	Kyläkoulu	23	2,17	0,82	0,25	0,780
	Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,30	0,77		
	Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,20	0,68		
(Muiden suht.)	Kyläkoulu	23	2,91	0,65	0,70	0,499
	Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,82	0,56		
	Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,74	0,67		
Ikäluokat (Oma suht.)	Alle 22-vuotiaat	34	2,09	0,56	2,24	0,087
	22-23-vuotiaat	48	2,21	0,69		
	24-26-vuotiaat	34	2,15	0,81		
	Yli 27-vuotiaat	20	2,59	0,81		
(Muiden suht.)	Alle 22-vuotiaat	34	2,73	0,69	0,16	0,921
	22-23-vuotiaat	48	2,80	0,72		
	24-26-vuotiaat	34	2,80	0,50		
	Yli 27-vuotiaat	20	2,86	0,59		
Aloitusvuodet (Oma suht.)	2003 tai aiemmin	9	3,02	0,91	4,50	0,005*
	2004-2005	30	2,23	0,82		
	2006-2007	53	2,18	0,68		
	2008-2009	44	2,10	0,57		
	(Muiden suht.)	2003 tai aiemmin	9	2,98		
2004-2005	30	2,76	0,52			
2006-2007	53	2,73	0,64			
2008-2009	44	2,85	0,71			

*Yhteenveto omaa ja muiden mielipidettä koskevien käsitysten vastauksista*

Tilastollisesti tarkasteltuna omaa suhtautumista koskevat mielipiteet olivat muiden suhtautumista koskevia mielipiteitä suvaitsevaisempia. Ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä. Se, että vastaajat pitivät itseään muita suvaitsevaisempina, osoittaa kuitenkin ennakkoluuloisuutta muita ihmisiä kohtaan. Muiden taustamuuttujien kohdalla havainnot olivat seuraavanlaiset.

- Naisten käsitys omasta suhtautumisestaan oli miesten käsitystä suvaitsevaisempi. Muiden suhtautumisen suhteen sukupuolten välillä ei ollut eroja.
- Ulkomailla asuneet mielsivät oman suhtautumisensa muita suvaitsevaisemmaksi ja muiden suhtautumisen puolestaan muita suvaitsemattommaksi. Tosin sanoin he olivat ennakkoluuloisempia muita kohtaan.
- Ulkomaalaistaustaisilla ystävillä ei ollut vaikutusta vastaajien käsitykseen omasta suhtautumisesta, mutta ulkomaalaistaustaisia ystäviä omaavat vastaajat olettivat muiden ihmisten suhtautuvan hieman itseään ennakkoluuloisemmin.
- Vähiten aikaa opiskelleet vastaajat antoivat muita suvaitsevaisemmän kuvan itsestään. Pisimpään opiskelleiden vastaajien itsestään antama kuva oli varsin neutraali.

Kuten saattoi huomata, näiden summamuuttujien tarkastelussa tiivistyi tutkimukseni kannalta oleellisin asia, eli käsitys omasta suhtautumisesta ja asenteista verrattuna käsityksiin muiden ihmisten suhtautumisesta ja asenteista. Osa havainnoista oli tuttuja jo muiden väittämäosioden tuloksista, joten nämä summamuuttujat sekä syvensivät että vahvistivat aiempia tuloksia, tuoden niihin kuitenkin uusiakin näkökulmia.

Miesten ja naisten suvaitsevaisuuden eroavaisuuksista ilmeni mielenkiintoinen seikka. Naiset arvioivat oman suvaitsevaisuutensa selvästi enemmän suvaitsevaisemmaksi kuin mitä miehet arvioivat omansa. Muiden ihmisten suvaitsevaisuuden molemmat arvioivat melko neutraaliksi. Tältä osin muita kohtaan ei ilmennyt suoranaisia ennakkoluuloja, mutta naisvastaajien tulos voi osaltaan selittää sen, miksi muissakin väittämäryhmissä vastaajat mielsivät oman suvaitsevaisuutensa usein muita korkeammaksi.

Aikaisempien väittämäryhmien tulosten perusteella suvaitsevaisuutta lisääväksi tekijäksi koetut ulkomailla asuminen ja ulkomaalaiset tuttavat lisäsivät luonnollisesti myös kyseisten vastaajien omaa käsitystä itsestään suvaitsevaisemmaksi. Mutta samalla kun he pitivät itseään suvaitsevaisina, he olettivat muiden ihmisten olevan hieman itseään ennakkoluuloisempia. Tämä oli aiempiin väittämäryhmiin nähden uusi havainto.

Opiskeluajan vaikutus käsitykseen omasta suhtautumisesta ei noussut juurikaan esille muiden väittämäosioden kohdalla, eikä aiemmissä yksittäisten väittämien vastauksissa nähty muutenkaan yhteyttä opiskelun ja suvaitsevaisuuden kehittymisen välillä. Selitys voi löytyä tämän väittämäosion tuloksista, sillä pitempään opiskelleet olivat itse asiassa vähemmän suvaitsevaisia, kuin vasta opiskelunsa aloittaneet.

## 6 Tarkastelu ja pohdinta

### 6.1 Tulosten yhteenveto

Tutkimukseni pääkysymyksinä oli, pitävätkö opettajaksi opiskelevat itseään tavallista suvaitsevaisempina ja kaunistelevatko he vastauksiaan? Lisäksi halusin selvittää, onko suvaitsevaisuus tasapuolista vai näennäistä?

Tulosten perusteella tehtyjen havaintojen mukaan opettajaksi opiskelevat pitävät itseään hieman muita ihmisiä suvaitsevaisempina. Asenteet seksuaalivähemmistöjä kohtaan olivat yleisesti positiivisia, maahanmuuttajiin ja ulkomalaisiin kohdistuneet perusasenteet taas lievästi negatiivisia.

Naiset suhtautuivat pääsääntöisesti miehiä suvaitsevaisemmin kaikissa yleistä suvaitsevaisuutta mittaavissa kohdissa. Havainto on tuttu myös aiemmista tutkimuksista (mm. Laitinen ja Riikonen 1993, Sarkkinen 1999, Jaakkola 2005). Vaikka naiset olivat suvaitsevaisempia, heidän käsityksenä omasta suhtautumisesta oli lievästi parempi kuin heidän oletuksensa muiden ihmisten suvaitsevaisuustasosta. Miesten käsitykset omasta suhtautumisestaan eivät poikenneet paljon heidän käsityksistään muita ihmisiä koskevasta suvaitsevaisuustasosta.

Kontaktit ulkomaille ja ulkomaalaisiin miellettiin suvaitsevaisuutta lisääväksi tekijäksi, joka piti varsin hyvin myös paikkansa. Myös Jaakkolan (2005) tutkimus tuki tätä havaintoa. Muiden ihmisten suhtautumista koskevissa käsityksissä ulkomaisia kontakteja omanneiden vastaajien mielipiteissä oli kuitenkin havaittavissa ennakkoluuloisuutta. Kaikki omassa tutkimuksessani esille nousseet edellä mainitut asenteet olivat kuitenkin melko lieviä. Neutraalit vastaukset ovat tämän tyyppisissä tutkimuksissa näköjään tavanomaisia, kuten Sarkkinenkin (1999) tutkimuksessaan totesi.

Käytännössä vain edellä mainitut vastaajien taustatiedot (sukupuoli, ulkomaalaistaustaiset ystävät ja ulkomailla asuminen) selittivät tyydyttävästi havaittuja suvaitsevaisuusasenteiden eroavaisuuksia. Lapsuusiän kasvu- ja kouluympäristöt, opiskelu ja ikä eivät yleisesti ottaen vaikuttaneet tuloksiin juurikaan tilastollisesti merkitsevästi, mitä vähän ihmettelin. Väittämiä laatiessani nimittäin oletin, että vastaajien lapsuusiän aikaiset taustat näkyisivät selvemmin. Näin ollen muilla taustamuuttujilla ei ollut kovin selvää yhteyttä vastaajien asenteisiin tai käsityksiin.

Ainoastaan ennakkoluulojen luonnetta koskevien väittämien kohdalla erilaisella koulutausta oli vastaajia erottelevia vaikutuksia. Toisaalta havainnot olivat ymmärrettäviä, toisaalta ristiriitaisia. Omat lapsuusiän koulukokemukseni pohjautuvat kyläkouluun ja pienelle paikkakunnalle, jossa kontaktit erilaisten ihmisten kanssa jäivät vähäiseksi. Näin ollen lähtökohdat suvaitsevaisuuden kehittymiselle kontaktiteoriaan (Jaakkola, 2005) pohjautuen ovat heikot. Toisaalta pienet sosiaaliset piirit pakottivat tulemaan kaikkien kanssa toimeen, joten suvaitsevaisuus oli tietty välttämättömyys.

Taajama- ja kaupunkikoulun vaikutuksista vastauksiin on vaikeampi vetää johtopäätöksiä. Mahdollisesti koulujen koko ja oppilasaines näissä kouluissa vaihtelivat enemmän, joten kontaktit erilaisuuden kanssa eivät olleet sen takia niin yhteneväisiä. Ehkä kokemukset yläkouluiästä ovat vaikuttaneet suvaitsevaisuusasenteisiin voimakkaammin. Koska tutkimukseni koski kuitenkin pääasiassa alakoulussa aikanaan työskenteleviä luokanopettaja-opiskelijoita, en kartoittanut vastaajien yläkouluajan vaikutuksia. Muuten kouluttautumiseen liittyvien tulosten perusteella kävi ilmi, että myöhemmällä kouluttautumisella ei nähty olevan kovin suurta vaikutusta suvaitsevaisuuden kehittymiselle.

Kuten vastaajien perustiedoissa totesin, vastaajien perhe-, uskonto- ja kulttuuritaustat olivat hyvin samankaltaiset, joten niiden merkitys tulosten vertailussa on olematonta. Ehkä kattavammalla vastaajamäärällä tehdyssä tutkimuksessa näilläkin taustatekijöillä olisi ollut suurempi vaikutus.

## **6.2 Luotettavuuden tarkastelua**

Tutkimukseni luotettavuutta arvioitaessa menetelmäosiossa esitellyt kriteerit täytyivät melko hyvin. Sitä, kuinka hyvin vastaajat ovat vastanneet juuri siihen, mitä kysytään, on vaikeampi arvioida. Väittämien harkituista sanamuodoista huolimatta vastaajat ovat voineet ymmärtää ne eri tavalla kuin mitä minä olen ajatellut. Lisäksi luotettavien vastausten saamisen kannalta oleellisin kysymys on varmasti se, kuinka totuudenmukaisesti kyselyyn osallistuneet vastasivat väittämiin. Sitä ei tämän tutkimusaineiston perusteella voi selvittää. Vaikka esitelin vastinpariväittämien tulokset ja niistä tehdyt havainnot, vastaajat ovat voineet kaikesta huolimatta vastata tietoisesti kaunistellen.

Itse keksitystä aiheesta tehtävässä tutkimuksessa lähdekirjallisuuden löytäminen oli haasteellista. Aiemmin esitellyt opettajaksi opiskelevien vähemmistöennakkoluuloja koskevat kotimaiset suvaitsevaisuustutkimukset (Laitinen ja Riikonen 1993, Sarkkinen 1999) olivat lähes 20 ja 15 vuotta vanhoja. Lisäksi pro gradu -tasoisina niiden luotettavuus itsessään on vain keskinkertainen.

Kansainvälisten, aiheeltaan riittävän spesifien tutkimusten löytämistä puolestaan haittasi runsauden pula. Hakusanoilla aineistoa löytyi niin paljon, että sen rajaaminen oli vaikeaa. Lisäksi koin, että monet tutkimukset olivat kulttuurisidonnaisia ja käsittelivät ennakkoluuloja sellaisten vähemmistöjä kohtaan (esim. Australian aboriginaalit tai Pohjois-Amerikan intiaanit), joiden historiallinen asema poikkeaa huomattavasti suomalaisessa yhteiskunnassa esillä olevista ennakkoluuloisuuteen liittyvistä ilmiöistä.

Löytyneiden tutkimusartikkelien teoriapohja keskittyi yleensä muutamaankonkreettiseen asiaan (esim. Orlenius, 2008: Miten rasistisen oppilaan erotta-

mista olisi voinut perustella puolesta ja vastaan), joten opettajankoulutusta ja vähemmistöennakkoluuloja yhdisteleviä tutkimuksia pystyi hyödyntämään näin ollen vain vähän. Jos tutkimukseni olisi keskittynyt ennakkoluulojen luonteen ja ilmiöiden taustojen selvittämiseen, tulosten tueksi olevaa teoriapohjaa olisi varmasti löytynyt enemmän.

Lähdekirjallisuuden määrää arvioitaessa sen vähäisyys voi olla tutkimuksen luotettavuutta heikentävä tekijä. Toisaalta oman alansa perusteokset koostavat kattavasti yhteen aiemmat teoriat, joten vähäiset lähteet ovat silti hyvätaoisia. Koen lisäksi, että valitsemastani näkökulmasta olevia tutkimuksia on tehty verrattain vähän, minkä takia haluamaani tutkimuskirjallisuutta ei ole ollut tarjolla runsaasti.

### **6.3 Havainnot tutkimusprosessista**

Jo kandityön alusta lähtien yksi tutkimustani koskeva oleellinen asia on noussut säännöllisesti esille ja se on seurannut minua koko tutkimusprosessin ajan. Lähes kaikki tutkimukseni aiheita kysyneet ja siitä kanssani jutelleet ovat olleet sitä mieltä, että aiheeni on todella ajankohtainen ja mielenkiintoinen, mutta samalla vaikea ja arka aihe. Pohdin jo kandissani, että mistä tämä oletus aiheen vaikeudesta ja arkuudesta on syntynyt? Elämme kuitenkin vapaassa ja avoimessa yhteiskunnassa, jossa omien havaintojeni mukaan jo alakoulusta lähtien kannustetaan keskusteluun ja kyseenalaistamiseen ja sitä kautta tiedon lisääntymiseen. Se, että jotakin asiaa ei saisi eettisistä syistä kyseenalaistaa, riippuu minusta täysin siitä, miten ihmiset haluavat suhtautua siihen. Jos asioita tutkitaan objektiivisesti, mikään asia ei mielestäni ole luonnostaan toista arempi tai vaikeampi.

Itse tutkimuksen tekeminen on ollut erittäin pitkälinen, ajoittain uuvuttava ja jopa turhauttava, mutta silti opettavainen kokemus. Vaikka tutkimusaihe oli itseäni kiinnostava ja minulla oli halu tehdä sitä, prosessin teoreettisuus ja tutkimustulosten analysointiin käytettyjen menetelmien vaikeus ovat hidastaneet työskentelyäni.

Kandityöstä saadut kokemukset mm. ajankäytön suunnittelun tehostamisesta unohtuivat jossain vaiheessa graduprosessia, varsinkin kun viimeisten parin vuoden ajan muut käytännönläheisemmät työt ovat rytmittäneet elämäni. Koska varsinaista opiskelua ei enää juurikaan ollut, kirjojen ääreen palaaminen vaati erityistä motivoituneisuutta, koska tehokasta opiskelurytmiä ei päässyt muodostumaan. Tosin välillä tutkimus ei edennyt, vaikka aikaa ja halua sen tekemiseen olisi ollutkin.

Suhteellisen nopeasti sujuneen ja mielenkiintoisen aineiston keräämisen jälkeinen hidas analysointivaihe tuntui kaikkein raskaimmalta. Välillä tuntui, että minkäänlaisia tuloksia ei tule. Aiheen kiinnostavuuskin tuntui välillä kyseenalaiselta, koska sen syntymishetkellä tärkeältä tuntunut ajankohtaisuus tuntui valuvan ohi. Kuitenkin mediassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa nousi esille säännöllisesti uusia ennakkoluulo- ja suvaitsevaisuusteemoja, jotka muistuttivat aiheen tärkeydestä. Tilastollisten tutkimusmenetelmien kertaamisen ja tilastanalyysiohjelman opettelemisen jälkeen tuloksia alkoi kertyä. Joitakin käytettäviä tutkimusmenetelmiä piti vaihtaa ja muuttaa kesken tutkimuksen, mikä kuvaa

hyvin tutkimukseen sisältynyttä prosessiluonnetta. Haasteet ja vaikeudet johtivat kuitenkin aina onnistumiseen ja eteenpäin pääsyyn.

Lopullinen ryhtiliike tutkimukseni viimeistelemiseksi syntyi alkukevällä 2011, kun huomasin siirtäneeni ennalta asettamiani tutkimuksen valmistumisen takarajoja jo kolmannen vuoden puolelle. Viimeisten viikkojen kirjoitusprosessi huipentui koko yön kestäneeseen rutistukseen ja 30 tunnin valvomiseen toukuun 2011 puolessa välissä.

Vaikka tutkimus antoi tuloksia ja sinänsä siis onnistui, en ole kuitenkaan kaikilta osin tyytyväinen tutkimusprosessiini enkä varsinaisiin tuloksiinkaan. Huolimatta siitä, että tuloksista oli luettavissa erilaisia keskiarvoja ja tilastollisia merkitsevyytasoja, joista tulosten tiivistelmät on koottu, konkreettisten ja huomattavien tulosten löytäminen olisi antanut paremmin kuvan onnistuneesta tutkimuksesta.

Oman aiheeseen liittyvän mielenkiinnon kannalta olisi myös ollut palkitsevaa saada esille hieman enemmän ennakkoluuloisempia käsityksiä. Silloin pohdittavaakin olisi varmasti ollut enemmän ja tulososiossa olisi voinut keskittyä pelkästään tulosten esittämiseen. Koin kuitenkin tarpeelliseksi avata tulokset ja esittää havaintoja ja niihin suoranaisesti liittyviä kysymyksiä jo väittämryhmien käsittelyn yhteydessä, koska mielestäni havaintojen käsitteleminen irrallaan tuloksista olisi ollut vaikeaa, ja lukija olisi joutunut palaamaan aina tuloksiin ja havaittuihin keskiarvoihin lukeissaan johtopäätöksiä.

Pitkä tutkimusenteko aika puolestaan näkyi prosessin loppua kohden tutkimusväsymyksenä, jolloin kaiken tutkimuksen tekemiseen liittyvän halusi ajoittain vain siirtää tuonnemmaksi, mikä johti loppuvaiheessa kiireeseen. Ajankäytön puolesta aiheeseen syventyminen olisi voinut olla vielä parempaa.

Uskon kuitenkin, että tutkimusprosessin lopussa kaikkien tutkijoiden kriittisyys oma tutkimusta kohtaan on suurta ja jokainen löytää työstään parannettavaa. Kriitikkistä huolimatta opinnot päättävän haasteen ylittäminen tuntuu kuitenkin palkitsevalta.

#### **6.4 Tutkimuksen jatkokäyttömahdollisuudet**

Tämä tutkimus sai alkunsa omista havainnoistani ja kokemuksistani. Vaikka tutkijana pyrin objektiivisuuteen, tietyt asenteet ovat osa minua ja katson maailmaa tietynlaisten silmälasien läpi. Varmasti ketä tahansa tutkijaa kiinnostaa löytää omasta tutkimuksestaan niitä asioita, joiden takia hän tutkimusaiheestaan kiinnostui. Kuten johdannossa totesin, näkisin mielelläni jonkun muun tekevän vastaavanlaisen tutkimuksen omasta näkökulmastaan. Kuinka erilaisia tuloksia sillä kertaa löytyisi?

Kuten olen tutkimuksessani korostanut, en tarkoituksella selvittänyt tässä tutkimuksessa asenteiden ilmenemismuotoja ja suvaitsevaisuuden parantamiseen tai suvaitsevaisuuteen kasvattamiseen tähtääviä syitä. Niiden tutkiminen ja selvittäminen voisi olla seuraava askel oman tutkimukseni jatkokehittämissä.

Jo kandissani toin esille, että mikäli tämä varsinainen tutkimukseni onnistuu hyvin, sillä voisi olla aikaisempien aiheeseen liittyvien tutkimusten tapaan soveltamismahdollisuuksia opettajankoulutusta ja opiskelijavalintaa kehitettäessä. Nyt kun tutkimukseni on valmis, en uskalla asettaa sille enää yhtä korkeita tavoitteita. Tulosten perusteella OKL-opiskelijoiden asenteissa oli kuitenkin nä-



ennäistä suvaitsevaisuutta ja piilevää ennakkoluuloisuutta, minkä johdosta opiskelijoiden todelliset asenteet näyttävät poikkeavan siitä, mitä he haluavat itsestään antaa ilmi. Oma ja muiden mielipidettä koskevan summamuuttujan tulosten tarkastelussa nousi esille mielestäni tärkeä tähän liittyvä huomio. Pitempään opiskelleiden asenteet olivat kriittisempiä kuin vasta opiskelunsa aloittaneiden asenteet. Vähentääkö opiskelu siis suvaitsevaisuutta?

Omien havaintojeni mukaan tietty kriittisyys kasvaa iän myötä ja opiskelun alussa monella, minä mukaan lukien, oli idealistisia käsityksiä, joiden avulla asioihin oli helppo suhtautua omasta mielestään avoimesti ja suvaitsevaisesti. Jos kielteisiin ja kriittisiin asenteisiin ei kuitenkaan suhtauduta avoimesti opiskelujen alkuaikoina, vaan niistä vaietaan, onko siis olemassa vaara, että jo alkuunsa kielteiset asenteet vain jyrkkenevät opettajankoulutuksen aikana?

Näihin kysymyksiin olisi hyvä saada lisää vastauksia. Tämä tällä hetkellä tuorein Jyväskylän yliopistossa tehty opettajaksi opiskelevien keskuudessa valitsevien suvaitsevaisuuskäsitysten ja ennakkoluulojen kartoittamista käsittelevä tutkimus toiminee kuitenkin osoituksena siitä, että meidän opiskelijoiden keskuudessa on jatkuvasti halu tutkia ajankohtaisia ja keskustelua herättäviä aiheita.

## Lähteet

- Ewing, V. L., Stukas, A. A. JR. & Sheehan, E. P. 2003. Student Prejudice Against Gay Male and Lesbian Lecturers. *The Journal of Social Psychology*, 143(5), 569-579.
- Grönfors, M. 1985. Homoseksuaaliset ihmiset vähemmistönä. Teoksessa K. Sievers & O. Stålström (toim.). *Rakkauden monet kasvot*. Espoo: Weilin & Göös, 206–226. (Laitisen ja Riikosen mukaan).
- Harden, Tapani. Rekisterisihteeri, Jyväskylän yliopiston opiskelijapalvelut. Julkaisematon lähde. Tiedusteltu sähköpostilla keväällä 2010.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2004. Tilastolliset menetelmät. Porvoo: WSOY.
- Ikonen, O (toim.). 1997. *Suvaitsevaisuus – erilaisuuteen suhtautuminen koulussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Jaakkola, M. 2005. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987- 2003. Työpoliittinen tutkimus 286, työministeriö. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. 2002. *Rasismi ja Syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia*. Tampere. Tammerpaino Oy.
- Joronen, M. & Salonen, A. 2005. Rasismi ja etninen syrjintä – ajatuksia ja tekoja. Teoksessa Salonen, A. & Villa, S. (toim.). *Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2005*. Helsinki: Cosmoprint, 15–73. Ihmisoikeusliitto ry.
- Laitinen, K. & Riikonen, J. 1993. Luokanopettajaksi opiskelevien ihmiskäsitys ja vähemmistöennakkoluuloisuus. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma.
- Liebkind, K. 1996. Ennakkoluulot ja niiden uhrit. Teoksessa T. Dahlgren, J. Kortteinen, K.J. Lång, M. Pentikäinen & M. Scheinin (toim.). *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino, 199–226.
- Liebkind, K., Haaramao, J. & Jasinskaja-Lahti, I. 2000. Kannattaa tutustua paremmin. Teoksessa K. Liebkind (toim.). *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Tampere. Tammer-Paino Oy, 56–67.
- Lindeman, M. & Verkasalo, M. 1995. Sosiaalisesti suotuisa vastaaminen: kontrolloitava virhetekijä vai osa hyvinvoivan ja rehellisyyttä arvostavan yksilön persoonallisuutta. Teoksessa: Rääkkönen, K. & Nurmi, J-E. (toim.) *Persoonallisuus, terveys ja hyvinvointi*. Helsinki: Suomen psykologinen seura, 148–162.

- Lönnqvist, J-E., Verkasalo, M. & Bezmenova, I. 2007. Agentic bias in socially desirable responding. *European Journal of Personality*, 21, 853–868.
- Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus.
- Miles, R. 1994. *Rasismi*. Tampere: Vastapaino.
- Nykänen, M. 2002. Helsingin yliopiston syrjinnän vastainen toiminta. Teoksessa Lehtonen, J. (toim.). 2002. *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 269, 107–112. Internetlähde, 29.5.2008.
- Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Orlenius, K. 2008. Tolerance of intolerance: values and virtues at stake in education. *Journal of Moral Education*, 37, 4, 467–484.
- Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma, 2011. Internetlähde, 10.5.2011. <http://www.perussuomalaiset.fi/getfile.php?file=1536>
- Pitkänen, P. & Kouki, S. 1999. Vieraiden kulttuurien kohtaaminen viranomaistyössä. Helsinki. Oy Edita Ab.
- Puustinen, M. & Tikkanen, T. 2010. Moninaisuus ei mahdu kouluun. *Opettaja-lehti* 3/2010, 22.1.2010, 14–18.
- Rasi, I., Lepola, E., Muhli, A. & Kanniainen, A. 2006. *SPSS 14.0 for Windows Perusteet*. Oulu: Yliopistopaino.
- Robertson, I. 1987. *Sociology* (3rd.ed.). New York: Worth
- Sarkkinen, U-M. 1999. Ovatko opettajat ja luokanopettajiksi opiskelevat suvaitsevaisia? – Miten suvaitsevaisuus ilmenee? Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma.
- Shceinin, M. 1996. Mitä on syrjintä? Teoksessa Dahlgren, T., Kortteinen, J., Lång, K.J., Pentikäinen, M. & Scheinin, M. (toim.). *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Ihmisoikeusliitto r.y:n julkaisusarja 4. Helsinki: Yliopistopaino, 7–19.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2010. Kirkko numeroina, jäsenmäärä vuoden 2009 lopussa, internetlähde, 5.10.2010. <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/68ED832793E78AF5C22575EF003AD029?OpenDocument&lang=FI>

Suomen perustuslaki. 1999.

Tasavallan presidentti Tarja Halosen puheenvuoro saamelaiskäräjien avajaisissa Utsjoella 1.4.2000, internetlähde, 27.4.2011.  
<http://www.presidentti.fi/public/default.aspx?contentid=173552&contentlan=1&culture=fi-FI>

Wahlström, R. 1996. Suvaitsevaisuuteen kasvattaminen – Erilaisuus on rikkautta. Juva: WSOY.

## **Liitteet**

### ***Liite 1.***

Kyselylomakkeen paperiversio (yht. 7 sivua).

Kiitos etukäteen, kun osallistut tutkimukseeni!

Olen Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen opiskelija ja teen kasvatustieteen pro gradu –tutkielmaa koskien opettajaksi opiskelevien käsityksiä vähemmistöennakkoluuloista.

Vastaaminen kestää noin 10 minuuttia. Kyselyssä on kaksi osiota ja saat vastausohjeet kunkin osion alussa. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä vastaajan henkilöllisyys tule ilmi tutkimuksessa.

Jos kuitenkin haluat, voit jättää yhteystietosi kyselyn lopussa pyydettyyn kohtaan mahdollista haastattelukutsua varten. Samalla osallistut videovuokraamolahjakortin arvontaan. Yhteystietojasi ei voi yhdistää tämän tutkimuksen vastauksiisi.

Pääset kyselyyn klikkaamalla "Seuraava".

Ystävällisin terveisin,

Hannu Palojärvi, KK, Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos

## Osio 1

Vastaajan perustiedot sekä lapsuus- ja alakouluikä (0-12 v.) koskevat taustatiedot. Valitse sopiva vaihtoehto ja/tai kirjoita vastaus sille varattuun tilaan.

1. Vastaajan sukupuoli?

- Mies
- Nainen

2. Vastaajan ikä? \_\_\_\_\_

3. Aloitusvuosi OKL:ssä? \_\_\_\_\_

4. Lapsuusiän perhetausta?

- Ydinperhe
- Uusioperhe
- Yksinhuoltajaperhe
- Muu, mikä? \_\_\_\_\_

5. Perheen kansallisuustausta?

- Suomalainen
- Suomenruotsalainen
- Muu, mikä? \_\_\_\_\_

6. a. Perheen uskontokunta?

- Ev. Lut.
- Ortodoksinen
- Ei uskontokuntaa
- Muu, mikä? \_\_\_\_\_

6.b. Nykyinen uskontokunta?

- Sama kuin lapsena
- Vaihtunut, mihin? \_\_\_\_\_

7.a. Alakouluikä kasvuympäristö:

- Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue
- Pieni taajama (alle 10.000 as.)
- Suuri taajama (10 000-30.000 as.)
- Kaupunki (yli 30.000 as.)

7.b. Alakouluikä kouluympäristö:

- Kyläkoulu
- Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)
- Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)

8.a. Oletko asunut tai oleskellut missään elämäsi vaiheessa ulkomailla yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta? (Vain mahdollisia lyhyitä loma-, tms. matkoja Suomeen kyseisenä aikana.)

- Kyllä- Ei

8.b. Erittele ulkomailla asumisen syy tarkemmin:

---

## Osio 2

Tässä osiossa saat eteesi joukon väittämiä.

Vastaa väittämään asteikolla ”täysin samaa mieltä – täysin eri mieltä” sen perusteella, mitä itse väittämästä ajattelet.

Älä jää miettimään vastausvaihtoehtoja turhan pitkään, vaan vastaa siten, mitä mieleesi tulee ensimmäisenä luettuasi väittämän.

## Väittämät 1/5

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
9. Muiden ihmisten mielipiteillä on harvoin vaikutusta omiin mielipiteisiini.	0	0	0	0	0	0
10. Olen kiinnostunut maahanmuuttoon liittyvistä asioista enemmän kuin useimmat muut ihmiset.	0	0	0	0	0	0
11. Minusta on tärkeää, että seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluville ihmisten asemaa parannetaan esim. antamalla heille samat oikeudet perheen ja parisuhteen perustamiseen, kuin muillekin ihmisille.	0	0	0	0	0	0
12. Joudun keskustelutilanteissa usein puolustelemaan mielipidettäni muille.	0	0	0	0	0	0
13. Pakolaisista ja maahanmuuttajista puhuminen mediassa kyllästyttää minua.	0	0	0	0	0	0
14. En halua antaa itsestäni sellaista kuvaa, että minulla olisi ennakkoluuloja.	0	0	0	0	0	0
15. Mielestäni opiskelu yliopistossa on tehnyt minusta suvaitsevaisemman.	0	0	0	0	0	0
16. Vähemmistöennakkoluuloisuutta on nähtävissä monissa arkipäivän tilanteissa.	0	0	0	0	0	0
17. Tuttavapiiriini kuuluu mielestäni keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia henkilöitä.	0	0	0	0	0	0
18. Mielestäni opettajankoulutukseen valituilla henkilöillä on hyvin yhteneväinen arvomaailma.	0	0	0	0	0	0
19. Seksuaalisten vähemmistöjen näkyvä esilläolo on ohimenevä muoti-ilmiö.	0	0	0	0	0	0
20. Lähitulevaisuudessa opettajan pitää tuoda opetuksessaan esille myös seksuaalivähemmistöperheiden olemassaolo.	0	0	0	0	0	0

## Väittämät 2/5

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
21. Vähemmistöryhmien omien kulttuurillisten tapojen varjeleminen tukee yhteiskunnan kehittymistä moniarvoiseksi.	0	0	0	0	0	0
22. En kaihdakaan osallistumasta jyrkkiäkin mielipiteitä herättäviin keskusteluihin.	0	0	0	0	0	0
23. Aikaisemmin opitut roolimallit vaikuttavat opiskelua enemmän sekä suvaitsevaisuuden että ennakkoluuloisuuden kehittymiseen.	0	0	0	0	0	0
24. Jos minulla on ennakkoluuloja, niille on olemassa hyvät omiin kokemuksiini pohjautuvat perustelut.	0	0	0	0	0	0
25. Rasismiksi voidaan lukea kaikki sellainen toiminta, jonka tarkoituksena on ehkäistä ja rajoittaa kulttuurien sekoittumista.	0	0	0	0	0	0
26. Mielipiteenvapaus on mielestäni tärkeä osa suvaitsevaista yhteiskuntaa.	0	0	0	0	0	0
27. Mielestäni ulkomailta hankittu kokemus vieraista kulttuureista auttaa vähentämään ennakkoluuloja.	0	0	0	0	0	0
28. Vähemmistöennakkoluuloisuus on huomattavan yleistä aloilla, joilla ei edellytetä korkeaa koulutusta.	0	0	0	0	0	0
29. Suhtautuminen rasismiin on vahvasti sidoksissa henkilön yhteiskuntaluokkaan.	0	0	0	0	0	0
30. Näen ennakkoluulot vain ja ainoastaan kielteisenä asiana.	0	0	0	0	0	0



## Väittämät 3/5

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
31. Korkeasti koulutetut ihmiset ovat yleensä muita suvaitsevaisempia.	0	0	0	0	0	0
32. Ennakkoluulojen ansiosta osaamme suhtautua kohteliaasti meille tuntemattomiin vähemmistöryhmien edustajiin.	0	0	0	0	0	0
33. Mielestäni seksuaalivähemmistöjen olemassaololla ei ole vaikutusta koulumaailmaan.	0	0	0	0	0	0
34. Vähemmistöryhmien ja valtaväestön väliset ongelmat johtuvat useimmiten valtaväestön kielteisistä asenteista vähemmistöjä kohtaan.	0	0	0	0	0	0
35. Uskon, että useimmat ihmiset kaunistelevat vähemmistöennakkoluuloja koskevia mielipiteitään.	0	0	0	0	0	0
36. Mielestäni vähemmistöjen pitäisi yrittää sopeutua aktiivisesti suomalaiseen yhteiskuntaan.	0	0	0	0	0	0
37. Mielestäni Suomessa ei ole havaittavissa selkeästi erilaisia yhteiskuntaluokkia.	0	0	0	0	0	0
38. Kulttuuriltaan ja koulutustasoltaan meitä lähellä olevat maahanmuuttajat sopeutuvat yleensä hyvin yhteiskuntaamme.	0	0	0	0	0	0
39. Suhtaudun mielestäni avoimesti ja positiivisesti seksuaalivähemmistöihin.	0	0	0	0	0	0
40. Kohdatessani ulkomaalaisen näköisen ihmisen, suhtaudun häneen yleensä kuten keneen tahansa muuhun ihmiseen.	0	0	0	0	0	0

## Väittämät 4/5

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
41. Jotkut maahanmuuttajat käyttävät pakolaisstatustansa väärin päästäkseen asumaan paremman elintason mahdollistavaan maahan.	0	0	0	0	0	0
42. En yleensä halua osallistua vähemmistöennakkoluuloja koskevaan keskusteluun, vaikka minulla olisikin asiasta mielipide.	0	0	0	0	0	0
43. Tuon mielelläni mielipiteeni esille arkojakin aiheita käsittelevässä keskustelussa	0	0	0	0	0	0
44. Suhtautumiseni ulkomaalaisiin on erittäin harvoin kielteinen.	0	0	0	0	0	0
45. Mielestäni useimmat ihmiset muodostavat ennakkoluulonsa pääasiassa ympäristöstä saamiensa vaikutteiden perusteella.	0	0	0	0	0	0
46. Mielestäni vähemmistöihin kohdistuvista ennakkoluuloista voi keskustella avoimesti.	0	0	0	0	0	0
47. Useimpien ihmisten mielestä pitkäaikaiset vähemmistömme ovat saavuttaneet muita vähemmistöjä hyväksytyemmän aseman.	0	0	0	0	0	0
48. Nyky-yhteiskunta on mielestäni erittäin moniarvoinen.	0	0	0	0	0	0
49. Mielestäni Suomessa mikään kieli- tai kulttuurivähemmistö ei ole toista paremmassa asemassa.	0	0	0	0	0	0
50. Mielestäni yhteiskunnan pitäisi tukea paremmin vähemmistöryhmien kulttuurillisten erityispiirteiden säilyttämistä.	0	0	0	0	0	0

## Väittämät 5/5

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
51. Mielestäni jotkut vähemmistöjen ja valtaväestön väliset ongelmat aiheutuvat siitä, että vähemmistöön kuuluvat suhtautuvat kielteisesti valtaväestöä kohtaan.	0	0	0	0	0	0
52. Sellaiset ihmiset ovat ennakkoluuloisempia, joilla ei ole juuri kokemusta vieraan kulttuurin edustajista	0	0	0	0	0	0
53. Muut ihmiset suhtautuvat ulkomaalaisiin yleensä kielteisemmin kuin minä.	0	0	0	0	0	0
54. Lähtö- ja kohdemaan suuret maantieteelliset ja kulttuurilliset erot aiheuttavat monia maahanmuuttoon liittyviä ongelmia.	0	0	0	0	0	0
55. Mielestäni kaikki maahanmuuton syyt ovat yhtä hyväksyttäviä.	0	0	0	0	0	0
56. Useimmat ihmiset suhtautuvat minua kielteisemmin seksuaalivähemmistöihin.	0	0	0	0	0	0
57. Yksittäisen henkilön tai ryhmän esittämä kriittinen suhtautuminen vähemmistöjä kohtaan ei ole minusta yleisen suvaitsevuusajattelun mukaista.	0	0	0	0	0	0
58. Ihmisten on helppo suhtautua seksuaalivähemmistöön kuuluvaan opettajaan samalla tavalla kuin keneen tahansa muuhunkin opettajaan.	0	0	0	0	0	0
59. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten perhesuhteita ei pitäisi nähdä koulussa sen monimutkaisempina, kuin valtaväestönkään perhesuhteita.	0	0	0	0	0	0
60. Ulkomaalaisen näköinen henkilö kiinnittää helposti huomion katukuvassa.	0	0	0	0	0	0

Jos haluat antaa kyselystäni palautetta, voit kirjoittaa sen tähän.

---



---



---



---



---

Kiitos tutkimukseni kannalta ensiarvoisen tärkeistä vastauksista!

Jos haluat osallistua videovuokraamolipun arvontaan, jätä yhteystietosi niille varattuun tilaan. Tietosi välittyvät vain arvontakäyttöön, niitä ei voi yhdistää vastauksiisi.

Nimesi, sähköpostiosoitteesi ja puhelinnumerosi:

---

**Liite 2.**

Yhteiskuntaa koskevien summamuuttujan tilastolliset testit (yht. 4 sivua).

Liite 2.a. Sukupuolen yhteys tuloksiin.

**Group Statistics**

1. Vastaaajan sukupuoli?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.	Mies	23	2,6703	,72321	,15080
	Nainen	113	2,9108	,67917	,06389

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,142	,707	-1,531	134	,128	-,24048	,15706	-,55112	,07016
	Equal variances not assumed			-1,468	30,415	,152	-,24048	,16378	-,57476	,09381

Liite 2.b. Ulkomaalaistaustaisten ystävien yhteys tuloksiin.

**Group Statistics**

Ulkomaalaisia ystäviä.		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.	Keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	32	2,7526	,72292	,12780
	Tavallinen määrä tai vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	102	2,9044	,68472	,06780

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,053	,818	-1,080	132	,282	-,15181	,14059	-,42991	,12630
	Equal variances not assumed			-1,049	49,697	,299	-,15181	,14467	-,44242	,13881

## Liite 2.c. Opettajaksi opiskelevien arvomaailman yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Opettajaksi opiskelevien arvomaailma.					
Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.	Hyvin samanlainen arvomaailma	30	2,8472	,69104	,12617
	Hyvin erilainen arvomaailma	89	2,8689	,72200	,07653

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	1,404	,238	-,144	117	,886	-,02169	,15083	-,32041	,27702
	Equal variances not assumed			-,147	51,951	,884	-,02169	,14756	-,31781	,27442

## Liite 2.d. Ulkomailla asumisen yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
8.a. Oletko asunut tai oleskellut missään elämäsi vaiheessa ulkomailla yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta? (Vain mahdollisia lyhyitä loma-, tms. matkoja Suomeen kyseisenä aikana.)					
Yhteiskuntaa koskevat käsitykset. Kyllä		30	2,7028	,53681	,09801
Ei		106	2,9175	,72269	,07019

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	3,557	,061	1,512	134	,133	-,21468	,14202	-,49557	,06622
	Equal variances not assumed			1,781	61,885	,080	-,21468	,12055	-,45566	,02631

## Liite 2.e. Kasvu ympäristön yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,9056	,67158	,12261	2,6548	3,1563	1,75	4,50
Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,9044	,69180	,11864	2,6630	3,1458	1,50	4,25
Suuri taajama (10 000-30 000 as.)	27	2,8333	,75568	,14543	2,5344	3,1323	1,67	4,25
Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,8426	,68101	,10152	2,6380	3,0472	1,00	4,00
Total	136	2,8701	,69001	,05917	2,7531	2,9871	1,00	4,50

**Test of Homogeneity of Variances**

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,645	3	132	,587

**ANOVA**

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,148	3	,049	,102	,959
Within Groups	64,126	132	,486		
Total	64,275	135			

## Liite 2.f. Koulu ympäristön yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Kyläkoulu	23	2,9710	,68332	,14248	2,6755	3,2665	1,75	4,50
Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	3,0123	,56524	,09694	2,8150	3,2095	2,00	4,25
Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,7795	,73283	,08245	2,6154	2,9437	1,00	4,25
Total	136	2,8701	,69001	,05917	2,7531	2,9871	1,00	4,50

**Test of Homogeneity of Variances**

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
2,051	2	133	,133

**ANOVA**

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1,569	2	,785	1,664	,193
Within Groups	62,705	133	,471		
Total	64,275	135			

## Liite 2.g. Ikäryhmien yhteys tuloksiin.

## Descriptives

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Alle 22-vuotiaat	34	2,9436	,64768	,11108	2,7176	3,1696	1,67	4,25
22-23-vuotiaat	48	2,8698	,76103	,10985	2,6488	3,0908	1,00	4,50
24-26-vuotiaat	34	2,7941	,65335	,11205	2,5662	3,0221	1,00	4,25
Yli 27-vuotiaat	20	2,8750	,67835	,15168	2,5575	3,1925	1,75	3,75
Total	136	2,8701	,69001	,05917	2,7531	2,9871	1,00	4,50

Test of Homogeneity of Variances

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,886	3	132	,450

## ANOVA

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,381	3	,127	,262	,853
Within Groups	63,894	132	,484		
Total	64,275	135			

## Liite 2.h. Aloitusvuoden yhteys tuoksiin.

## Descriptives

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
2003 tai aiemmin	9	2,7593	,69278	,23093	2,2267	3,2918	1,75	3,50
2004-2005	30	2,8444	,60716	,11085	2,6177	3,0712	1,75	4,00
2006-2007	53	2,7594	,65610	,09012	2,5786	2,9403	1,00	4,25
2008-2009	44	3,0436	,76640	,11554	2,8106	3,2766	1,50	4,50
Total	136	2,8701	,69001	,05917	2,7531	2,9871	1,00	4,50

Test of Homogeneity of Variances

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,897	3	132	,445

## ANOVA

Yhteiskuntaa koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	2,103	3	,701	1,489	,221
Within Groups	62,171	132	,471		
Total	64,275	135			

**Liite 3.**

Seksuaalisia vähemmistöjä koskevan summamuuttujan tilastolliset testit (yht. 4 sivua).

Liite 3.a. Sukupuolen yhteys tuoksiin.

**Group Statistics**

1. Vastajaan sukupuoli?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.	Mies	23	2,5166	,78674	,16405
	Nainen	113	2,0689	,66882	,06292

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	1,183	,279	2,838	134	,005**	,44768	,15774	,13570	,75967
	Equal variances not assumed			2,548	28,826	,016	,44768	,17570	,08824	,80712

Liite 3.b. Ulkomaalaistaustaisten ystävien yhteys tuloksiin.

**Group Statistics**

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.	Keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	32	2,1298	,82795	,14636
	Tavallinen määrä tai vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	102	2,1535	,67617	,06695

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	3,294	,072	-,164	132	,870	-,02372	,14481	-,31017	,26274
	Equal variances not assumed			-,147	44,729	,884	-,02372	,16095	-,34794	,30050



## Liite 3.c. Ulkomailla asumisen yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

		8.a. Oletko asunut tai oleskellut missään elämäsi vaiheessa ulkomailla yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta? (Vain mahdollisia lyhyitä loma-, tms. matkoja Suomeen kyseisenä aikana.)	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.	Kyllä		30	1,9222	,70395	,12852
	Ei		106	2,2075	,69879	,06787

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,064	,801	-1,971	134	,051(*)	-,28530	,14474	-,57158	,00098
	Equal variances not assumed			-1,963	46,434	,056	-,28530	,14534	-,57779	,00719

## Liite 3.d. Opettajaksi opiskelevien arvomaailman yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

		Opettajaksi opiskelevien arvomaailma.	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.	Hyvin samanlainen arvomaailma		30	2,1406	,67545	,12332
	Hyvin erilainen arvomaailma		89	2,1793	,75177	,07969

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,302	,584	-,250	117	,803	-,03866	,15487	-,34537	,26806
	Equal variances not assumed			-,263	55,108	,793	-,03866	,14683	-,33289	,25557

## Liite 3.e. Kasvu ympäristön yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,1610	,85874	,15678	1,8403	2,4816	1,14	4,14
Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,1125	,60829	,10432	1,9002	2,3247	1,00	3,29
Suuri taajama (10 000-30 000 as.)	27	2,2586	,74206	,14281	1,9650	2,5521	1,14	4,14
Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,0896	,65892	,09823	1,8916	2,2875	1,14	4,00
Total	136	2,1446	,70735	,06065	2,0246	2,2645	1,00	4,14

**Test of Homogeneity of Variances**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
2,229	3	132	,088

**ANOVA**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,530	3	,177	,348	,791
Within Groups	67,017	132	,508		
Total	67,547	135			

## Liite 3.f. Koulu ympäristön yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Kyläkoulu	23	2,0712	,81389	,16971	1,7193	2,4232	1,14	4,14
Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,2532	,70120	,12026	2,0086	2,4979	1,17	3,60
Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,1192	,68099	,07662	1,9667	2,2717	1,00	4,14
Total	136	2,1446	,70735	,06065	2,0246	2,2645	1,00	4,14

**Test of Homogeneity of Variances**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,468	2	133	,627

**ANOVA**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,576	2	,288	,572	,566
Within Groups	66,971	133	,504		
Total	67,547	135			

## Liite 3.g. Ikäryhmien yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Alle 22-vuotiaat	34	2,0544	,54705	,09382	1,8635	2,2453	1,14	3,33
22-23-vuotiaat	48	2,1299	,68014	,09817	1,9324	2,3274	1,00	3,60
24-26-vuotiaat	34	2,1053	,74462	,12770	1,8455	2,3651	1,14	4,14
Yli 27-vuotiaat	20	2,4000	,91732	,20512	1,9707	2,8293	1,17	4,14
Total	136	2,1446	,70735	,06065	2,0246	2,2645	1,00	4,14

**Test of Homogeneity of Variances**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
2,672	3	132	,050

**ANOVA**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1,644	3	,548	1,098	,353
Within Groups	65,903	132	,499		
Total	67,547	135			

## Liite 3.h. Aloitusvuoden yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
2003 tai aiemmin	9	2,8810	1,04599	,34866	2,0769	3,6850	1,17	4,14
2004-2005	30	2,1310	,75833	,13845	1,8478	2,4141	1,17	4,14
2006-2007	53	2,0951	,63218	,08684	1,9208	2,2693	1,00	3,60
2008-2009	44	2,0629	,61048	,09203	1,8773	2,2485	1,14	3,57
Total	136	2,1446	,70735	,06065	2,0246	2,2645	1,00	4,14

**Test of Homogeneity of Variances**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
2,802	3	132	,042

**ANOVA**

Seksuaalivähemmistöjä koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	5,309	3	1,770	3,753	,013*
Within Groups	62,238	132	,471		
Total	67,547	135			

**Liite 4.**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevan summamuuttujan tilastolliset testit (yht. 4 sivua).

Liite 4.a. Sukupuolen yhteys tuloksiin.

**Group Statistics**

1. Vastaajan sukupuoli?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.	Mies	23	3,5833	,69857	,14566
	Nainen	113	3,2471	,67928	,06390

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,048	,827	2,154	134	,033*	,33628	,15612	,02750	,64506
	Equal variances not assumed			2,114	31,057	,043	,33628	,15906	,01190	,66067

Liite 4.b. Ulkomaalaistaustaisten ystävien yhteys tuloksiin.

**Group Statistics**

Ulkomaalaisia ystäviä.		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.	Keskimmääristä enemmän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	32	3,1693	,88356	,15619
	Tavallinen määrä tai vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	102	3,3423	,61483	,06088

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	12,401	,001	-1,242	132	,216	-,17305	,13929	-,44858	,10248
	Equal variances not assumed			-1,032	40,844	,308	-,17305	,16764	-,51164	,16554

## Liite 4.c. Ulkomailla asumisen yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

8.a. Oletko asunut tai oleskellut missään elämäsi vaiheessa ulkomailla yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta? (Vain mahdollisia lyhyitä loma-, tms. matkoja Suomeen kyseisenä aikana.)		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.	Kyllä	30	3,0667	,82623	,15085
	Ei	106	3,3711	,63705	,06188

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	3,902	,050	-2,157	134	,033*	-,30440	,14113	-,58354	-,02526
	Equal variances not assumed			-1,867	39,273	,069	-,30440	,16305	-,63412	,02532

## Liite 4.d. Opettajaksi opiskelevien arvomaailman yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

Opettajaksi opiskelevien arvomaailma.		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.	Hyvin samanlainen arvomaailma	30	3,2750	,73146	,13355
	Hyvin erilainen arvomaailma	89	3,3287	,72554	,07691

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,001	,976	-,350	117	,727	-,05365	,15348	-,35762	,25031
	Equal variances not assumed			-,348	49,627	,729	-,05365	,15411	-,36324	,25594

## Liite 4.e. Kasvu ympäristöjen yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	3,3389	,68086	,12431	3,0847	3,5931	2,00	4,33
Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	3,4951	,59492	,10203	3,2875	3,7027	2,00	4,50
Suuri taajama (10 000-30 000 as.)	27	3,1944	,83044	,15982	2,8659	3,5230	1,50	4,50
Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	3,2019	,66489	,09912	3,0021	3,4016	2,00	4,50
Total	136	3,3039	,69163	,05931	3,1866	3,4212	1,50	4,50

**Test of Homogeneity of Variances**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
1,337	3	132	,265

**ANOVA**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	2,072	3	,691	1,458	,229
Within Groups	62,505	132	,474		
Total	64,577	135			

## Liite 4.f. Koulu ympäristöjen yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Kyläkoulu	23	3,3225	,64613	,13473	3,0431	3,6019	2,00	4,25
Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	3,2770	,71207	,12212	3,0285	3,5254	2,00	4,50
Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	3,3101	,70369	,07917	3,1525	3,4677	1,50	4,50
Total	136	3,3039	,69163	,05931	3,1866	3,4212	1,50	4,50

**Test of Homogeneity of Variances**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,145	2	133	,865

**ANOVA**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,036	2	,018	,037	,964
Within Groups	64,541	133	,485		
Total	64,577	135			

## Liite 4.g. Aloitavuoden yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
2003 tai aiemmin	9	3,5556	,87301	,29100	2,8845	4,2266	2,00	4,50
2004-2005	30	3,3389	,76718	,14007	3,0524	3,6254	1,50	4,50
2006-2007	53	3,2689	,65874	,09048	3,0873	3,4504	2,00	4,50
2008-2009	44	3,2708	,64927	,09788	3,0734	3,4682	1,50	4,50
Total	136	3,3039	,69163	,05931	3,1866	3,4212	1,50	4,50

**Test of Homogeneity of Variances**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,534	3	132	,660

**ANOVA**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,720	3	,240	,496	,686
Within Groups	63,857	132	,484		
Total	64,577	135			

## Liite 4.h. Ikäryhmien yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Alle 22-vuotiaat	34	3,2549	,67512	,11578	3,0193	3,4905	1,50	4,33
22-23-vuotiaat	48	3,3108	,66749	,09634	3,1169	3,5046	2,00	4,50
24-26-vuotiaat	34	3,2059	,74373	,12755	2,9464	3,4654	1,50	4,50
Yli 27-vuotiaat	20	3,5375	,68210	,15252	3,2183	3,8567	2,00	4,50
Total	136	3,3039	,69163	,05931	3,1866	3,4212	1,50	4,50

**Test of Homogeneity of Variances**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,154	3	132	,927

**ANOVA**

Maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1,502	3	,501	1,048	,374
Within Groups	63,075	132	,478		
Total	64,577	135			

**Liite 5.**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevan summamuuttujan tilastolliset testit (yht. 5 sivua).

Liite 5.a. Sukupuolen yhteys tuloksiin.

**Group Statistics**

		1. Vastajaan sukupuoli?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.	Mies		23	2,6348	,69975	,14591
	Nainen		113	2,7440	,67375	,06338

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,032	,858	-,704	134	,483	-,10917	,15511	-,41596	,19762
	Equal variances not assumed			-,686	30,870	,498	-,10917	,15908	-,43367	,21533

Liite 5.b. Ulkomaalaistaustaisten ystävien yhteys tuloksiin.

**Group Statistics**

		Ulkomaalaisia ystäviä.	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.	Keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.		32	2,4625	,50911	,09000
	Tavallinen määrä tai vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.		102	2,8222	,70011	,06932

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	2,489	,117	-2,689	132	,008**	-,35972	,13378	-,62434	-,09510
	Equal variances not assumed			-3,167	71,022	,002	-,35972	,11360	-,58624	-,13321



## Liite 5.c. Ulkomailla asumisen yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

8.a. Oletko asunut tai oleskellut missään elämäsi vaiheessa ulkomailla yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta? (Vain mahdollisia lyhyitä loma-, tms. matkoja Suomeen kyseisenä aikana.)		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.	Kyllä	30	2,4267	,60739	,11089
	Ei	106	2,8101	,67405	,06547

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,453	,502	-2,808	134	,006*	-,38340	,13653	-,65343	-,11337
	Equal variances not assumed			-2,977	51,027	,004	-,38340	,12878	-,64192	-,12487

## Liite 5.d. Opettajaksi opiskelevien arvomaailman yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

Opettajaksi opiskelevien arvomaailma.		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.	Hyvin samanlainen arvomaailma	30	2,7233	,78507	,14333
	Hyvin erilainen arvomaailma	89	2,7013	,64365	,06823

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	1,900	,171	,153	117	,879	,02202	,14386	-,26289	,30693
	Equal variances not assumed			,139	42,904	,890	,02202	,15874	-,29813	,34218

## Liite 5.e. Kasvu ympäristön yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,6033	,53594	,09785	2,4032	2,8035	1,60	3,80
Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,8647	,75524	,12952	2,6012	3,1282	1,40	4,40
Suuri taajama (10 000-30 000 as.)	27	2,5444	,54655	,10518	2,3282	2,7607	1,60	3,50
Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,8104	,74782	,11148	2,5857	3,0350	1,60	4,60
Total	136	2,7255	,67682	,05804	2,6107	2,8403	1,40	4,60

**Test of Homogeneity of Variances**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
1,903	3	132	,132

**ANOVA**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	2,316	3	,772	1,712	,168
Within Groups	59,525	132	,451		
Total	61,841	135			

## Liite 5.f. Kouluympäristön yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Kyläkoulu	23	2,6609	,38816	,08094	2,4930	2,8287	1,80	3,40
Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,6750	,76399	,13102	2,4084	2,9416	1,40	4,40
Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,7660	,70668	,07951	2,6077	2,9243	1,60	4,60
Total	136	2,7255	,67682	,05804	2,6107	2,8403	1,40	4,60

**Test of Homogeneity of Variances**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
4,138	2	133	,018

**ANOVA**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,313	2	,156	,338	,714
Within Groups	61,529	133	,463		
Total	61,841	135			

## Liite 5.g. Ikäryhmien yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Alle 22-vuotiaat	34	2,7309	,52887	,09070	2,5464	2,9154	1,80	4,20
22-23-vuotiaat	48	2,9014	,75283	,10866	2,6828	3,1200	1,60	4,60
24-26-vuotiaat	34	2,4926	,70196	,12039	2,2477	2,7376	1,40	4,25
Yli 27-vuotiaat	20	2,6900	,57847	,12935	2,4193	2,9607	1,60	4,00
Total	136	2,7255	,67682	,05804	2,6107	2,8403	1,40	4,60

**Test of Homogeneity of Variances**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
1,873	3	132	,137

**ANOVA**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	3,355	3	1,118	2,524	,060(*)
Within Groups	58,486	132	,443		
Total	61,841	135			

## Liite 5.h. Aloitusvuoden yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
2003 tai aiemmin	9	2,6000	,62450	,20817	2,1200	3,0800	1,60	3,60
2004-2005	30	2,4633	,70294	,12834	2,2009	2,7258	1,40	4,20
2006-2007	53	2,8465	,71819	,09865	2,6486	3,0445	1,60	4,60
2008-2009	44	2,7841	,57947	,08736	2,6079	2,9603	1,80	4,20
Total	136	2,7255	,67682	,05804	2,6107	2,8403	1,40	4,60

**Test of Homogeneity of Variances**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
1,096	3	132	,353

**ANOVA**

Mielipiteiden esittämistä ja toisten oletettuja mielipiteitä koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	3,131	3	1,044	2,347	,076
Within Groups	58,710	132	,445		
Total	61,841	135			

**Liite 6.**

Vähemmistöennakkoluulojen luonnetta koskevan summamuuttujan tilastolliset testit (yht. 4 sivua).

Liite 6.a. Sukupuolen yhteys tuloksiin.

**Group Statistics**

1. Vastaajan sukupuoli?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.	Mies	23	2,6014	,59190	,12342
	Nainen	113	2,4263	,49146	,04623

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	1,173	,281	1,504	134	,135	,17520	,11651	-,05524	,40563
	Equal variances not assumed			1,329	28,497	,194	,17520	,13180	-,09456	,44496

Liite 6.b. Ulkomailla asumisen yhteys tuloksiin.

**Group Statistics**

8.a. Oletko asunut tai oleskellut missään elämäsi vaiheessa ulkomailla yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta? (Vain mahdollisia lyhyitä loma-, tms. matkoja Suomeen kyseisenä aikana.)		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.	Kyllä	30	2,3333	,47946	,08754
	Ei	106	2,4906	,51733	,05025

**Independent Samples Test**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,115	,735	-1,493	134	,138	-,15723	,10534	-,36558	,05111
	Equal variances not assumed			-1,558	49,767	,126	-,15723	,10093	-,35999	,04552

## Liite 6.c. Ulkomaalaistaustaisten ystävien yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

Ulkomaalaisia ystäviä.		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.	Keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	32	2,3490	,46443	,08210
	Tavallinen määrä tai vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	102	2,4918	,52568	,05205

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	1,048	,308	-1,377	132	,171	-,14287	,10373	-,34806	,06232
	Equal variances not assumed			-1,470	58,049	,147	-,14287	,09721	-,33745	,05171

## Liite 6.d. Opettajaksi opiskelevien arvomaailman yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

Opettajaksi opiskelevien arvomaailma.		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.	Hyvin samanlainen arvomaailma	30	2,5444	,52328	,09554
	Hyvin erilainen arvomaailma	89	2,4363	,51463	,05455

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.	Equal variances assumed	,620	,433	,991	117	,324	,10811	,10910	-,10795	,32418
	Equal variances not assumed			,983	49,266	,331	,10811	,11001	-,11294	,32917

## Liite 6.e. Kasvu ympäristöjen yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue	30	2,5111	,56720	,10356	2,2993	2,7229	1,33	3,67
Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,4902	,44370	,07609	2,3354	2,6450	1,67	3,67
Suuri taajama (10 000-30 000 as.)	27	2,5247	,52032	,10014	2,3189	2,7305	1,33	3,50
Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,3519	,51642	,07698	2,1967	2,5070	1,33	3,33
Total	136	2,4559	,51169	,04388	2,3691	2,5427	1,33	3,67

**Test of Homogeneity of Variances**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,986	3	132	,402

**ANOVA**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,746	3	,249	,949	,419
Within Groups	34,600	132	,262		
Total	35,346	135			

## Liite 6.f. Koulu ympäristöjen yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Kyläkoulu	23	2,3623	,52861	,11022	2,1337	2,5909	1,33	3,50
Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,6373	,48802	,08370	2,4670	2,8075	1,67	3,67
Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,4051	,50403	,05671	2,2922	2,5180	1,33	3,67
Total	136	2,4559	,51169	,04388	2,3691	2,5427	1,33	3,67

**Test of Homogeneity of Variances**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,186	2	133	,830

**ANOVA**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1,524	2	,762	2,996	,053(*)
Within Groups	33,823	133	,254		
Total	35,346	135			

## Liite 6.g. Ikäryhmien yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Alle 22-vuotiaat	34	2,4853	,55863	,09580	2,2904	2,6802	1,33	3,67
22-23-vuotiaat	48	2,3368	,51627	,07452	2,1869	2,4867	1,33	3,67
24-26-vuotiaat	34	2,5735	,44607	,07650	2,4179	2,7292	1,67	3,67
Yli 27-vuotiaat	20	2,4917	,49993	,11179	2,2577	2,7256	1,67	3,33
Total	136	2,4559	,51169	,04388	2,3691	2,5427	1,33	3,67

**Test of Homogeneity of Variances**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,716	3	132	,544

**ANOVA**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1,206	3	,402	1,555	,204
Within Groups	34,140	132	,259		
Total	35,346	135			

## Liite 6.h. Aloitusvuoden yhteys tuloksiin.

**Descriptives**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
2003 tai aiemmin	9	2,5556	,55277	,18426	2,1307	2,9805	2,00	3,33
2004-2005	30	2,4556	,40337	,07364	2,3049	2,6062	1,67	3,33
2006-2007	53	2,4686	,47933	,06584	2,3364	2,6007	1,33	3,50
2008-2009	44	2,4205	,61157	,09220	2,2345	2,6064	1,33	3,67
Total	136	2,4559	,51169	,04388	2,3691	2,5427	1,33	3,67

**Test of Homogeneity of Variances**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
2,426	3	132	,068

**ANOVA**

Ennakkoluulojen luonnetta koskevat käsitykset.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,153	3	,051	,191	,902
Within Groups	35,193	132	,267		
Total	35,346	135			



**Liite 7.**

Omaa ja toisten mielipidettä koskevien summamuuttujien tilastolliset testit (yht. 9 sivua).

Liite 7.a. Pareittainen t-testi.

**Paired Samples Statistics**

	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1 Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	2,2210	136	,72352	,06204
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	2,7897	136	,64142	,05500

**Paired Samples Correlations**

	N	Correlation	Sig.
Pair 1 Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet. & Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	136	,047	,587

**Paired Samples Test**

	Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
				Lower	Upper			
Pair 1 Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet. - Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	-,56875	,94408	,08095	-,72885	-,40865	-7,026	135	,000***

## Liite 7.b. Sukupuolen yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

		1. Vastajaan sukupuoli?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Mies		23	2,5978	,84295	,17577
	Nainen		113	2,1442	,67551	,06355
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Mies		23	2,7486	,69836	,14562
	Nainen		113	2,7981	,63221	,05947

## Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Equal variances assumed	2,481	,118	2,810	134	,006**	,45358	,16144	,13428	,77287
	Equal variances not assumed			2,427	28,033	,022	,45358	,18690	,07075	,83641
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Equal variances assumed	,767	,383	-,336	134	,737	-,04953	,14721	-,34069	,24163
	Equal variances not assumed			-,315	29,789	,755	-,04953	,15729	-,37086	,27180

## Liite 7.c. Ulkomailla asumisen yhteys tuloksiin

## Group Statistics

8.a. Oletko asunut tai oleskellut missään elämäsi vaiheessa ulkomailla yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta? (Vain mahdollisia lyhyitä loma-, tms. matkoja Suomeen kyseisenä aikana.)		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Kyllä	30	1,9433	,63663	,11623
	Ei	106	2,2995	,72997	,07090
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Kyllä	30	2,5483	,55716	,10172
	Ei	106	2,8580	,64952	,06309

## Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means								
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Equal variances assumed	1,247	,266	-2,423	134	,017**	-,35619	,14700	-,64693	-,06546
	Equal variances not assumed			-2,616	52,586	,012	-,35619	,13615	-,62933	-,08306
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Equal variances assumed	1,338	,249	-2,374	134	,019**	-,30969	,13043	-,56765	-,05173
	Equal variances not assumed			-2,587	53,416	,012	-,30969	,11970	-,54973	-,06965

## Liite 7.d. Ulkomaalaistaustaisten ystävien yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

	Ulkomaalaisia ystäviä.	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	32	2,0552	,75655	,13374
	Tavallinen määrä tai vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	102	2,2734	,71092	,07039
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Keskimääräistä enemmän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	32	2,6016	,62392	,11029
	Tavallinen määrä tai vähän ulkomaalaistaustaisia ystäviä.	102	2,8466	,64461	,06383

## Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	,112	,738	-1,491	132	,138	-,21816	,14627	-,50749	,07118
			-1,443	49,391	,155	-,21816	,15113	-,52181	,08550
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	,070	,792	-1,890	132	,061(*)	-,24501	,12964	-,50144	,01143
			-1,923	53,401	,060	-,24501	,12743	-,50055	,01054

## Liite 7.e. Opettajaksi opiskelevien arvomaailman yhteys tuloksiin.

## Group Statistics

Opettajaksi opiskelevien arvomaailma.		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Hyvin samanlainen arvomaailma	30	2,2300	,76829	,14027
	Hyvin erilainen arvomaailma	89	2,2590	,74228	,07868
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Hyvin samanlainen arvomaailma	30	2,8017	,66448	,12132
	Hyvin erilainen arvomaailma	89	2,8112	,63771	,06760

## Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	,134	,715	-,183	117	,855	-,02899	,15808	-,34207	,28409
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	,035	,853	-,070	117	,944	-,00957	,13605	-,27902	,25988

## Liite 7.f. Kasvu ympäristön yhteys tuloksiin.

## Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	30	2,2533	,87317	,15942	1,9273	2,5794	1,00	4,20
Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue								
Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,2172	,52181	,08949	2,0351	2,3992	1,00	3,40
Suuri taajama (10 000-30 000 as.)	27	2,3185	,76826	,14785	2,0146	2,6224	1,00	3,80
Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,1437	,73348	,10934	1,9233	2,3641	1,00	4,20
Total	136	2,2210	,72352	,06204	2,0983	2,3437	1,00	4,20
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	30	2,8189	,62525	,11415	2,5854	3,0524	1,60	4,40
Maaseutu tai pienen kunnan haja-asutusalue								
Pieni taajama (alle 10 000 as.)	34	2,8314	,72965	,12513	2,5768	3,0860	1,00	4,40
Suuri taajama (10 000-30 000 as.)	27	2,8531	,57490	,11064	2,6257	3,0805	2,00	4,00
Kaupunki (yli 30 000 as.)	45	2,7007	,63054	,09399	2,5113	2,8902	1,40	4,20
Total	136	2,7897	,64142	,05500	2,6809	2,8985	1,00	4,40

## Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	3,492	3	132	,018
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	,597	3	132	,618

## ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Between Groups	,557	3	,186	,350	,789
	Within Groups	70,113	132	,531		
	Total	70,671	135			
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Between Groups	,549	3	,183	,439	,725
	Within Groups	54,992	132	,417		
	Total	55,542	135			

## Liite 7.g. Kouluympäristön yhteys tuloksiin.

## Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum	
					Lower Bound	Upper Bound			
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Kyläkoulu	23	2,1739	,82407	,17183	1,8176	2,5303	1,00	4,20
	Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,2951	,76703	,13155	2,0275	2,5627	1,00	4,00
	Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,2027	,67985	,07649	2,0505	2,3550	1,00	4,20
	Total	136	2,2210	,72352	,06204	2,0983	2,3437	1,00	4,20
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Kyläkoulu	23	2,9109	,64545	,13459	2,6318	3,1900	1,60	4,40
	Pieni taajamakoulu (alle 150 opp.)	34	2,8245	,55784	,09567	2,6299	3,0191	2,00	3,80
	Suuri taajamakoulu (yli 150 opp.)	79	2,7395	,67491	,07593	2,5883	2,8906	1,00	4,40
	Total	136	2,7897	,64142	,05500	2,6809	2,8985	1,00	4,40

## Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	1,276	2	133	,283
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	,848	2	133	,431

## ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Between Groups	,264	2	,132	,249	,780
	Within Groups	70,407	133	,529		
	Total	70,671	135			
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Between Groups	,578	2	,289	,700	,499
	Within Groups	54,963	133	,413		
	Total	55,542	135			

## Liite 7.h. Ikäryhmien yhteys tuloksiin.

## Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Omaa suhtautumista Alle 22-kuvaavat mielipiteet.	34	2,0897	,55797	,09569	1,8950	2,2844	1,00	3,20
22-23-vuotiaat	48	2,2146	,69477	,10028	2,0128	2,4163	1,00	3,60
24-26-vuotiaat	34	2,1471	,81427	,13965	1,8629	2,4312	1,00	4,20
Yli 27-vuotiaat	20	2,5850	,80804	,18068	2,2068	2,9632	1,20	4,20
Total	136	2,2210	,72352	,06204	2,0983	2,3437	1,00	4,20
Muiden suhtautumis- Alle 22-ta kuvaavat mielipiteet.	34	2,7328	,68967	,11828	2,4922	2,9735	1,00	4,00
22-23-vuotiaat	48	2,7972	,72440	,10456	2,5869	3,0076	1,40	4,40
24-26-vuotiaat	34	2,7961	,50234	,08615	2,6208	2,9714	1,80	3,80
Yli 27-vuotiaat	20	2,8575	,59155	,13227	2,5806	3,1344	2,00	4,20
Total	136	2,7897	,64142	,05500	2,6809	2,8985	1,00	4,40

## Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	1,751	3	132	,160
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	2,527	3	132	,060

## ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Between Groups	3,424	3	1,141	2,240	,087
	Within Groups	67,247	132	,509		
	Total	70,671	135			
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	Between Groups	,206	3	,069	,164	,921
	Within Groups	55,336	132	,419		
	Total	55,542	135			



## Liite 7.i. Aloitusvuoden yhteys tuloksiin.

## Descriptives

	N	Mean	Std. De- viation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Omaa suhtautumista 2003 tai ai- kuvaavat mielipiteet. emmin	9	3,0222	,90799	,30266	2,3243	3,7202	1,20	4,20
2004-2005	30	2,2344	,82107	,14991	1,9279	2,5410	1,00	4,20
2006-2007	53	2,1814	,67647	,09292	1,9950	2,3679	1,00	3,60
2008-2009	44	2,0955	,57403	,08654	1,9209	2,2700	1,00	3,60
Total	136	2,2210	,72352	,06204	2,0983	2,3437	1,00	4,20
Muiden suhtautumis-2003 tai ai- ta kuvaavat mielipi- emmin teet.	9	2,9778	,67987	,22662	2,4552	3,5004	2,00	4,20
2004-2005	30	2,7589	,52398	,09567	2,5632	2,9545	1,80	3,80
2006-2007	53	2,7258	,63944	,08783	2,5495	2,9020	1,00	4,00
2008-2009	44	2,8492	,71366	,10759	2,6323	3,0662	1,60	4,40
Total	136	2,7897	,64142	,05500	2,6809	2,8985	1,00	4,40

## Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Omaa suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	1,760	3	132	,158
Muiden suhtautumista kuvaavat mielipiteet.	1,151	3	132	,331

## ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Omaa suhtautumista kuvaa- vat mielipiteet.					
Between Groups	6,559	3	2,186	4,502	,005*
Within Groups	64,111	132	,486		
Total	70,671	135			
Muiden suhtautumista ku- vaavat mielipiteet.					
Between Groups	,719	3	,240	,577	,631
Within Groups	54,822	132	,415		
Total	55,542	135			